

ARCHEOLOGISCH BUREAUONDERZOEK EN
GECOMBINEERD VERKENNEND EN
KARTEREND BOORONDERZOEK

ST. WILLIBRORDUSSTRAAT (ONG.)

TE HERVELD

GEMEENTE OVERBETUWE

- ✿ Bodem
- ✿ Waterbodem
- ✿ Water
- ✿ Archeologie
- ✿ Ecologie
- ✿ Milieu

Archeologie

Archeologisch bureauonderzoek en gecombineerd verkennend en karterend booronderzoek

St. Willibrordusstraat (ong.) te Herveld in de gemeente Overbetuwe

Opdrachtgever	Kelderman Bouw bv Postbus 672 6710 BR Ede
Project	OVE.SRO.ARC
Rapportnummer	13113823
Status	Conceptrapportage
Versienummer	C1
Datum	19 december 2013
Vestiging	Doetinchem
Auteur	Ir. E.M. ten Broeke (Prospector)
Paraaf	
Autorisatie	Drs. A.H. Schutte (Senior KNA-Archeoloog)
Paraaf	

© Econsultancy bv, Doetinchem
Foto's en tekeningen: Econsultancy bv, tenzij anders vermeld

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie of op welke wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgevers. Econsultancy aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

ISSN: 2210-8777 (Analoog rapport)
ISSN: 2210-8785 (Digitaal rapport E-depot)

Administratieve gegevens plangebied		
Projectcode en nummer	13113823 OVE.SRO.ARC	
Toponiem	St. Willibrordusstraat (ong.)	
Opdrachtgever	Kelderman Bouw bv	
Gemeente	Overbetuwe	
Plaats	Herveld	
Provincie	Gelderland	
Kadastrale gegevens	Gemeente Valburg, sectie G, nummer 2519	
Omvang plangebied	Circa 1.350 m ²	
Kaartblad	39 H (1:25.000)	
Coördinaten centrum plangebied	X: 179.272 / Y: 436.047	
Bevoegde overheid	Gemeente Overbetuwe De heer H. Huisman Postbus 11 6660 AA Elst Tel. 0481-362134 Email: h.huisman@overbetuwe.nl	
Deskundige namens de bevoegde overheid	De heer drs. P.F.J. Franzen, regioarcheoloog Nijmegen e.o. Tel. 06-46565408 Email: p.franzen@nijmegen.nl	
ARCHIS2 Onderzoeksmeldingsnummer (OM-nr.) Vondstmeldingsnummer Onderzoeksnummer	Bureauonderzoek 59.417 n.v.t.	Booronderzoek 59.418 n.v.t.
Archeoregio NOaA	Utrechts-Gelders rivierengebied	
Beheer en plaats documentatie	Econsultancy, Doetinchem / Provinciaal Archeologisch Depot Gelderland	
Uitvoerders	Econsultancy, Ir. E.M. ten Broeke	

Kwaliteitszorg

Econsultancy beschikt over een eigen opgravingsvergunning, afgegeven door de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE). De opgravingsvergunning geeft opdrachtgevers de zekerheid dat het uitvoerend bureau werkt conform de eisen die de RCE stelt op het gebied van competenties en integriteit van medewerkers en het toepassen van vigerende normen en onderzoeksprotocollen. Verder is Econsultancy lid van de Nederlandse Vereniging van Archeologische Opgravingsbedrijven (NVAO). De leden van de NVAO bieden kwalitatief hoogstaand archeologisch onderzoek. Het lidmaatschap is een waarborg voor kwaliteit en betrouwbaarheid. Tevens is Econsultancy aangesloten bij de Vereniging van Ondernemers in Archeologie (VOiA). De VOiA behartigt de belangen van meer dan 100 bedrijven in alle takken van de archeologie.

Betrouwbaarheid

Dit onderzoek is op zorgvuldige wijze uitgevoerd, conform de toepasselijke en van kracht zijnde regelgeving. Een booronderzoek wordt in het algemeen uitgevoerd door het steekproefsgewijs onderzoeken van de bodem, waardoor het, op basis van de resultaten van een booronderzoek, onmogelijk is garanties af te geven ten aanzien van de aan- of afwezigheid van archeologische waarden. In dit kader dient ook opgemerkt te worden dat geraadpleegde bronnen niet altijd zonder fouten en volledig zijn. Daar Econsultancy voor het verkrijgen van historische informatie afhankelijk is van deze bronnen, kan Econsultancy niet instaan voor de juistheid en volledigheid van deze informatie.

SAMENVATTING

Econsultancy heeft in opdracht van Kelderman Bouw bv, via Buro SRO, een archeologisch onderzoek uitgevoerd voor het plangebied gelegen aan St. Willibrordusstraat (ong.) te Herveld in de gemeente Overbetuwe (zie figuren 1 en 2). In het plangebied zal de nieuwbouw van acht woningen en de aanleg van een wadi worden gerealiseerd. Het archeologisch onderzoek is noodzakelijk om te bepalen wat de verwachtingswaarde is voor de aanwezigheid van archeologische waarden binnen het plangebied en of deze door de voorgenomen bodemingrepen kunnen worden aangetast. Daarom is het binnen het kader van de Wet op de Archeologische Monumentenzorg uit 2007 (WAMZ), voortvloeiend uit het Verdrag van Malta uit 1992, verplicht voorafgaand archeologisch onderzoek uit te voeren (zie bijlage 3).

Het onderzoek is uitgevoerd in het kader van de voorgenomen nieuwbouw op de onderzoekslocatie, alsmede een bestemmingsplanwijziging.

Doel van het bureauonderzoek is het verwerven van informatie, aan de hand van bestaande bronnen, over bekende en verwachte archeologische waarden, om daarmee een gespecificeerde archeologische verwachting voor het plangebied op te stellen.

Het inventariserend veldonderzoek, (IVO-overig, verkennende fase direct gecombineerd met de karterende fase) heeft tot doel de in het bureauonderzoek opgestelde gespecificeerde archeologische verwachting aan te vullen en te toetsen. Het IVO dient inzicht te verschaffen in de geologische en bodemkundige opbouw binnen het plangebied. Daarnaast is het gericht op het opsporen van eventueel aanwezige archeologische vondsten en/of sporen en het verkrijgen van een eerste indruk van de kwaliteit (gaafheid en conservering), aard, datering, omvang en diepteligging hiervan.

Met de resultaten van het archeologisch onderzoek kan worden vastgesteld of binnen het plangebied archeologische waarden aanwezig (kunnen) zijn en of vervolgonderzoek en/of planaanpassing noodzakelijk is.

Gespecificeerde archeologische verwachting

In het plangebied kunnen archeologische resten worden verwacht in principe daterend vanaf de Middeleeuwen. De kans op het voorkomen van resten wordt hoog geacht, conform de archeologische beleidsadvieskaart van de gemeente Overbetuwe. De archeologische resten worden verwacht in de top van de oeverwal-/stroomgordelafzettingen van de Herveld stroomgordel (waarschijnlijk niet of zeer beperkt bedekt door jongere komkleiafzettingen).

Resultaten inventariserend veldonderzoek

Uit de resultaten van het inventariserend veldonderzoek (IVO, verkennende fase direct gecombineerd met de karterende fase) blijkt dat de bodemopbouw bestaat uit oeverwal-/kronkelwaardafzettingen op beddingafzettingen die zijn afgezet tijdens de actieve fase van de Herveld stroomgordel. Hierin heeft zich een kalkrijke/kalkhoudende ooivaaggrond gevormd. De minst verstoorde/onverstoorde bodemopbouw is aangetroffen in het westelijke en noordelijke deel van het plangebied. Onder een gemiddeld 30 cm dikke huidige bouwvoor is een zwakke verbruinings-Bw-horizont aanwezig, gevolgd door de Cg-/Cr-horizont. In het oostelijke en zuidelijke deel van het plangebied komt vanaf het maaiveld eerst een groerde/verstoorde laag voor, waarin een vermenging met resten baksteen en betonpuin is waargenomen. Onder het verstoringsniveau is de intacte bodemopbouw vergelijkbaar met de bodemopbouw aangetroffen in het westelijke en noordelijke deel van het plangebied.

Alleen in de huidige bouwvoor en in het geroerde/verstoorde deel van de bodemopbouw in het oostelijke en zuidelijke deel van het plangebied is antropogeen ("bodemvreemd") materiaal aangetroffen. Uit de determinatie blijkt dat het allemaal gaat om resten van (sub)recente ouderdom (19^e/20^e eeuw, NTC) en betreffen resten baksteen, puin/bouwmateriaal en een stuk glas (bruin glas, mogelijk van een bierfles). Meest waarschijnlijk zijn deze resten in de grond terecht gekomen tijdens de sloop van de kleuterschool. Daarnaast zijn drie fragmenten geglazuurd roodbakkerd aardewerk aangetroffen, maar ook deze zijn niet ouder dan uit de 18^e/19^e eeuw (NTC) en waarschijnlijk van elders aangevoerd, gezien de ligging in de geroerde/verstoorde laag van het aangetroffen bodemprofiel. In het onverstoorde deel van het opgeboorde materiaal/de intacte bodemopbouw in het westelijke en noordelijke deel van het plangebied zijn geen archeologische indicatoren aangetroffen. Er is dan ook geen aanleiding om een archeologische vindplaats binnen het plangebied te verwachten.

Conclusie

Op basis van het ontbreken van archeologische relevante indicatoren kan worden geconcludeerd dat archeologische waarden niet aanwezig zijn. Er zijn dus geen gevolgen voor de voorgenomen bodemingrepen.

De gespecificeerde archeologische verwachting, zoals die is weergegeven tijdens het bureauonderzoek, wordt door het booronderzoek bevestigd voor wat betreft de landschappelijke ligging en bodemkundige opbouw, echter niet voor wat betreft de hoge verwachting op het aantreffen van archeologische indicatoren daterend vanaf de Midden-IJzertijd.

Selectieadvies

Op grond van het ontbreken van archeologisch relevante indicatoren, adviseert Econsultancy om, ten aanzien van de geplande bodemingrepen, in het kader van de Archeologische Monumentenzorg (AMZ) geen vervolgonderzoek te laten plaatsvinden.

Bovenstaand advies vormt een selectieadvies. Econsultancy wil de opdrachtgever erop wijzen dat dit selectieadvies nog niet betekent dat de bodemverstorende activiteiten of daarop voorbereidende activiteiten kunnen worden ondernomen. De resultaten van dit onderzoek zullen eerst moeten worden beoordeeld door het bevoegd gezag (gemeente Overbetuwe), die vervolgens een selectiebesluit neemt.

Wel dient te allen tijde bij het afgeven van een omgevingsvergunning de wettelijke meldingsplicht (ex artikel 53 Monumentenwet 1988) kenbaar te worden gemaakt om het documenteren van toevallsvondsten te garanderen: *Degene die anders dan bij het doen van opgravingen een zaak vindt waarvan hij weet dan wel redelijkerwijs moet vermoeden dat het een monument is (in roerende of onroerende zin), meldt die zaak zo spoedig mogelijk bij Onze minister. Deze aangifte dient te gebeuren bij de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed in Amersfoort.* Het verdient aanbeveling ook de verantwoordelijk ambtenaar van de gemeente Overbetuwe en diens adviseur (de heer drs. P.F.J. Franzen, regioarcheoloog Nijmegen e.o.) hiervan per direct in kennis te stellen.

INHOUDSOPGAVE

1	INLEIDING	1
2	DOELSTELLING EN ONDERZOEKSVRAGEN	1
3	BUREAUONDERZOEK	2
3.1	Methoden	2
3.2	Afbakening van het plangebied	3
3.3	Huidige situatie	3
3.4	Toekomstige situatie	4
3.5	Beschrijving van het historische gebruik	4
3.6	Aardwetenschappelijke gegevens	6
3.7	Archeologische waarden	11
3.8	Aanvullende informatie	21
3.9	Korte bewoningsgeschiedenis van het gebied in relatie tot het landschap binnen de gemeente Overbetuwe	21
3.10	Gespecificeerd archeologisch verwachtingsmodel	22
3.11	Beantwoording onderzoeksvragen bureauonderzoek	23
4	INVENTARISEREND VELDONDERZOEK	24
4.1	Methoden	24
4.2	Resultaten	25
4.3	Beantwoording onderzoeksvragen veldonderzoek	27
5	CONCLUSIE EN SELECTIEADVIES	30
5.1	Conclusie	30
5.2	Selectieadvies	30
	LITERATUUR	32
	BRONNEN	33

LIJST VAN TABELLEN

Tabel I.	Geraadpleegd historisch kaartmateriaal
Tabel II.	Verleende bouwvergunningen
Tabel III.	Aardwetenschappelijke gegevens plangebied
Tabel IV.	Grondwatertrappenindeling
Tabel V.	Grondwatergegevens plangebied
Tabel VI.	Overzicht AMK terreinen
Tabel VII.	Overzicht onderzoeksmeldingen
Tabel VIII.	Overzicht ARCHIS-waarnemingen
Tabel IX.	Overzicht ARCHIS-vondstmeldingen
Tabel X.	Gespecificeerde archeologische verwachting
Tabel XI.	Bodemopbouw westelijke en noordelijke deel plangebied (boringen 1 t/m 3)
Tabel XII.	Bodemopbouw oostelijke en zuidelijke deel plangebied (boringen 4 t/m 6)

LIJST VAN AFBEELDINGEN

Figuur 1.	Situering van het plangebied binnen Nederland
Figuur 2.	Detailkaart van het plangebied
Figuur 3.	Luchtfoto van het plangebied
Figuur 4.	Situering van het plangebied binnen de Kadastrale kaart uit 1819 (Minuutplan)
Figuur 5.	Situering van het plangebied binnen de Militaire topografische kaart uit 1871 (Bonneblad)
Figuur 6.	Situering van het plangebied binnen de Militaire topografische kaart uit 1929 (Bonneblad)
Figuur 7.	Situering van het plangebied binnen de Topografische kaart uit 1957
Figuur 8.	Situering van het plangebied binnen de Topografische kaart uit 1966
Figuur 9.	Situering van het plangebied binnen de Topografische kaart uit 1977
Figuur 10.	Situering van het plangebied binnen de Topografische kaart uit 1991
Figuur 11.	Holocene stroomgordels en afgedekt Pleistoceen
Figuur 12.	Situering van het plangebied binnen de Zandbanenkaart (zanddiepte) 2010 van de provincie Gelderland
Figuur 13.	Situering van het plangebied binnen de Geomorfologische kaart van Nederland
Figuur 14.	Situering van het plangebied binnen het Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN)
Figuur 15.	Situering van het plangebied binnen de Bodemkaart van Nederland
Figuur 16.	Archeologische Gegevenskaart van het onderzoeksgebied
Figuur 17.	Situering van het plangebied binnen de archeologische beleidskaart gemeente Overbetuwe
Figuur 18.	Boorpuntenkaart
Figuur 19.	Overzichtsfoto's van het plangebied vanuit zuidelijke en westelijke richting en foto's van de opgeboorde profielen 1 en 6

BIJLAGEN

Bijlage 1	Overzicht geologische en archeologische tijdvakken
Bijlage 2	Bewoningsgeschiedenis van Nederland
Bijlage 3	AMZ-cyclus
Bijlage 4	Inrichtingsplan
Bijlage 5	Boorprofielen

1 INLEIDING

Econsultancy heeft in opdracht van Kelderman Bouw bv, via Buro SRO, een archeologisch onderzoek uitgevoerd voor het plangebied gelegen aan St. Willibrordusstraat (ong.) te Herveld in de gemeente Overbetuwe (zie figuren 1 en 2). In het plangebied zal de nieuwbouw van acht woningen en de aanleg van een wadi worden gerealiseerd. Het archeologisch onderzoek is noodzakelijk om te bepalen wat de verwachtingswaarde is voor de aanwezigheid van archeologische waarden binnen het plangebied en of deze door de voorgenomen bodemingrepen kunnen worden aangetast. Daarom is het binnen het kader van de Wet op de Archeologische Monumentenzorg uit 2007 (WAMZ), voortvloeiend uit het Verdrag van Malta uit 1992, verplicht voorafgaand archeologisch onderzoek uit te voeren (zie bijlage 3).

Het onderzoek is uitgevoerd in het kader van de voorgenomen nieuwbouw op de onderzoekslocatie, alsmede een bestemmingsplanwijziging.

Het archeologisch onderzoek bestaat uit een bureauonderzoek (hoofdstuk 3) en een inventariserend veldonderzoek (IVO-overig, verkennende fase direct gecombineerd met karterende fase) door middel van boringen (hoofdstuk 4). Op basis van de resultaten van het onderzoek wordt een advies gegeven of vervolgstappen nodig zijn en zo ja, in welke vorm (hoofdstuk 5).

2 DOELSTELLING EN ONDERZOEKSVRAGEN

Het onderzoek heeft tot doel inzicht te krijgen in de archeologische waarden van het plangebied. Het bureauonderzoek heeft tot doel om een gespecificeerde archeologische verwachting van het plangebied op te stellen. De archeologische verwachting is gebaseerd op bronnen over bekende of verwachte archeologische waarden in en om het plangebied.

Voor het bureauonderzoek zijn de volgende onderzoeksvragen opgesteld:

- Wat is er bekend over bodemversturende ingrepen binnen de locaties uit het verleden? Is er bijvoorbeeld informatie bekend over vroegere ontgroningen, bodemsaneringen, egalisaties, diep ploegen of landinrichting?
- Liggen de locaties binnen een landschappelijke eenheid, welke vanuit archeologisch oogpunt een specifieke aandachtslocatie kan betreffen (zoals een oeverwal of een rivierduin)?
- Wat is de gespecificeerde archeologische verwachting van de locaties?

Het inventariserend veldonderzoek (IVO-overig, verkennende fase direct gecombineerd met de karterende fase) heeft tot doel de in het bureauonderzoek opgestelde gespecificeerde archeologische verwachting aan te vullen en te toetsen. Het is gericht op het verkrijgen van inzicht in de geologische en bodemkundige opbouw binnen het plangebied en het inventariseren van eventueel aanwezige archeologische vondsten en/of sporen om een eerste indruk te vormen van de kwaliteit (gaafheid en conservering), aard, datering, omvang en diepteligging hiervan.

Een oppervlaktekartering, indien mogelijk, heeft tot doel het verzamelen van aan het oppervlak liggende archeologische indicatoren door het belopen van akkers en/of het inspecteren van molshopen, geschoonde slootkanten en andere bodemontsluitingen.

Het veldonderzoek dient antwoord te geven op de volgende vragen:

- Wat is de bodemopbouw binnen het plangebied?
- Is het bodemprofiel binnen het plangebied intact of (geheel of gedeeltelijk) verstoord en indien verstoord, tot welke diepte gaat deze verstoring?
- Zijn, daar waar het bodemprofiel intact is, archeologische indicatoren aangetroffen die kunnen wijzen op de aanwezigheid van een vindplaats? Zo ja, wat is de aard en diepteligging ervan?
- Zijn er archeologische lagen aangetroffen (cultuur- en afvallagen c.q. ophogingslagen)? Zo ja, wat is de aard, diepteligging en minimale en maximale dikte ervan?
- In welke mate stemmen de resultaten overeen met de verwachtingen?
- Indien er binnen het plangebied een vindplaats aanwezig is, wat zijn dan de gevolgen van de voorgenomen bodemingrepen voor de vindplaats?

Het bureauonderzoek is uitgevoerd op 4 en 5 december 2013 door ir. E.M. ten Broeke (prospector). Het inventariserend veldonderzoek is uitgevoerd op 12 december 2013 door ir. E.M. ten Broeke (prospector). Het rapport is gecontroleerd door drs. A.H. Schutte (senior KNA-archeoloog/kwaliteitscontroleur).

3 BUREAUONDERZOEK

3.1 Methoden

Het archeologisch onderzoek is uitgevoerd conform de eisen en normen zoals aangegeven in de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA, versie 3.2, maart 2010), die is vastgesteld door het Centraal College van Deskundigen (CCvD) Archeologie en is ondergebracht bij het SIKB te Gouda.

Voor de uitvoering van het bureauonderzoek gelden de specificaties LS01, LS02, LS03, LS04 en LS05. De resultaten van dit onderzoek worden in dit rapport weergegeven conform specificatie LS06.¹

Binnen dit onderzoek zijn de volgende werkzaamheden verricht:

- afbakening van het plangebied en vaststellen van de consequenties van het mogelijk toekomstige gebruik (LS01);
- beschrijving van de huidige en toekomstige situatie (LS02);
- beschrijving van de historische situatie en mogelijke verstoringen (LS03);
- beschrijving van bekende archeologische en historische waarden en aardwetenschappelijke gegevens (LS04);
- opstellen van een gespecificeerde verwachting (LS05).

Bij het uitvoeren van deze werkzaamheden zijn de volgende bronnen geraadpleegd:

- het Archeologische Informatie Systeem (ARCHIS);
- de Archeologische Monumenten Kaart (AMK);
- de Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden (IKAW);
- geologische kaarten, geomorfologische kaarten en bodemkaarten;
- de centrale toegangspoort tot Data en Informatie van de Nederlandse Ondergrond (DINOLOket);
- de Atlas Gelderland;
- literatuur en historisch kaartmateriaal;
- bouwhistorische gegevens;

¹ Beschikbaar via www.sikb.nl

- de recente topografische kaart (schaal 1:25.000);
- recente luchtfoto's;
- het Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN);
- de archeologische beleidskaart van de gemeente Overbetuwe;
- plaatselijke (amateur-)archeoloog c.q. heemkundevereniging;
- het NUMismatisch InformatieSysteem (NUMIS).

3.2 Afbakening van het plangebied

Er dient een onderscheid gemaakt te worden tussen het onderzoeksgebied en het plangebied. Het plangebied is het gebied waarbinnen feitelijk de bodemversturende ingreep gaat plaatsvinden. Het onderzoeksgebied is het gebied waarover informatie is verzameld om een goed beeld te krijgen van de archeologische waarden binnen het plangebied. Dit gebied is groter dan het plangebied. In het huidige onderzoek betreft het onderzoeksgebied het gebied binnen een straal van circa 1 km rondom het plangebied.

Het plangebied heeft een oppervlakte van circa 1.350 m² en ligt aan St. Willibrordusstraat (ong.), binnen de bebouwde kom van Herveld (Herveld-Noord) in de gemeente Overbetuwe (zie figuren 1 en 2). Volgens het Algemeen Hoogtebestand Nederland (AHN) ligt het maaiveld op een hoogte van circa 7,8 m +NAP. Het plangebied is kadastraal bekend als gemeente Valburg, sectie G, nummer 2591.

3.3 Huidige situatie

Voor het bureauonderzoek is het van belang de huidige situatie te onderzoeken. Landgebruik en bebouwing kunnen van invloed zijn op de archeologische verwachting.

Het plangebied is op dit moment in gebruik als grasveld en er staan enkele jonge bomen. Tot voor kort was het plangebied in gebruik als terrein voor een kinderboerderij en was het oostelijke deel bebouwd met een schuur (zie figuur 3).

Het bodemgebruik van de omliggende percelen is als volgt:

- aan de noordwestzijde bevindt zich een woonperceel;
- aan de noordoostzijde bevindt zich een agrarisch perceel (akker-/grasland);
- aan de zuidoostzijde bevindt zich het terrein van de R.K. kerk Herveld;
- aan de zuidwestzijde bevinden zich de St. Willibrordusstraat en woonpercelen.

Atlas Gelderland²

Met de Atlas Gelderland wilt de provincie Gelderland inzicht geven in maatregelen die de afgelopen jaren getroffen zijn om de bodemkwaliteit binnen de provincie in kaart te brengen (bodemonderzoek) of te herstellen (bodemsanering). Ook laat de Bodematlas zien waar vroeger (bedrijfs-) activiteiten hebben plaatsgevonden die extra aandacht verdienen.

Het raadplegen van de Atlas Gelderland heeft voor het plangebied zelf geen aanvullende gegevens opgeleverd.

² [http://ags.prvgld.nl/GLD.Atlas/\(S\(0it0ap55f04mrr55pm3j3s45\)\)/Default.aspx?applicatie=AtlasGelderland](http://ags.prvgld.nl/GLD.Atlas/(S(0it0ap55f04mrr55pm3j3s45))/Default.aspx?applicatie=AtlasGelderland)

3.4 Toekomstige situatie

Het toekomstige gebruik van het plangebied kan bepalend zijn voor het vervolgtraject (behoud *in-situ* of behoud *ex-situ* van archeologische waarden). De manier waarop het plangebied wordt ingericht kan tot gevolg hebben dat eventueel aanwezige archeologische waarden (deels of geheel) onverstoor(d) kunnen blijven. Ook kan besloten worden de inrichting zo aan te passen dat archeologische waarden alsnog onverstoor(d) kunnen blijven liggen.

In het plangebied zal de nieuwbouw van acht woningen en de aanleg van een wadi worden gerealiseerd. Ter plaatse van de toekomstige nieuwbouwwoningen zal naar verwachting, bij de aanleg van een standaard staalfundering, de bodem tot een diepte van maximaal circa 1 m -mv worden afgegraven (bouwput). Er zal voor zover bekend géén onderkeldering gaan plaatsvinden. In het oostelijke deel van het plangebied zal een wadi worden aangelegd tot een maximale diepte van circa 1 m -mv (zie bijlage 4).

3.5 Beschrijving van het historische gebruik

In het plangebied kunnen naast archeologische sporen ook sporen van menselijk gebruik voorkomen die nog in het landschap zichtbaar zijn. Het gaat hierbij om historische gebouwen en historische geografie. Veel van de bewaard gebleven historische geografie geeft door de herverkavelingen in de tweede helft van de 20^e eeuw een incompleet beeld van het historisch landschap. Historische kaarten van vóór de herverkaveling zijn een goede aanvulling op het huidige incomplete beeld. Voor de historische ontwikkeling is naast het historisch kaartmateriaal ook relevante achtergrondliteratuur geraadpleegd.

Historisch kaartmateriaal van het plangebied

De situatie van het plangebied is op verschillende historische kaarten als volgt:

Tabel I. Geraadpleegd historisch kaartmateriaal³

Bron	Periode	Kaartblad	Schaal	Omschrijving plangebied	Bijzonderheden/directe omgeving
Kadastrale kaart (Minuut-plan)	1819	Gemeente Herveld, sectie B, Blad 01	1:2.500	In agrarisch gebruik (akker-/bouwland).	Merendeels agrarisch buitengebied. Wel direct ten zuidoosten het plangebied het terrein van de R.K. kerk en pastorie van Herveld met langs de zuidoostzijde de voorloper van de Hoofdstraat.
Militaire topografische kaart (Bonneblad)	1871	510	1:50.000	In agrarisch gebruik (boomgaard).	Direct langs de noordwestzijde van het plangebied een ontsluitingsweg met aan de noordzijde enkele woonpercelen/boerenerfjes.
Militaire topografische kaart (Bonneblad)	1929	510	1:50.000	Geen noemenswaardige veranderingen.	Vooraf toename bebouwing langs de voorloper van de Bredestraat-Zuid, ten westen van het plangebied.
Topografische kaart	1957	39 H	1:25.000	Onbebouwd, in agrarisch gebruik of in gebruik als moestuin behorende bij de woonerven.	Uitbreiding van woonpercelen langs oude stratenpatroon.
Topografische kaart	1966	39 H	1:25.000	Geen noemenswaardige veranderingen.	Geen noemenswaardige veranderingen
Topografische kaart	1977	39 H	1:25.000	Plangebied bebouwd met een kleuterschool.	Verdere uitbreiding van de bebouwde kom van Herveld (Herveld-Noord).

³ www.watwaswaar.nl

Topografische kaart	1991	39 H	1:25:000	Alleen het noordoostelijke deel van het plangebied bebouwd met een pand dat behoorde tot de kleuterschool.	Merendeels nog huidige situatie
---------------------	------	------	----------	--	---------------------------------

Herveld⁴

Het dorp Herveld bestaat uit twee kernen: het oudere Herveld-Zuid en het jongere Herveld-Noord. Herveld-Zuid wordt gekenmerkt door de middeleeuwse Hervormde kerk die dateert uit de 13^e eeuw en oude windmolen uit de 18^e eeuw (zie onderstaande foto). Herveld-Noord is lang een gebied geweest waar verspreide boerderijen stonden. Pas in de 19^e eeuw ontstond daar een meer dorps karakter. Tegenwoordig zijn de twee kernen praktisch aan elkaar gegroeid. Evenals in de omringende dorpen heeft Herveld tot aan het eind van de 19^e eeuw tabaksteelt gekend. Doordat een groot deel van de Herveldse bodem geschikt is om dit gewas te telen, heeft dit hier een belangrijke rol gespeeld. Later was diezelfde grond beplant met fruitbomen. Ook deze activiteit heeft hier een zeer belangrijke rol gespeeld.

Op basis van het beschikbare historische kaartmateriaal uit het begin van de 19^e eeuw was het plangebied destijds in agrarisch gebruik (akker-/bouwland, zie figuur 4), maar grensde wel aan het ten zuidoosten gelegen terrein van de R.K. kerk en pastorie van Herveld. Deze kerk is gebouwd in 1803. Ten zuidoosten was de (voorloper van de) Hoofdstraat reeds aanwezig.

In de loop van de 19^e eeuw blijft het plangebied in agrarisch gebruik, vooral als boomgaard (zie figuur 5). Direct langs de noordwestzijde van het plangebied ontstaat een ontsluitingsweg met langs de noordzijde enkele woonpercelen/boerenerfjes (woonboerderijen?). In de loop van de eerste helft van de 20^e eeuw verandert er voor het plangebied ook weinig. Toename van bebouwing vindt vooral plaats langs de voorloper van de Bredestraat-Zuid, ten westen van het plangebied (zie figuur 6). Ook in de tweede helft van de 20^e eeuw vindt verdere uitbreiding van bebouwing plaats, vooral langs het oude stratenpatroon (zie figuren 7 en 8). De R.K. kerk direct ten zuidoosten van het plangebied is in de Tweede Wereldoorlog kapot geschoten. Na de oorlog zijn de restanten gesloopt, waarna de nieuwbouw plaatsvond van de huidige kerk.

⁴ <http://www.hkmb.nl/werkgebied/herveld-zuid-en-noord/>

Halverwege de jaren '60 van de 20^e eeuw raakt het plangebied bebouwd met een kleuterschool en vindt er een uitbreiding begin jaren '70 van de 20^e eeuw (zie figuur 9). Er is duidelijk sprake van een bebouwde kom van Herveld (Herveld-Noord). Begin jaren '90 van de 20^e eeuw is alleen nog het noordoostelijke deel van het plangebied bebouwd (zie figuur 10). De tot voor kort voorkomende inrichting van het plangebied als kinderboerderij is van de laatste jaren. In het uiterst oostelijke deel van het plangebied stond een dierenverblijf.

Bouwhistorische gegevens

Bij de gemeente Overbetuwe is het archief van de Bouw- en Woningtoezicht geraadpleegd (contactpersoon mevrouw M. Top). Tabel II geeft een opsomming van de verleende bouwvergunningen voor de onderzoekslocatie.

Tabel II. Verleende bouwvergunningen

Jaartal	Omschrijving
1965	Bouwen van een kleuterschool in het centraal-noordwestelijke deel van het plangebied, voorzien van strook-/sleuffunderingen (betonfundering) tot circa 85 cm -mv. Geen onderkeldering.
1965	Plaatsen van een bovengrondse propaantank, omgeven door een hekwerk, in het centraal-zuidwestelijke deel van het plangebied.
1972	Uitbreiding van de kleuterschool in het centraal-noordoostelijke deel van het plangebied, voorzien van strook-/sleuffunderingen (betonfundering) tot circa 85 cm -mv. Geen onderkeldering.
2003	Bouw van een dierenverblijf in het uiterst oostelijke deel van het plangebied, voorzien van houten palen tot circa 30 cm -mv

Het centraal-noordwestelijke en centraal-noordoostelijke deel van het plangebied is bebouwd geweest met een kleuterschool. De bebouwing was voorzien van strook-/sleuffunderingen (betonfundering) tot circa 85 cm -mv. Er was geen onderkeldering aanwezig. In het uiterst oostelijke deel van het plangebied heeft een dierenverblijf gestaan. Te verwachten is dat destijds, ten behoeve van de aanleg van al deze bebouwing en diverse nutsvoorzieningen, de bodem minimaal tot deze dieptes is afgegraven. Ook is te verwachten dat ten tijde van het bestaan van de kleuterschool er terreindelen voorzien waren van een grind- of tegelverharding. In welke mate het oorspronkelijke bodemprofiel verstoord is geraakt tijdens het aanleggen van deze verharding is, op basis van de huidige informatie, moeilijk in te schatten. Meest waarschijnlijk is dat de verharding met een dunne onderliggende laag cunet-/stabilisatiezand direct op het oorspronkelijke bodemprofiel is aangebracht of hooguit vermengd is geraakt met de huidige bouwvoor (eerste 30 cm).

3.6 Aardwetenschappelijke gegevens

Het landschap heeft altijd een belangrijke rol gespeeld in het nederzettingsspatroon van de mens. Bij onderzoek naar archeologische sporen in een bepaald gebied is het van groot belang te weten hoe het landschap er in het verleden heeft uitgezien. Men kan meer te weten komen over dit landschap door de geologische opbouw, de bodem en de hydrologie van een gebied te bestuderen.

De volgende aardwetenschappelijke gegevens zijn bekend van het plangebied:

Tabel III. Aardwetenschappelijke gegevens plangebied

Type gegevens	Gegevensomschrijving
Geologie ⁵	Oeverwal-/kronkelwaard- op beddingafzettingen van de Formatie van Echteld, op grotere diepte grove grindhoudende fluviale zanden van de Formatie van Kreftenheye
Geologische-geomorfologische kaart van de Rijn-Maas delta ⁶	Binnen de Herveld stroomgordel, actief van circa 3560 tot 270 voor Chr.
Zandbanenkaart provincie Gelderland ⁷	Westelijke deel plangebied beddingzand van onbedijkte rivieren, waarvan de top zich bevindt binnen 1 meter -mv (code 13) Overige deel plangebied beddingzand van onbedijkte rivieren, waarvan de top zich bevindt tussen 1 en 1,5 meter -mv (code 14)
Geomorfologie ⁸	Niet gekarteerd, vanwege de ligging binnen de bebouwde kom, maar zeer waarschijnlijk binnen een rivieroeverwal, fluviaal (3K25)
Archeologische beleidskaart gemeente Overbetuwe ⁹	Binnen de meandergordel van Herveld, actief van circa 3560 tot 270 voor Chr.
Bodemkunde ¹⁰	Kalkhoudende ooivaaggronden, bestaande uit zware zavel en lichte klei (Rd90A)

Geologie¹¹

Het plangebied is gelegen in het rivierengebied en maakt onderdeel uit van de Holocene Rijn-Maas delta.

Ongeveer halverwege de duur van de laatste ijstijd, het Midden-Weichselien (vaak aangeduid als het Pleniglaciaal, 55.000 tot 13.000 jaar geleden) voerde de Rijn zijn water in zijn geheel af in westelijke richting, ten zuiden van het stuwwallengebied van de Veluwe naar de Noordzee. De kustlijn lag toen op een aanzienlijk afstand van de huidige kustlijn, omdat de zeespiegel tot soms wel 120 m -NAP lag. De Rijn en de Maas hadden een vlechtend karakter, in de vorm van ondiepe, brede en snel verleggende geulen en er werd voornamelijk grofzandig en grindrijk sediment afgezet in de vorm van banen en terrassen. De afzettingen behoren tot het Laagpakket 5 van de Formatie van Kreftenheye. De destijds gevormde riviervlakte wordt aangeduid als het Pleniglaciaal terras of Laagterras.

Aan het einde van het Weichselien, tijdens het Laat-Glaciaal (13.000 tot 10.150 jaar geleden), waren er perioden dat het minder koud was of soms zelfs vergelijkbaar met ons huidige klimaat. Het landschap raakte geleidelijk bedekt met een aaneengesloten vegetatie. Hierdoor verminderde de sedimentaanvoer vanuit het achterland (stroomgebied van de Rijn). Ook de waterafvoer werd regelmatig. Hierdoor begint de Rijn zich in te snijden en verandert zijn geulpatroon van vlechtend naar meanderend, waarbij de afvoer zich concentreerde in één centrale, diepere en meanderende geul. Tijdens overstromingen door hoogwater wordt op het hoger gelegen Laagterras een vrij stugge, sterk zandige kleilaag afgezet en deze staat bekend als de Laag van Wijchen (Wijchen I).

⁵ De Mulder *et al.*, 2003

⁶ Berendsen en Stouthamer, 2001 / Digitaal basisbestand paleogeografie van de Rijn-Maas delta, 2012

⁷ [http://ags.prvgld.nl/GLD.Atlas/\(S\(wk43mm45y5fcr145255o5vnj\)\)/default.aspx?applicatie=Zandbanen](http://ags.prvgld.nl/GLD.Atlas/(S(wk43mm45y5fcr145255o5vnj))/default.aspx?applicatie=Zandbanen) / Cohen *et al.*, 2009

⁸ Alterra, 2003

⁹ Willemse, 2009

¹⁰ Stichting voor Bodemkartering, 1966

¹¹ De Mulder *et al.*, 2003 / Berendsen, 2008 / Cohen *et al.*, 2009 / Willemse, 2009 / Lodiers, 2008

Het definitieve einde van het Laat-Glaciaal, en daarmee van het Weichselien, werd gekenmerkt door een korte, zeer koude en droge fase, het Jonge Dryas (10.500 tot 10.150 jaar geleden). De gesloten vegetatie maakt weer plaats voor toendra en het landschap wordt opener. De Rijn neemt weer een vlechtend patroon aan, waarbij de oude Kreftenheye 5 deels wordt geresedimenteerd in een nieuw gevormd lager gelegen terras, het Late Dryas-terras of Terras X genaamd. De afzettingen worden geologisch gezien gerekend tot het Laagpakket 6 van de Formatie van Kreftenheye. Ter plaatse van het plangebied is de oorspronkelijke top van de rivierterrasafzettingen geërodeerd door Holocene stroomgordels.

Omdat de vlechtende geulen frequent droog vielen of voor langere periode niet watervoerend waren, konden door de sterk heersende (zuid-)westenwinden zand uit de geulen waaien. In de luwte van de begroeide oevers, langs de noordoostelijke zijde van de geulen, werd het verwaaide zand opnieuw afgezet als duinen. Deze rivierduinen behoren tot het Laagpakket van Delwijnen van de Formatie van Bostel.

Na het Jonge Dryas begint het huidige geologische tijdperk van het Holoceen. Het klimaat verandert definitief met snel stijgende temperaturen, het vallen van meer neerslag en de ontwikkeling van een loofvegetatie op de hogere delen en een broekvegetatie (berken-elzenbroekbos) en de vorming van laagveen in de nattere en lager gelegen gebieden. De Rijn gaat zich weer insnijden en neemt weer een meanderend patroon aan. Tijdens de eerste overstromingen in het Vroeg-Holoceen wordt er weer een sterk zandige, grijsblauw kleurende klei afgezet, aangeduid als de Laag van Wijchen II van de Formatie van Kreftenheye en vergelijkbaar met de Laag van Wijchen I.

Door de stijging van de zeespiegel schuift de terrassenkruising, het overgangspunt waar stroomopwaarts de rivier zich insnijdt en stroomafwaarts aggradeert (ophoogd), naar het oosten op. De terrassenkruising lang circa 4500 jaar geleden (in de tweede helft van het Subboreaal) ter hoogte van Nijmegen en Oosterhout. Tijdens jaarlijkse overstromingen werd vooral het zandige materiaal dicht bij de rivierbedding afgezet, in de vorm van hoog gelegen oeverwallen of stroomruggen, de zogenaamde stroomgordelafzettingen. Het fijnere materiaal (vooral klei) werd verder van de rivierloop afgezet als komafzettingen, daar waar het water rustiger stroomde (de lager gelegen komgebieden). Deze afzettingen van de Rijn behoren tot de Formatie van Echteld. Daar waar geen sediment van de Rijn werd afgezet vond veenvorming plaats, aangeduid als de Basisveenlaag en behorend tot de Formatie van Nieuwkoop.

Omdat de oeverwallen langs de rivier niet overal even hoog waren was het mogelijk dat bij hoog water het water over de laagste delen van de oeverwal stroomde. Door erosie werd een diepe geul (soms enkele meters diep) door de oeverwal uitgesleten, een zogenaamde crevassegeul. Crevassegeulen gedragen zich als een miniatuur rivierbedding, waarbij in en langs de geulen sedimentatie plaatsvindt, in de vorm van crevasse-afzettingen (vroeger ook wel beschreven als oevergronden of natuurlijke overslaggronden). Crevasse-afzettingen zijn minder dik dan stroomgordelafzettingen, smaller, en meestal slechts over enkele honderden meters, tot hoogstens enkele kilometers te volgen. Hun lithologische opbouw is vaak bijzonder complex; op korte afstand is de lithologische variatie zeer groot. Crevassecomplexen zijn, in relatief zeldzame gevallen, uitgegroeid tot een riviervlegging (avulsie) in de tijd voordat de bedijking van de grote rivieren plaatsvond. Wanneer de terraskruising het riviereengebied ten noorden van Nijmegen passeert, vanaf ongeveer 4500 jaar geleden (2500 voor Chr.), treden in de omgeving in de loop van de tijd diverse avulsies op.

Door externe factoren zoals zeespiegelstijging, tektoniek, variaties in debiet en sedimenttoevoer, wordt de Rijn-Maas delta verder opgevuld met sediment en raakten de flanken van de rivierduinen, of vaak de gehele rivierduin, bedekt met veen of rivierafzettingen (zand en klei). De rivierduinen zijn echter voor lange tijd gunstige bewoningslocaties gebleven, en door bedekking met jonger sediment en veen zijn resten hiervan vaak goed bewaard gebleven.

Na de bedijking (vanaf 1200 na Chr.) zijn als gevolg van dijkdoorbraken, door de kracht van het overstromende water, vele uitkolkingsgaten gevormd. Deze worden ook wel aangeduid als wiel, woerd of waai. Het materiaal dat ter plaatse van het wiel werd geërodeerd, werd als een waaier aan de stroomafwaartse zijde afgezet (overslagen).

Geologische-geomorfologische kaart van de Rijn-Maas delta, Zandbanenkaart en archeologische beleidskaart gemeente Overbetuwe

Volgens de geologische-geomorfologische kaart van de Rijn-Maas delta ligt het plangebied binnen de Herveld stroomgordel (actief van circa 3560 tot 270 voor Chr., zie figuur 11). Beddingzand afgezet tijdens de actieve fase van de Ressen stroomgordel wordt binnen het westelijke deel van het plangebied verwacht binnen 1 m -mv (code 13, zie figuur 12). In het overige deel van het plangebied wordt beddingzand verwacht tussen 1 en 1,5 meter -mv (code 14). Ook op de archeologische beleidskaart van de gemeente Overbetuwe wordt aangegeven dat het plangebied binnen de meandergordel van Herveld ligt (zie figuur 17). De Herveld stroomgordel had ter plaatse van het plangebied een zuid-noord gerichte stroomrichting. Vanaf de Midden-IJzertijd zal de overgebleven meandergeul zijn opgevuld en verland. De relatief hoog gelegen oeverwal en kronkelwaardruggen vormde vanaf deze perioden geschikte locaties voor bewoning, zo ook het plangebied zelf. Circa 1,5 km ten zuiden ten zuiden van waar de historische kern van Herveld (Herveld-Zuid) ligt, bleef een Rijntak actief. De Waal vormde vanaf circa 170 voor Chr. de belangrijkste zuidelijke tak van de Rijn.

DINO¹²

Het Dinoloket is de centrale toegangspoort tot Data en Informatie van de Nederlandse Ondergrond (DINO). Het DINO-systeem is de centrale opslagplaats voor geowetenschappelijke gegevens over de diepe en ondiepe ondergrond van Nederland. Het archief omvat diepe en ondiepe boringen, grondwatergegevens, sonderingen, geo-elektrische metingen, resultaten van geologische, geochemische en geomechanische monsteranalyses, boorgatmetingen en seismische gegevens. De site wordt beheerd door TNO.

In het Dinoloket zijn enkele boringen bestudeerd.¹³ Hieruit blijkt dat de ondergrond tot hooguit 1 à 2 m -mv bestaat uit zandige klei tot kleiig zand, in de vorm van oeverwal-/kronkelwaardafzettingen. Hieronder komt tot circa 12 m -mv matig grof tot zeer grof beddingzand voor. Al deze afzettingen behoren tot de Formatie van Echteld en zullen zijn afgezet in de tijd dat de Herveld stroomgordel actief was ter plaatse en in de directe omgeving van het plangebied. Op grotere diepte bevindt zich matig grof en grindrijk Pleistoceen zand (rivierafzettingen van de Rijn uit de tijd dat de Rijn een vlechtend riviersysteem had tijdens het Weichselien) en deze afzetting behoort tot de Formatie van Kreftenheye. De oorspronkelijke top is reeds geërodeerd tijdens de actieve fase van de Herveld stroomgordel binnen en in de directe omgeving van het plangebied.

Geomorfologie

De Geomorfologische kaart geeft de mate van reliëf en de vormen die in het landschap te onderscheiden zijn weer.

Vanwege de ligging binnen de bebouwde kom is de geomorfologie niet gekarteerd (zie figuur 13), maar op basis van omliggende geomorfologische eenheden is het zeer waarschijnlijk dat het plangebied binnen een rivieroeverwal (3K25) ligt. Deze rivieroeverwal zal gevormd zijn tijdens de fase van activiteit van de Herveld stroomgordel, tussen circa 3560 tot 270 voor Chr..

¹² www.dinoloket.nl

¹³ DINO boornummers B39H0123, B39H0125 en B40C0421

Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN)¹⁴

Het Actueel Hoogtebestand Nederland vormt een belangrijke aanvullende informatiebron voor de landschapsanalyse. Dit met behulp van laseraltimetrie verkregen digitale bestand vormt een gedetailleerd beeld van het huidige reliëf in het plangebied. Het AHN laat de relatief hoge ligging van het plangebied zien binnen de brede, zuid-noord gerichte Herveld stroomgordel, waar tevens de bebouwde kom van Herveld ligt (zie figuur 14). Tevens zijn de nog hoger liggende oude woongronden goed te herkennen. Een oude woongrond/historische woonlocatie wordt in deze streek ook wel aangeduid als een pol.

Bodemkunde

Volgens de Bodemkaart van Nederland (1:50.000) is het plangebied gekarteerd als een kalkhoudende ooivaaggrond, bestaande uit zware zavel en lichte klei (Rd90A, zie figuur 15). Bij een vaaggrond heeft (nog) weinig of geen bodemvorming plaatsgevonden. Deze gronden zijn wel geheel gerijpt. Ooi-vaaggronden zijn vaak beter ontwaterd, waardoor gleyverschijnselen dieper dan 50 cm -mv voorkomen en al enige uit- en inspoeling van kleimineralen heeft plaatsgevonden, in de vorm van een Bw-horizont

Grondwatertrap en gegevens uit de Atlas Gelderland¹⁵

Grondwatertrappen zijn een indicatie voor de diepte van de grondwaterstand en de seizoensfluctuatie daarvan. De grondwatertrappenindeling is gebaseerd op de gemiddeld hoogste (GHG) en de gemiddeld laagste grondwaterstand (GLG). Hiermee worden de winter- en zomergrondwaterstanden gekarakteriseerd in een jaar met een gemiddelde neerslag en verdamping. In stedelijk gebied zijn geen grondwatertrappen bepaald. Deze worden als 'witte vlekken' op de Bodemkaart van Nederland (1:50.000) weergegeven.

Tabel IV geeft een overzicht van de klassengrenzen die worden aangehouden bij de indeling van de grondwatertrappen. De trappen worden vastgesteld op een schaal van I tot VII van respectievelijk extreem nat tot extreem droog. Bij sommige grondwatertrappen is een ' of een " weergegeven: het gaat hier om tussenliggende grondwatertrappen die een drogere variant vertegenwoordigen.

Tabel IV. Grondwatertrappenindeling¹⁶

Grondwatertrap	I	II'	III'	IV	V'	VI	VII''
GHG (cm -mv)	-	-	<40	>40	<40	40-80	>80
GLG (cm -mv)	<50	50-80	80-120	80-120	>120	>120	>120
) Bij deze grondwatertrappen wordt een droger deel onderscheiden) Een met een ' of een " achter de code als onderverdeling aangegeven "zeer droog deel" heeft een GHG dieper dan 140 cm beneden maaiveld							

Door grootschalige ingrepen in het geohydrologisch systeem wijken de huidige grondwatertrappen in veel gebieden af van de grondwatertrappen die in het verleden voor kwamen. Om dit aan te geven is tevens een inschatting gemaakt van historische grondwatertrappen, welke een indicatie vormen voor de grondwatertrappen zoals die in het jaar 1950 voor kwamen. Deze historische grondwatertrappen zijn gekarteerd op schaal 1:100.000.

¹⁴ www.ahn.nl

¹⁵ [http://ags.prvgld.nl/GLD.Atlas/\(S\(0it0ap55f04mrr55pm3j3s45\)\)/Default.aspx?applicatie=AtlasGelderland](http://ags.prvgld.nl/GLD.Atlas/(S(0it0ap55f04mrr55pm3j3s45))/Default.aspx?applicatie=AtlasGelderland)

¹⁶ Locher & Bakker, 1990

Voor het plangebied zijn de volgende gegevens bekend:

Tabel V. *Grondwatergegevens plangebied*

GHG	GLG	GVG	Grondwatertrap	Historische grondwatertrap
100	190	125	VII	VI
GHG: gemiddeld hoogste grondwaterstand in cm -mv GLG: gemiddeld laagste grondwaterstand in cm -mv GVG: gemiddelde voorjaarsgrondwaterstand in cm -mv				

Gebiedsdelen met een goede ontwatering (Grondwatertrap VI en VII) zijn zeer geschikt voor landbouw en vormden mede daarom, vooral in het verleden, een aantrekkelijk vestigingsgebied. Tevens is het grondwaterpeil een indicatie voor de conservering van metalen en organische resten. Het plangebied heeft een grondwatertrap VII en een historische grondwatertrap VI. Een historische grondwatertrap van VI betekend dat ook vroeger het plangebied van nature gekenmerkt werd door een relatief goede ontwatering waardoor het geschikt was als bewoningslocatie.

3.7 Archeologische waarden

Voor de uitkomst van het bureauonderzoek is het van belang de bekende archeologische waarden (al dan niet volledig onderzocht) te beschrijven. Een belangrijke informatiebron is het landelijke ARChEologisch Informatie Systeem (ARCHIS), dat beheerd wordt door de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE). In dit systeem worden alle archeologische gegevens verzameld en via internet zijn deze door bevoegden te raadplegen.

De bekende archeologische waarden staan afgebeeld op figuur 16, een kaart met daarop, binnen een straal van 1 km rondom het plangebied, de indicatieve archeologische waarde en de in ARCHIS geregistreerde AMK-terreinen, waarnemingen, vondstmeldingen en onderzoeksmeldingen.

Archeologische beleidsadvieskaart Gemeente Overbetuwe

Sinds 2007 is de Wet op de Archeologische Monumentenzorg van kracht (WAMZ). Het doel van deze wet is te voorkomen dat archeologische waarden uit het verleden verloren gaan. In deze wet zijn de gemeenten verantwoordelijk voor het beheer van het bodemarchief binnen hun grondgebied. Voor een goed beheer van dit bodemarchief gebruikt de gemeente een archeologische beleidskaart. De Archeologische beleidskaart geeft een gemeentebreed overzicht van bekende en te verwachten archeologische waarden. De kaart maakt inzichtelijk waar en bij welke ruimtelijke ingrepen een archeologisch onderzoek verplicht is en wordt als toetsingskader gebruikt voor ruimtelijke procedures.

Volgens de archeologische beleidsadvieskaart van de gemeente Overbetuwe ligt het plangebied binnen een gebied met een hoge archeologische verwachting (Archeologisch Waardevol Gebied categorie 4, zie figuur 17). Dit op basis van de ligging binnen de meandergordel van Herveld. In deze gebieden dient bij planvorming en voorafgaand aan vergunningverlening, bij een onderzoekslocatie groter dan 100 m² en bodemingrepen dieper dan 30 cm -mv, vroegtijdig een inventariserend archeologisch onderzoek (IVO-protocol 2: kartering) te worden uitgevoerd.

Indicatieve archeologische waarde

De IKAW (Indicatieve Kaart Archeologische Waarde) geeft voor heel Nederland de trefkans aan op het voorkomen van archeologische resten. Die trefkans is aangegeven in vier categorieën (per land- en waterbodembodem): een hoge, middelhoge, lage en zeer lage verwachting. Bebouwde gebieden, waarvan geen bodemkundige of geologische gegevens bekend zijn, zijn niet gekarteerd. De IKAW is voornamelijk gebaseerd op de relatie die er bestaat tussen de bodemkundige of geologische kwalificaties en de aanwezigheid van archeologische vindplaatsen. Een punt van aandacht daarbij is dat de IKAW grotendeels is gebaseerd op kaarten met een schaal van 1:50.000. De grenzen op de kaart zijn in werkelijkheid globale overgangen, abrupte overgangen zijn het gevolg van bodemkundige of geologische kwalificaties. Op lokaal schaalniveau is de kaart daarom minder betrouwbaar.

Omdat de gemeentelijke beleidsadvieskaart een hoger detailniveau heeft dan de IKAW (Indicatieve Kaart Archeologische Waarde) is de IKAW voor het onderzoek niet geraadpleegd.

AMK-terreinen binnen het onderzoeksgebied

De Archeologische Monumentenkaart (AMK) bevat een overzicht van archeologische terreinen in Nederland, welke ook wel worden aangeduid als monumenten. De terreinen zijn beoordeeld op verschillende criteria (kwaliteit, zeldzaamheid, representativiteit, ensemblewaarde en beleefingswaarde). Op grond daarvan zijn de terreinen ingedeeld in vier categorieën; terreinen met archeologische waarde, een hoge archeologische waarde, een zeer hoge archeologische waarde of een zeer hoge archeologische waarde met een beschermde status.

Binnen het plangebied liggen geen AMK-terreinen. Binnen het onderzoeksgebied liggen vijf AMK-terreinen (zie tabel VI en figuur 16).

Tabel VI. Overzicht AMK terreinen

AMK nr.	Situering t.o.v. plangebied	Datering	Waarde en omschrijving
12.583	450 meter ten noordoosten	<i>Romeinse tijd</i>	Toponiem: Herveld, Verlengde Kerkstraat Complex: nederzetting Waarde: Terrein van hoge archeologische waarde. Betreft een terrein met sporen van bewoning uit de Romeinse tijd. In de RAAP-boringen werd vanaf 0.3 meter beneden het maaiveld een laag met hoog fosfaatgehalte en vondsten aangetroffen. Behalve veel aardewerk, waarvan circa 80% handgevormd was, werd ook veel bouwpuin (voornamelijk dakpan) gevonden. Uit de AAO van 1997 bleek dat de kwaliteit van de vindplaats goed is, de sporen zijn nog intact. Er is slechts een geringe hoeveelheid materiaal in de bouwvoor opgenomen. De conservering van het materiaal is redelijk. Nederzetting uit de Romeinse tijd, waarschijnlijk de tweede eeuw.
4.595	500 meter ten oosten	<i>Romeinse tijd - Late-Middeleeuwen</i>	Toponiem: Herveld, Kerkstraat/onderstalstraat; Grote Woerd; Groot Rome Complex: nederzetting Waarde: Terrein van hoge archeologische waarde. Betreft een terrein met sporen van bewoning uit de Romeinse tijd, Vroege- en Late Middeleeuwen. Duidelijk verhoogd terrein. Door Stiboka is een oude woongrond vastgesteld. Hierbij is veel Romeins, Vroeg- en Laat Middeleeuws aardewerk gevonden. Ook in de vorige eeuw zijn hier al waarnemingen gedaan. In 1951 zijn in het terrein boringen gezet om de aanwezigheid van grachten vast te stellen. Het resultaat was negatief.

4.615	800 meter ten zuiden	<i>Late-Middeleeuwen</i>	Toponiem: Herveld, Kamerstraat; Steenenkamer Complex: huisterp Waarde: Terrein van archeologische waarde. Betreft een terrein met daarop een huisterp uit de Late Middeleeuwen. Zeer weinig van bekend. Duidelijk zichtbare verhoging. Op de kadasterkaart uit 1832 zijn twee gebouwen afgebeeld met de naam De Steenen Karmer. In Archis zijn tevens (onder waarnemingsnummer 45644) oppervlakte en detectorvondsten vermeld. Betreft een complete maalsteen (Late Middeleeuwen) en een zilveren penning van Hendrik IV, eveneens uit die periode. Het toponiem doet vermoeden dat zich hier een stenen huis heeft bevonden. Hierover ontbreken echter gegevens. Het terrein wordt gekenmerkt door een verhoging waarop een woonhuis gebouwd is. Een eventuele gracht is niet waargenomen.
4.617	950 meter ten noordoosten	<i>Middeleeuwen laat, Romeinse tijd - Middeleeuwen laat, Romeinse tijd</i>	Toponiem: Herveld, Onderstalstraat; Ruimzicht Complex: nederzetting, nederzetting Waarde: Terrein van archeologische waarde. Betreft een terrein met mogelijk sporen van bewoning uit de Romeinse tijd en Middeleeuwen. Op dit terrein zijn in 1968 twee fragmenten Romeins aardewerk en twee fragmenten laatmiddeleeuws aardewerk gevonden door A. Meijer. Bij een veldcontrole in 1992 werd geconstateerd dat op het terrein veel baksteen en dakpan lag. De datering hiervan is onbekend.
4.614	1000 meter ten noordwesten	<i>Late-Middeleeuwen</i>	Toponiem: Herveld, Gennipenstein Complex: kasteel Waarde: Terrein van archeologische waarde. Betreft een terrein met daarin resten van kasteel Gennipenstein uit de Late Middeleeuwen. Er is zeer weinig bekend van het kasteel. Betrof een omgracht huis/kasteel, met één of meer torens en gewelfde kelders. Het huidige terrein bestaat uit een boerenerf met weilanden. Het voorhuis van de boerderij is op een verhoging in het landschap gebouwd. Onder de bebouwing bevinden zich drie grote overwelfde kelders die mogelijk bij het kasteel behoren. Achter de boerderij heeft nog lange tijd een toren gestaan. In de weilanden zijn depressies waargenomen die mogelijk duiden op de aanwezigheid van grachten. Mogelijk dat de huidige sloot ten oosten van het terrein een grachtrestant is. Door de bouw van schuren is een deel van het terrein verstoord.

Opvallend is dat de vandaag de dag bekende AMK-terreinen aan de buitenrand liggen van Herveld stroomgordel die actief was tussen circa 3560 tot 270 voor Chr. Mogelijk werden bewoningslocaties bewust gekozen buiten de actieve stroomgordel, op de buitenste delen/flanken van de naastgelegen oeverwallen. In de directe omgeving van het plangebied zijn al wel waarnemingen gedaan van archeologische vondsten daterend vanaf de IJzertijd (wordt verderop behandeld).

In het verleden uitgevoerde archeologische onderzoeken binnen het onderzoeksgebied

Binnen het onderzoeksgebied zijn in de afgelopen jaren door verschillende archeologische bedrijven en instellingen in totaal 27 archeologische onderzoeken uitgevoerd. Het gaat daarbij om bureau- en/of booronderzoeken (prospectief onderzoek), een archeologische veldkartering, een archeologische inspectie, 2 proefsleuvenonderzoeken en een opgraving (zie tabel VII en figuur 16).

Tabel VII. Overzicht onderzoeksmeldingen

Onderzoeksmeldingsnr.	Situering t.o.v. plangebied	Aard, uitvoerder en resultaten van het onderzoek
10.182	Direct ten zuiden van het plangebied, tracé doorlopend in zowel westelijke als oostelijke richting	Type onderzoek: bureauonderzoek Toponiem: Onbekend, Uitvoerder: RAAP Archeologisch Adviesbureau Datum: 30-09-1991 Onderzoeksnummer: 10.182 Resultaat: Onderzoek in het kader van de Betuweroute. Het betreft een bureauonderzoek met steekproefsgewijs uitgevoerd veldwerk om adviezen te kunnen geven over het minst schadelijke tracé.

12.587	120 meter ten noordoosten	Type onderzoek: bureau- en booronderzoek Toponiem: Herveld, Hoofdstraat Uitvoerder: Synthegra BV Datum: 02-06-2005 Onderzoeksnummer: 5.675 Resultaat: Tijdens het onderzoek zijn geen archeologische indicatoren aangetroffen. Geadviseerd is geen vervolgonderzoek te laten uitvoeren/de locatie vrij te geven voor wat betreft archeologie.
42.961	160 meter ten noordwesten	Type onderzoek: bureau- en booronderzoek Toponiem: Herveld, Herveld, Bredestraat-Zuid 50 Uitvoerder: ADC ArcheoProjecten Datum: 15-09-2010 Onderzoeksnummer: 35.592 Resultaat: Op basis van het bureauonderzoek werden op of in de top van de oeverafzettingen van de Herveldse stroomgordel archeologische resten vanaf de Vroeg Romeinse tijd verwacht. Teneinde deze verwachting te toetsen werd ter hoogte van de geplande bouwkavels in deelgebieden A en B een booronderzoek uitgevoerd. Uit de booronderzoeken bleek dat de top van de oeverafzettingen zijn opgenomen in de bouwvoor. In deelgebied B is de bodem omgewerkt van ca. 40 tot 100 cm -mv, waardoor archeologische resten niet meer worden verwacht. In deelgebied A kunnen onder de bouwvoor nog archeologische resten aanwezig zijn. Echter, in de door middel van een karterend booronderzoek onderzochte delen zijn geen archeologische indicatoren aangetroffen die wijzen op behoudenswaardige archeologische resten in de bodem. In het oostelijke deel van deelgebied A, waar het grondgebruik hetzelfde blijft (agrarisch) en alleen de binnen dit deel aanwezige kas gesloopt gaat worden, zijn alleen verkennende boringen uitgevoerd. Hier kunnen nog archeologische resten aanwezig zijn, dit geldt met name voor het onbebouwde gedeelte. Geadviseerd is de door middel van een karterend booronderzoek onderzochte deelgebieden vrij te geven voor de voorgenomen ontwikkeling. Voor het deel van deelgebied A, dat alleen met een verkennend booronderzoek is onderzocht, is een karterend booronderzoek geadviseerd indien in de toekomst graafwerkzaamheden zullen gaan plaatsvinden.
42.960	200 meter ten noordwesten	Type onderzoek: bureau- en booronderzoek, gelijktijdig uitgevoerd met onderzoeksmeldingsnr. 42.961 Toponiem: Herveld, Bredestraat-Zuid Uitvoerder: ADC ArcheoProjecten Datum: 15-09-2010 Onderzoeksnummer: 35.593 Resultaat: Op basis van het bureauonderzoek werden op of in de top van de oeverafzettingen van de Herveldse stroomgordel archeologische resten vanaf de Vroeg Romeinse tijd verwacht. Teneinde deze verwachting te toetsen werd ter hoogte van de geplande bouwkavels in deelgebieden A en B een booronderzoek uitgevoerd. Uit de booronderzoeken bleek dat de top van de oeverafzettingen zijn opgenomen in de bouwvoor. In deelgebied B is de bodem omgewerkt van ca. 40 tot 100 cm -mv, waardoor archeologische resten niet meer worden verwacht. In deelgebied A kunnen onder de bouwvoor nog archeologische resten aanwezig zijn. Echter, in de door middel van een karterend booronderzoek onderzochte delen zijn geen archeologische indicatoren aangetroffen die wijzen op behoudenswaardige archeologische resten in de bodem. In het oostelijke deel van deelgebied A, waar het grondgebruik hetzelfde blijft (agrarisch) en alleen de binnen dit deel aanwezige kas gesloopt gaat worden, zijn alleen verkennende boringen uitgevoerd. Hier kunnen nog archeologische resten aanwezig zijn, dit geldt met name voor het onbebouwde gedeelte. Geadviseerd is de door middel van een karterend booronderzoek onderzochte deelgebieden vrij te geven voor de voorgenomen ontwikkeling. Voor het deel van deelgebied A, dat alleen met een verkennend booronderzoek is onderzocht, is een karterend booronderzoek geadviseerd indien in de toekomst graafwerkzaamheden zullen gaan plaatsvinden

18.589	250 meter ten zuiden	Type onderzoek: bureauonderzoek Toponiem: Onbekend, Stenenkamerstraat Uitvoerder: RAAP Archeologisch Adviesbureau Datum: 16-08-2006 Onderzoeksnummer: 15.101 Resultaat: Het plangebied heeft een hoge verwachting op het aantreffen van archeologische resten vanaf de IJzertijd. Wanneer de bebouwing is gesloopt dient binnen het plangebied alsnog een archeologisch onderzoek plaats te vinden.
54.876	250c meter ten zuiden	Type onderzoek: booronderzoek, naar aanleiding van het eerder uitgevoerde bureauonderzoek (onderzoeksmeldingsnr. 18.589) Toponiem: Herveld, Stenenkamerstraat 3 Uitvoerder: Archaeological Research en Consultancy Datum: 05-12-2012 Onderzoeksnummer: 44.381 Resultaat: Tijdens het karterende booronderzoek zijn oever-, bedding- en restgeulafzettingen van de stroomgordel van Herveld aangetroffen. De bodem op de onderzoekslocatie is 60 tot 175 cm -mv vergraven. Hierdoor is een eventuele vondstenlaag in de oeverafzettingen al verdwenen. Er zijn geen archeologische indicatoren aangetroffen. Daarom kan de archeologische verwachting worden bijgesteld naar laag. Vanwege de lage archeologische trefkans is geadviseerd de onderzoekslocatie vrij te geven.
19.660	250 meter ten noordwesten	Type onderzoek: bureau- en booronderzoek Toponiem: Herveld, Bredestraat 36b Uitvoerder: ADC ArcheoProjecten Datum: 30-10-2006 Onderzoeksnummer: 40.023 Resultaat: Tijdens het onderzoek zijn geen archeologische indicatoren aangetroffen. Geadviseerd is geen vervolgonderzoek te laten uitvoeren/de locatie vrij te geven voor wat betreft archeologie.
16.732	350c meter ten noordwesten	Type onderzoek: bureau- en booronderzoek Toponiem: Onbekend Uitvoerder: BAAC BV Datum: 05-04-2006 Onderzoeksnummer: 13.883 Resultaat: Tijdens het onderzoek zijn geen archeologische indicatoren aangetroffen. Geadviseerd is geen vervolgonderzoek te laten uitvoeren/de locatie vrij te geven voor wat betreft archeologie.
19.030	350 meter ten noordoosten	Type onderzoek: bureau- en booronderzoek Toponiem: Herveld, Hoofdstraat 171 Uitvoerder: BAAC BV Datum: 14-09-2006 Onderzoeksnummer: 15.426 Resultaat: Vanwege het ontbreken van archeologische indicatoren en het ontbreken van aanwijzingen voor het bestaan van een oude woongrond in het onderzochte gebied worden geen archeologische resten verwacht binnen de verstoringsdiepte van 1 m -mv. Geadviseerd is geen vervolgonderzoek te laten uitvoeren/de locatie vrij te geven voor wat betreft archeologie. In de directe omgeving van het plangebied blijft de zeer hoge archeologische verwachting echter gehandhaafd. Bij aanpassing van de bouwplannen of ontgraving in de directe omgeving buiten het onderzochte gebied is een nieuw karterend booronderzoek nodig.
5.516	450 meter ten noordoosten	Type onderzoek: bureau- en booronderzoek Toponiem: Herveld Uitvoerder: RAAP Archeologisch Adviesbureau Datum: 01-11-1995 Onderzoeksnummer: 1.810 Resultaat: Tijdens het onderzoek zijn archeologische resten aangetroffen die duiden op een omvangrijke en waardevolle vindplaats uit de Romeinse tijd. De vindplaats komt voor bescherming in aanmerking. Indien het niet mogelijk is deze vindplaats bij aanleg van het wegtracé voor aantasting te behoeden, dient vervolgonderzoek plaats te vinden. Voorafgaande aan eventuele opgraving dient d.m.v. proefsleuven te worden onderzocht in hoeverre het perifere gebied waardevolle grondsporen bevat. Voorsnog moet er tenminste vanuit gegaan worden dat die gelegen zijn in de gearceerde zones.

1.778	400 meter ten noordoosten	Type onderzoek: proefsleuvenonderzoek Toponiem: Herveld, Verlengde Kerkstraat Uitvoerder: Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek Datum: 01-06-1997 Resultaat: Uitgevoerd in het kader van het Betuweroute-project. Op het terrein van de vindplaats heeft bewoning in de Romeinse tijd plaatsgevonden. De grondsporen en de vondstlaag zijn in (sub)recente perioden niet verstoord en zijn derhalve gaaf, m.u.v. een gering deel van het vondstmateriaal wat in de bouwvoor is opgenomen. De nederzettingssporen bestaan uit greppels, kuilen, paalsporen en paalgaten. Geadviseerd is een vervolgonderzoek te laten uitvoeren in de vorm van een definitieve opgraving.
10.746	450 meter ten zuiden	Type onderzoek: bureau- en booronderzoek Toponiem: Herveld, Uitvoerder: RAAP Archeologisch Adviesbureau Datum: 01-06-1996 Onderzoeksnummer: 10.746 Resultaat: Bij de veldverkenning is, op een restgeul, een lichte concentratie aardewerk gevonden, hoofdzakelijk daterend uit de Middeleeuwen. Het booronderzoek leverde geen aanwijzingen op voor een nederzettingsterrein. Slechts in één boring is een kleine hoeveelheid houtskool aangetroffen. Het middeleeuwse aardewerk hangt mogelijk samen met de nabijgelegen vindplaats Andelst-De Hoge Hof. Er wordt geen selectieadvies vermeld.
45.011	500 meter ten westen	Type onderzoek: bureauonderzoek Toponiem: Herveld, De Zandakkers 32 Uitvoerder: Archaeological Research en Consultancy Datum: 31-01-2011 Onderzoeksnummer: 37.922 Resultaat: De onderzoekslocatie ligt op de oeverwal van de Stroomgordel van Herveld. Deze was actief van 4755 tot 2200 jaar BP. Door de ligging op de Stroomgordel van Herveld heeft de onderzoekslocatie een hoge trefkans op archeologische resten en/of sporen vanaf het Neolithicum. Op de Stroomgordel van Herveld zijn vooral veel vindplaatsen uit de Romeinse tijd aanwezig en daarnaast zijn ook resten uit de IJzertijd, Middeleeuwen en Nieuwe tijd bekend. De archeologische resten worden verwacht in de top van de oeverafzettingen. Verwacht wordt dat de mogelijk aanwezige archeologische resten in het westelijke terreindeel door de huidige bebouwing en het gebruik als boeren erf reeds verstoord zijn. Er zijn op basis van het bureauonderzoek geen aanwijzingen voor bodemverstoring van het oostelijke terreindeel. Geconcludeerd kan worden dat voor het oostelijke terreindeel de hoge archeologische trefkans van kracht blijft. Gezien de hoge archeologische trefkans van de onderzoekslocatie wordt geadviseerd een vervolgonderzoek plaats te laten vinden. Om het verwachtingsmodel te toetsen en te verifiëren wordt geadviseerd het gehele perceel te onderzoeken. Het vervolgonderzoek kan het beste worden uitgevoerd als een verkennend/karterend booronderzoek, gecombineerd met een oppervlaktekartering ter plaatse van de boomgaard.
24.246	600 meter ten zuidwesten	Type onderzoek: bureau- en booronderzoek Toponiem: Herveld, Overbetuwe Herveld Hoofdstraat Uitvoerder: ADC ArcheoProjecten Datum: 03-09-2007 Onderzoeksnummer: 18.957 Resultaat: Tijdens het onderzoek zijn geen archeologische indicatoren aangetroffen. Geadviseerd is geen vervolgonderzoek te laten uitvoeren/de locatie vrij te geven voor wat betreft archeologie.
45.976	650 meter ten oosten	Type onderzoek: bureau- en booronderzoek Toponiem: Herveld, Onderstalstraat Uitvoerder: Archeodienst Gelderland BV Datum: 29-03-2011 Onderzoeksnummer: 38.690 Resultaat: Voor het terrein was een hoge archeologische trefkans opgesteld, omdat er in de directe omgeving van het plangebied, op vergelijkbare landschappelijke zones oude woongronden uit de Romeinse tijd en de Middeleeuwen zijn aangetroffen. Het plangebied bevindt zich op een natuurlijke verhoging in het landschap en in de ondergrond bevindt zich een oeverwal die nagenoeg intact is gebleven. Het eventueel aanwezige sporenniveau tekent zich vermoedelijk direct onder de bouwvoor af hetgeen het terrein zeer kwetsbaar maakt. Bij relatief ondiepe bodemingrepen kan het archeologische niveau reeds beschadigd raken. Geadviseerd is een vervolgonderzoek te laten uitvoeren om inzicht te krijgen in de mogelijke aan- of afwezigheid van een archeologische vindplaats.

47.819	650 meter ten oosten	Type onderzoek: proefsleuvenonderzoek, naar aanleiding van de resultaten van het eerder uitgevoerde bureau- en booronderzoek (onderzoeksmeldingsnr. 45.976) Toponiem: Herveld, Onderstalstraat Uitvoerder: Archeodienst Gelderland BV Datum: 01-08-2011 Onderzoeksnummer: 38.707 Resultaat: Tijdens onderhavig proefsleuvenonderzoek zijn op drie niveaus sporen en vondsten aangetroffen. Direct onder de bouwvoor (ca. 20-30 cm -mv) bevonden zich boerderijresten uit de 16 ^e /17 ^e eeuw. De sporen op dit niveau zijn gedefinieerd als vindplaats 1. Op ca. 65 cm -mv bevond zich een complete kogelpot uit de 13 ^e / 14 ^e eeuw die mogelijk tot spoor 15 (hutkom?) behoort dat zich ca. 30-40 cm dieper aftekent (vindplaats 2). Op 90-100 cm -mv bevonden zich in werkput 2 eveneens sporen die mogelijk ouder zijn dan de Late-Middeleeuwen (vindplaats 3). De hoge archeologische verwachting die op basis van het vooronderzoek was opgesteld, wordt door het proefsleuvenonderzoek bevestigd. Voor het gehele plangebied geldt dat er archeologisch vervolgonderzoek moet plaatsvinden indien er bodemverstoringen plaatsvinden dieper dan 25 tot 30 cm -mv.
49.583	650 meter ten oosten	Type onderzoek: opgraving, naar aanleiding van de resultaten van het eerder uitgevoerde proefsleuvenonderzoek (onderzoeksmeldingsnr. 47.819) Toponiem: Herveld, Onderstalstraat Uitvoerder: Archeodienst Gelderland BV Datum: 22-11-2011 Resultaat: De resultaten van het onderzoek worden niet vermeld in ARCHIS.
8.957	700 meter ten zuiden	Type onderzoek: bureau- en booronderzoek Toponiem: Andelst, Stenenkamerstraat Uitvoerder: RAAP Archeologisch Adviesbureau Datum: 06-01-2005 Onderzoeksnummer: 4.738 Resultaat: Tijdens het onderzoek zijn geen archeologische indicatoren aangetroffen. Geadviseerd is geen vervolgonderzoek te laten uitvoeren/de locatie vrij te geven voor wat betreft archeologie.
35.958	700 meter ten westen	Type onderzoek: bureau- en booronderzoek Toponiem: Andelst, Industrieweg Uitvoerder: Synthegra BV Datum: 06-07-2009 Onderzoeksnummer: 27.515 Resultaat: Onder een laag puinverharding is de natuurlijke ondergrond intact aangetroffen. Ook de top van de stroomgordelafzettingen van de Herveldse stroomgordel is intact aanwezig. In het westelijke deel van het plangebied ligt de top van de Herveldse stroomgordel op circa 80-90 cm beneden maaiveld en in het oostelijke deel op 210-250 cm beneden maaiveld. In geen van de boringen zijn indicatoren aangetroffen die wijzen op de aanwezigheid van een archeologische vindplaats. De kans dat binnen het plangebied een archeologische vindplaats aanwezig is, wordt daarom klein geacht. Op grond van de resultaten van het onderzoek is voor het plangebied geen vervolgonderzoek geadviseerd.
5.457	750 meter ten noordwesten	Type onderzoek: archeologische inspectie Toponiem: Andelst, Rijksweg 15 Uitvoerder: RAAP Archeologisch Adviesbureau Datum: 01-06-1993 Onderzoeksnummer: 1.753 Resultaat: Inspectie van een noord-zuid gerichte sleuf, gegraven voor de aanleg van een duiker onder toekomstige weg RW 15. De aangetroffen omheining kan over een afstand van 20-25 m. worden vervolgd. Naar het zuiden verdwijnen de resten achter de profielwand, zodat de voortzetting in zuidoostelijke richting nog in de bodem te vinden is. De voortzetting in de tegenovergestelde richting bleek te zijn verspoeld door het water. Dit water moet hebben gestroomd door een geheel met zand gevulde geul waarvan een deel aan de noordelijke begrenzing van de sleuf is aangesneden. De geul liep in zuidoost-noordwestelijke richting. De geulvulling wordt aan de bovenzijde begrensd door een uit zand- en kleipakketten bestaande strook, waarin talrijke verspoelde houtresten te vinden zijn. Ook delen van een hondenskelet zijn gevonden. In een volgende strook blijkt weinig verspoeling te zijn opgetreden; wel moet de omheining die door water- en grondmassa's zijn omgedrukt; vandaar de liggende paaltjes, die inderdaad ook alleen in deze strook voor komen. Zuidoostelijk hiervan bleef de omheining overeind staan, maar zij werd in korte tijd tot ene hoogte van 0.35 m. ingebed in een uit kleien en zanden bestaand pakket, dat ten gevolge van de waterafvoer hier werd afgezet en dat voor de conservering heeft zorg gedragen. Geadviseerd is een aanvullend proefsleuvenonderzoek te laten uitvoeren.

5.500	750 meter ten noordwesten	Type onderzoek: bureau- en booronderzoek Toponiem: Onbekend Uitvoerder: RAAP Archeologisch Adviesbureau Datum: 01-11-1995 Onderzoeksnummer: 1.797 Resultaat: Hoewel het karterend booronderzoek geen bewoningssporen heeft opgeleverd, blijft de aanbeveling voor vervolgonderzoek ter hoogte van de duiker van kracht. Bij aanleg van het tracé dienen de werkzaamheden archeologisch begeleid te worden, evt. d.m.v. een proefsleuf.
22.024	800 meter ten oosten	Type onderzoek: bureau- en booronderzoek Toponiem: Herveld, Onderstalstraat 3 Uitvoerder: RAAP Archeologisch Adviesbureau Datum: 03-04-2007 Onderzoeksnummer: 17.462 Resultaat: Het plangebied ligt in een zone met oever-op-beddingafzettingen van de fossiele stroomgordel van Herveld waarvoor een hoge archeologische verwachting geldt voor de periode Romeinse tijd Late Middeleeuwen. Tijdens het veldonderzoek zijn echter in het plangebied geen archeologische indicatoren uit deze perioden aangetroffen. Op grond van het ontbreken van eenduidige aanwijzingen tijdens het veldonderzoek is er voor het plangebied geen vervolgonderzoek aanbevolen.
28.740	850 meter ten westen	Type onderzoek: bureau- en booronderzoek Toponiem: Andelst, Gekvoorstraat 8 Uitvoerder: ADC ArcheoProjecten Datum: 15-05-2008 Onderzoeksnummer: 23.251 Resultaat: De bovenste laag wordt als bouwvoor geïnterpreteerd. Hieronder ligt een 30 tot 85 cm dik pakket van oeverafzettingen (matig siltige klei) van de Herveldse stroomgordel. Het zandpakket dat daaronder ligt wordt als beddingafzettingen van deze stroomgordel gezien. Uit de boringen blijkt dat de top van de beddingafzettingen zich op 70 tot 115 cm -mv bevinden. Er zijn geen duidelijk herkenbare archeologisch lagen of vegetatiehorizonten aan te wijzen. De zandige klei die onderin het profiel van boring 1 aanwezig is, bestaat mogelijk ook uit oeverafzettingen. Een andere mogelijkheid is dat het hier om crevasse-afzettingen gaat, die zijn afgezet bij een oeverwaldoorbraak. Er zijn geen archeologische indicatoren aangetroffen. Geadviseerd is geen vervolgonderzoek te laten uitvoeren.
5.515	900 meter ten noordoosten	Type onderzoek: bureau- en booronderzoek Toponiem: Herveld Uitvoerder: RAAP Archeologisch Adviesbureau Datum: 01-11-1995 Onderzoeksnummer: 1.809 Resultaat: Er zijn archeologische resten aangetroffen die duiden op een restant van een in de Late Middeleeuwen te dateren vindplaats. De waarde is laag omdat de vindplaats bij aanleg van de weg en door latere agrarische activiteiten grotendeels is verstoord. Aanbeveling: Gezien de geringe restwaarde van de aangetroffen sporen is bescherming van de vindplaats niet noodzakelijk. Indien bij aanleg van het wegtracé vergraving van de vindplaats optreedt, is archeologische begeleiding van de graafwerkzaamheden, eventueel d.m.v. een proefsleuf, wenselijk.
45.545	1.000 meter ten oosten	Type onderzoek: proefsleuvenonderzoek, naar aanleiding van het eerder uitgevoerde bureau- en booronderzoek (zie onderzoeksmeldingsnr. 5.515) Toponiem: Herveld, A15 Sierakkerstraat Uitvoerder: Oranjewoud BV Datum: 02-03-2011 Onderzoeksnummer: 37.402 Resultaat: Tijdens het onderzoek zijn geen archeologische indicatoren aangetroffen. Geadviseerd is geen vervolgonderzoek te laten uitvoeren/de locatie vrij te geven voor wat betreft archeologie.
26.893	900 meter ten oosten	Type onderzoek: veldkartering Toponiem: Herveld, Sierakkerstraat Uitvoerder: RAAP Archeologisch Adviesbureau Datum: 11-02-2008 Onderzoeksnummer: 20.190 Resultaat: Tijdens het onderzoek zijn geen archeologische indicatoren aangetroffen. Geadviseerd is geen vervolgonderzoek te laten uitvoeren/de locatie vrij te geven voor wat betreft archeologie.

24.247	1000 meter ten zuidoosten	Type onderzoek: booronderzoek Toponiem: Herveld, Overbetuwe, Kerkstraat 10 Uitvoerder: ADC ArcheoProjecten Datum: 19-09-2007 Onderzoeksnummer: 18.954 Resultaat: Tijdens het onderzoek zijn geen archeologische indicatoren aangetroffen. Geadviseerd is geen vervolgonderzoek te laten uitvoeren/de locatie vrij te geven voor wat betreft archeologie.
--------	---------------------------	---

Waarnemingen binnen het onderzoeksgebied

In ARCHIS staan alle bekende archeologische waarnemingen geregistreerd. Binnen het plangebied zijn geen waarnemingen geregistreerd. Binnen het onderzoeksgebied staan 26 waarneming geregistreerd (zie tabel VIII en figuur 16).

Tabel VIII. Overzicht ARCHIS-waarnemingen

Waarnemingsnr.	Situering t.o.v. plangebied	Aard van de melding
41.845	250 meter ten zuidwesten	<i>Romeinse tijd</i> : handgevormd aardewerk, ruwwandig gedraaid aardewerk, brokken en bouwmetaal, aangetroffen door een particulier tijdens niet-archeologische graafwerkzaamheden
7.142 en 7.143	350 meter ten zuidwesten	<i>IJzertijd - Late-Middeleeuwen</i> : Elmpeter aardewerk, geelwitbakkend Pingsdorf aardewerk, dolia/voorraadvaten, munten en handgevormd aardewerk, aangetroffen door een particulier aan het maaiveld
34.353	350 meter ten zuidwesten	<i>IJzertijd - Vroege-Middeleeuwen</i> : handgevormd aardewerk, vondsten zijn gedaan in de bouwput bij de nieuwbouw van de Boerenleenbank.
28.717	350 meter ten noorden	<i>IJzertijd - Romeinse tijd</i> : munt, aangetroffen door een particulier aan het maaiveld
34.909	400 meter ten noordoosten	<i>Romeinse tijd - Nieuwe tijd</i> : botmateriaal, fibulae, ringen, aardewerk, bakstenen, huttenleem/verbrande leem, greppels/sloten en paalgaten, aangetroffen tijdens een proefsleuvenonderzoek (onderzoeksmeldingsnr. 1.778). Op het terrein van de vindplaats heeft bewoning in de Romeinse tijd plaatsgevonden. De grondsporen en de vondstlaag zijn in (sub)recente perioden niet verstoord en zijn derhalve gaaf, m.u.v. een gering deel van het vondstmateriaal wat in de bouwvoor is opgenomen. De nederzettingssporen bestaan uit greppels, kuilen, paalsporen en paalgaten.
127.652	400 meter ten noordoosten	<i>IJzertijd - Nieuwe tijd</i> : handgevormd aardewerk, huttenleem/verbrande leem, cultuurlagen, dolia/voorraadvaten, geverfd aardewerk, gladwandig aardewerk, ruwwandig gedraaid aardewerk, gedraaid aardewerk, proto-steengoed, Elmpeter aardewerk, grijsbakend gedraaid aardewerk, roodbakend geglaazuurd aardewerk en steengoed, aangetroffen tijdens een prospectief onderzoek (onderzoeksmeldingsnr. 5.516).
25.701	400 meter ten zuiden	<i>IJzertijd - Romeinse tijd</i> : handgevormd aardewerk, aardewerk, ruwwandige (kook)potten, terra sigillata, gedraaid aardewerk, Badorf aardewerk, kogelpotten en steengoed, aangetroffen tijdens de door STIBOKA uitgevoerde bodemkartering.
41.682	400 meter ten zuiden	<i>IJzertijd - Romeinse tijd</i> : handgevormd aardewerk, ruwwandige (kook)potten, brokken, kommen/schalen, gladwandig aardewerk, gladwandige kruiken, ruwwandig gedraaid aardewerk, terra sigillata, aardewerk en gedraaid aardewerk, aangetroffen door de AWN tijdens een oppervlaktekartering.
7.161	450 meter ten westen	<i>Romeinse tijd - Late-Middeleeuwen</i> : aardewerk, aangetroffen door een particulier aan het maaiveld.
25.700 en 34.288	500 meter ten oosten	<i>IJzertijd - Late-Middeleeuwen</i> : belgisch/gallo-belgisch aardewerk, geverfd aardewerk, gladwandig aardewerk, ruwwandig gedraaid aardewerk, ruwwandige borden, terra sigillata kommen/schalen, terra sigillata, Andenne aardewerk, objecten, geelwitbakkend Pingsdorf aardewerk, steengoed, handgevormd aardewerk, dolia/voorraadvaten en kogelpotaardewerk, aangetroffen tijdens de door STIBOKA uitgevoerde bodemkartering binnen AMK-terrein 4.595.
7.455, 7.456 en 44.836	550 meter ten zuiden	<i>IJzertijd - Late-Middeleeuwen</i> : kammen, naalden, fibulae, gespen, onderdelen van riemen, onderdelen van kleding, medische instrumenten, paardentuig, sloten, gedraaid aardewerk, munten, lepels, aardewerk, geelwitbakkend Pingsdorf aardewerk en handgevormd aardewerk, aangetroffen door een particulier aan het maaiveld.

44.836	600 meter ten zuiden	<i>Middeleeuwen</i> : aardewerk en houtskool, aangetroffen tijdens de uitvoering van een prospectief onderzoek (onderzoeksmeldingsnr. 10.746).
431.318	650 meter ten oosten	<i>IJzertijd - Nieuwe tijd</i> : geulen/kreken/prielen, grijsbakkend gedraaid aardewerk, kogelpotten, hutkommen, paalgaten, roodbakkend geglazuurd aardewerk, majolica bordes/schotels, kleipijpen, steengoed en kuilen, aangetroffen tijdens een proefsleuvenonderzoek (onderzoeksmeldingsnr. 47.819).
41.677	700 meter ten oosten	<i>Romeinse tijd</i> : gladwandig aardewerk, gladwandige kruiken en ruwwandig gedraaid aardewerk, aangetroffen door een particulier aan het maaiveld.
25.577 en 127.600	750 meter ten noordwesten	<i>Neolithicum - Nieuwe tijd</i> : botmateriaal, palissaden en vlechtwerk, aangetroffen tijdens een archeologische inspectie (onderzoeksmeldingsnr. 5.457)
127.643	750 meter ten noordwesten	<i>IJzertijd - Nieuwe tijd</i> : geverfd aardewerk, gedraaid aardewerk, geelwitbakkend Pingsdorf aardewerk en roodbakkend geglazuurd aardewerk, aangetroffen tijdens de uitvoering van een prospectief onderzoek (onderzoeksmeldingsnr. 5.500).
7.148	800 meter ten zuidwesten	<i>Vroege-Middeleeuwen</i> : ruwwandig gedraaid aardewerk, aangetroffen door een particulier aan het maaiveld.
45.644	800 meter ten zuiden	<i>Vroege-Middeleeuwen</i> : maalstenen en munten, aangetroffen door een particulier aan het maaiveld en binnen AMK-terrein 4.615.
16.340 en 401.499	850 meter ten noordoosten	<i>Romeinse tijd - Nieuwe tijd</i> : handgevormd aardewerk, dolia/voorraadvaten, huttenleem/verbrande leem, aardewerk, vaatwerk en cultuurlagen, aangetroffen tijdens een oppervlaktekartering binnen AMK-terrein 4.617.
127.651	900 meter ten noordoosten	<i>Romeinse tijd - Nieuwe tijd</i> : gedraaid aardewerk, sleutels, grijsbakkend gedraaid aardewerk en steengoed, aangetroffen tijdens de uitvoering van een prospectief onderzoek (onderzoeksmeldingsnr. 5.515).

De in de omgeving van het plangebied reeds gevonden archeologische resten betreffen voornamelijk de vondstcategorie keramiek/aardewerk en dateert veelal vanaf de IJzertijd en het merendeels uit de Romeinse tijd en de Middeleeuwen. Het geeft aan dat vooral na het verleggen van de Rijn in de richting van de huidige Waal, en daarmee het verlaten van Herveld stroomgordel rond 270 voor Chr., de gevormde hoger gelegen stroomgordelafzettingen (oeverwallen en kronkelwaardruggen) in gebruik werden genomen als bewoningslocatie.

Vondstmeldingen binnen het onderzoeksgebied

In ARCHIS staan vondstmeldingen geregistreerd. Nadat deze zijn gecontroleerd worden het waarnemingen. Tot die tijd staan ze als vondstmeldingen geregistreerd. Binnen het plangebied zijn geen vondstmeldingen geregistreerd. Binnen het onderzoeksgebied staat één vondstmelding geregistreerd (zie tabel IX en figuur 16).

Tabel IX. Overzicht ARCHIS-vondstmeldingen

Vondstmeldingsnr.	Situering t.o.v. plangebied	Aard van de melding
423.077	650 meter ten oosten	<i>Late-Middeleeuwen - Nieuwe tijd</i> : roodbakkend geglazuurd aardewerk, DNA monsters, kuilen, greppels/sloten, palenrijen, waterputten, botmateriaal, kogelpotten, grijsbakkend gedraaid aardewerk, majolica lood- en tingeglazuurd aardewerk, muurrestanten, vensterglas, spijkers, steengoed, proto-steengoed, kleipijpen, witbakkend geglazuurd aardewerk, werktuigen, objecten, Bakstenen, dakpannen, huttenleem/verbrande leem en flessen. Complextype: Basiskamp. Aangetroffen tijdens een archeologische opgraving (onderzoeksmeldingsnr. 49.583).

NUMIS

NUMIS, oftewel het NUMismatisch InformatieSysteem, is een database waarin beschrijvingen zijn te vinden van in Nederland gevonden munten, penningen en andere numismatische voorwerpen. In NUMIS zijn alle bij het Geldmuseum bekende schatvondsten beschreven. Van de losse vondsten is vooral materiaal van vóór het jaar 1600 na Christus opgenomen.¹⁷ Het raadplegen van NUMIS heeft voor het plangebied géén aanvullende informatie opgeleverd met betrekking tot archeologie.

3.8 Aanvullende informatie

Oudheidkundige en Historische Kring Midden-Betuwe

Voor aanvullende informatie is tevens contact gezocht met de Oudheidkundige en Historische Kring Midden-Betuwe (contactpersoon de heer G. Scholtes, d.d. 5 december 2013). Er zijn geen aanvullende vondsten of bijzonderheden bekend gelegen in of in de directe omgeving van het plangebied.

Archeologische Werkgemeenschap Nederland, afdeling 14

Voor aanvullende informatie is contact gezocht met de Archeologische plaatselijke Werkgemeenschap Nederland, afdeling 16 Nijmegen en omstreken. Er zijn geen aanvullende vondsten of bijzonderheden bekend die niet in ARCHIS worden weergegeven.

3.9 Korte bewoningsgeschiedenis van het gebied in relatie tot het landschap binnen de gemeente Overbetuwe¹⁸

De geschiedenis van de Rijn heeft in hoge mate de landschapsontwikkeling en de archeologie binnen de gemeente Overbetuwe bepaald. Op oudere en dieper gelegen stroomgordels en crevasses komen vindplaatsen uit het Neolithicum of misschien Mesolithicum voor. Vooral huisplaatsen uit de Bronstijd en IJzertijd en in mindere mate uit het Neolithicum, blijken ruim vertegenwoordigd op oude, geheel of gedeeltelijk door afzettingen afgedekte stroomgordels en crevasses. Grotere nederzettingen met meerdere huizen komen in deze perioden niet of nauwelijks in dit gebied voor. In de daaropvolgende Romeinse tijd lag ter hoogte van de (huidige) Nederrijn de grenslijn van het Romeinse rijk, de Ripa Rheni ofwel oever van de Rijn. Dit systeem van verdedigingswerken staat in de moderne literatuur bekend als de limes. Ook in de Vroege-Middeleeuwen vormden de rivieren belangrijke grenzen en handelswegen. Veel van de huidige dorpen hebben hun oorsprong in de Karolingische periode. In de Late-Middeleeuwen werd het land in eerste instantie tegen het rivierwater beschermd door zij- en achterkaden. Omstreeks 1300 werden de doorlopende bandijken langs de rivier aangelegd. Hierna kon de ontginning van de komgronden plaatsvinden. Aan de buitenkant van de dijken ontstonden de uiterwaarden. Een aantal wielen en kolken getuigen echter van de vele dijkdoorbraken en overstromingen. In enkele gevallen was het zelfs nodig de dijk te verleggen. Vanwege het alom aanwezige overstromingsgevaar werden veel huisterpen of 'pollen' opgeworpen; daarop liggen de oudste boerderijen in het gebied.

Een algemene ontwikkeling van de bewoningsgeschiedenis van Nederland wordt weergegeven in bijlage 2.

¹⁷ www.geldmuseum.nl/museum/content/zoeken-numis

¹⁸ Willemse, 2009

3.10 Gespecificeerd archeologisch verwachtingsmodel

Op grond van het bureauonderzoek is de volgende gespecificeerde archeologische verwachting opgesteld:

Tabel X. Gespecificeerde archeologische verwachting

Archeologische periode	Gespecificeerde verwachting	Te verwachten resten en/of sporen	Relatieve diepte t.o.v. het maaiveld
(Laat-)Paleolithicum en Mesolithicum	Zeer laag	Vuursteenstrooiingen en vuurstenen gebruiksvoorwerpen	Binnen het pakket Holocene afzettingen (verspoeld, toevalstreffers?)
Neolithicum - Vroege-IJzertijd	Zeer laag	kleine fragmenten aardewerk, natuursteen en vuurstenen gebruiksvoorwerpen, metaalresten, houtskool, botresten en gebruiksvoorwerpen	Binnen het pakket Holocene afzettingen (verspoeld, toevalstreffers?)
Midden-IJzertijd - Romeinse tijd	Hoog	Akkerlaag en/of nederzettingssporen, grafvelden, rituele plaatsen: kleine fragmenten aardewerk, natuursteen en vuurstenen gebruiksvoorwerpen, metaalresten, houtskool, botresten en gebruiksvoorwerpen	Top van de oeverwal-/stroomgordelafzettingen van de Herveld stroomgordel (waarschijnlijk niet of zeer beperkt bedekt door jongere komkleiafzettingen)
Middeleeuwen - Nieuwe tijd	Hoog	Bewoningssporen van een (boeren)erf: kleine fragmenten aardewerk, metaalresten, glasresten, houtskool, botresten, organische resten en gebruiksvoorwerpen	Top van de oeverwal-/stroomgordelafzettingen van de Herveld stroomgordel (waarschijnlijk niet of zeer beperkt bedekt door jongere komkleiafzettingen)

Het plangebied neemt een landschappelijke positie in binnen de Herveld stroomgordel die actief was tussen circa 3560 tot 270 voor Chr. Vanaf in principe de Midden-IJzertijd zal het plangebied geschikt zijn geweest voor bewoning. De ligging op een oeverwal dan wel een kronkelwaardrug gaf de beschikking van voldoende areaal bouwland (akkergronden) en het houden van vee, en daarmee de ontwikkeling van een nederzetting((s)complex). Binnen het onderzoeksgebied zijn al diverse archeologische onderzoeken uitgevoerd, waarbij een aantal vindplaatsen zijn aangetroffen. Tot op heden zijn AMK-terrein vooral aangewezen langs de buitenrand van de Herveld stroomgordel. Mogelijk werden bewoningslocaties bewust gekozen buiten het centrale, voorheen meest actieve deel van de stroomgordel, op de buitenste delen/flanken van de naastgelegen oeverwallen. De in de omgeving van het plangebied reeds gevonden archeologische resten betreffen voornamelijk de vondstcategorie keramiek/aardewerk en dateert veelal vanaf de IJzertijd en het merendeels uit de Romeinse tijd en de Middeleeuwen. Het geeft aan dat vooral na het verleggen van de Rijn in de richting van de huidige Waal, en daarmee het verlaten van Herveld stroomgordel rond 270 voor Chr., de gevormde hoger gelegen stroomgordelafzettingen (oeverwallen en kronkelwaardruggen) in gebruik werden genomen als bewoningslocatie.

Op basis van bovenstaande uitgangspunten kunnen er binnen het plangebied archeologische resten worden verwacht in principe daterend vanaf de Midden-IJzertijd. De kans op het voorkomen van resten wordt hoog geacht (zie tabel X), conform de archeologische beleidsadvieskaart van de gemeente Overbetuwe. De archeologische resten worden verwacht in de top van de oeverwal-/stroomgordelafzettingen van de Herveld stroomgordel (waarschijnlijk niet of zeer beperkt bedekt door jongere komkleiafzettingen). Voor de perioden Midden-IJzertijd - Romeinse tijd kunnen er in de archeologische laag nederzettingssporen, grafvelden en/of rituele plaatsen gevonden worden. Voor de periode Middeleeuwen tot aan Nieuwe tijd kunnen er sporen van een (boeren)erf gevonden worden.

Archeologische resten zullen vooral bestaan uit fragmenten aardewerk, maar er kunnen ook natuursteen, vuurstenen gebruiksvoorwerpen, metaalresten, houtskool, botresten en gebruiksvoorwerpen worden aangetroffen. Door de verwachte vrij ondiepe ligging van de archeologische indicatoren en heersende vrij diepe grondwaterstand, zullen organische resten en bot mogelijk al zijn aangetast. Het complextype en de omvang kunnen niet nader worden gespecificeerd anders dan dat er het complextype “nederzetting, onbepaald” kan worden verwacht.

Bodemverstoring

Als gevolg van bodemingrepen kunnen vindplaatsen geheel of gedeeltelijk verstoord zijn. De waarde van archeologische vindplaatsen wordt grotendeels bepaald door de mate waarin vondsten *in situ* bewaard zijn gebleven in de bodem en/of grondsporen intact zijn.

Het centraal-noordwestelijke en centraal-noordoostelijke deel van het plangebied is bebouwd geweest met een kleuterschool. De bebouwing was voorzien van strook-/sleuffunderingen (betonfundering) tot circa 85 cm -mv. Er was geen onderkeldering aanwezig. In het uiterst oostelijke deel van het plangebied heeft een dierenverblijf gestaan. Te verwachten is dat voorafgaand aan de bouw (aanleg bouwput) de bodem verstoord is geraakt, waardoor binnen het bebouwde oppervlak in het verleden eventueel aanwezige archeologische resten of sporen zijn ver-/weggegraven. In hoeverre de aanleg van grind- en tegelverhardingen ten tijde van het gebruik van het plangebied als kleuterschool heeft geleid heeft tot verstoring van het oorspronkelijke bodemprofiel, is onbekend.

3.11 Beantwoording onderzoeksvragen bureauonderzoek

Voor het bureauonderzoek is een drietal onderzoeksvragen opgesteld. Hieronder worden deze vragen beantwoord voor zover het bureauonderzoek de daarvoor benodigde gegevens hebben opgeleverd.

- Wat is er bekend over bodemverstoring ingrepen binnen het plangebied uit het verleden? Is er bijvoorbeeld informatie bekend over vroegere ontgravingen, bodemsaneringen, egalisaties, diepploegen of landinrichting?
Het centraal-noordwestelijke en centraal-noordoostelijke deel van het plangebied is bebouwd geweest met een kleuterschool. De bebouwing was voorzien van strook-/sleuffunderingen (betonfundering) tot circa 85 cm -mv. Er was geen onderkeldering aanwezig. In het uiterst oostelijke deel van het plangebied heeft een dierenverblijf gestaan. Te verwachten is dat voorafgaand aan de bouw (aanleg bouwput) de bodem verstoord is geraakt, waardoor binnen het bebouwde oppervlak in het verleden eventueel aanwezige archeologische resten of sporen zijn ver-/weggegraven. In hoeverre de aanleg van grind- en tegelverhardingen ten tijde van het gebruik van het plangebied als kleuterschool heeft geleid heeft tot verstoring van het oorspronkelijke bodemprofiel, is onbekend.
- Ligt het plangebied binnen een landschappelijke eenheid, welke vanuit archeologisch oogpunt een specifieke aandachtslocatie kan betreffen (zoals een relatief hoge dekzandkop of -rug, nabij een veengebied, een beekdal)?
Het plangebied neemt een landschappelijke positie in binnen de Herveld stroomgordel die actief was tussen circa 3560 tot 270 voor Chr. Vanaf in principe de Midden-IJzertijd zal het plangebied geschikt zijn geweest voor bewoning. De ligging op een oeverwal dan wel een kronkelwaardrug gaf de beschikking van voldoende areaal bouwland (akkergronden) en het houden van vee, en daarmee de ontwikkeling van een nederzetting((s)complex). Binnen het onderzoeksgebied zijn al diverse archeologische onderzoeken uitgevoerd, waarbij een aantal vindplaatsen zijn aangetroffen.

Tot op heden zijn AMK-terrein vooral aangewezen langs de buitenrand van de Herveld stroomgordel. Mogelijk werden bewoningslocaties bewust gekozen buiten het centrale, voorheen meest actieve deel van de stroomgordel, op de buitenste delen/flanken van de naastgelegen oeverwallen. De in de omgeving van het plangebied reeds gevonden archeologische resten betreffen voornamelijk de vondstcategorie keramiek/aardewerk en dateert veelal vanaf de IJzertijd en het merendeels uit de Romeinse tijd en de Middeleeuwen. Het geeft aan dat vooral na het verleggen van de Rijn in de richting van de huidige Waal, en daarmee het verlaten van Herveld stroomgordel rond 270 voor Chr., de gevormde hoger gelegen stroomgordelafzettingen (oeverwallen en kronkelwaardruggen) in gebruik werden genomen als bewoningslocatie.

- Wat is de gespecificeerde archeologische verwachting van het plangebied?
In het plangebied kunnen archeologische resten worden verwacht in principe daterend vanaf de Midden-IJzertijd. De kans op het voorkomen van resten wordt hoog geacht, conform de archeologische beleidsadvieskaart van de gemeente Overbetuwe. De archeologische resten worden verwacht in de top van de oeverwal-/stroomgordelafzettingen van de Herveld stroomgordel (waarschijnlijk niet of zeer beperkt bedekt door jongere komkleiafzettingen).

4 INVENTARISEREND VELDONDERZOEK

4.1 Methoden

Het inventariserend veldonderzoek is uitgevoerd in de vorm van een gecombineerd verkennend en karterend booronderzoek, conform de eisen van de KNA, versie 3.2, specificatie VS03. Voor het inventariserend veldonderzoek is op 5 december 2013 door ir. E.M. ten Broeke (prospector) een Plan van aanpak (PvA) opgesteld.

In totaal zijn er zes boringen gezet gelijkmatig verspreid binnen het plangebied (zie figuur 18). Er is geboord tot een diepte van maximaal 220 cm -mv met een Edelmanboor met een diameter van 15 cm. De boringen zijn lithologisch conform de Archeologische Standaard Boorbeschrijvingsmethode beschreven.¹⁹ De boringen zijn met meetlinten ingemeten (x- en y-waarden). Van alle boringen is de maaiveldhoogte afgeleid van het Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN). In figuur 19 worden overzichtsfoto's van het plangebied en foto's van de opgeboorde profielen ter plaatse van de boringen 1 en 6 weergegeven.

Het opgeboorde materiaal is in het veld bodemkundig beschreven en de archeologisch relevante bodemlagen zijn gezeefd met behulp van een zeef met een maaswijdte van 4 mm wanneer het los zand betrof of versneden en verbrokken wanneer het klei betrof. Het zeefresidu dan wel het versneden en verbrokkelde materiaal is vervolgens geïnspecteerd op het voorkomen van archeologische indicatoren, zoals fragmenten vuursteen, aardewerk, houtskool, verbrande leem, bot etc.

Vanwege het gebruik van het plangebied (begroeit openbaar terrein/hondenuitlaatplaats) was het niet mogelijk een oppervlaktekartering uit te voeren.

¹⁹ Bosch, 2005

4.2 Resultaten

Geologie en bodem

De resultaten van de boringen zijn opgenomen in de vorm van boorprofielen en worden in bijlage 5 weergegeven. De opbouw van de bodem kan als volgt worden weergegeven:

Tabel XI. Bodemopbouw westelijke en noordelijke deel plangebied (boringen 1 t/m 3)

Diepte (cm -mv)	Samenstelling	Interpretatie
Vanaf maaiveld tot gemiddeld 30	Donkerbruin gekleurde, zwak humeuze, matig zandige klei, kalkarm	Ap-horizont, huidige bouwvoor
Tussen gemiddeld 30 en 70	Bruin gekleurde, matig zandige klei, kalkarm	(Zeer) zwak ontwikkelde verbruinings-Bw-horizont, oeverwalafzettingen gekoppeld aan de actieve fase van de Herveld stroomgordel
Tussen gemiddeld 70 en 170	Lichtgrijsbruin tot bruingrijs en onder grondwatervniveau grijs gekleurd, matig tot sterk zandige klei en onderin kleilig zand, kalkrijk	Cg-/Cr-horizont, oeverwal op kronkelwaard-afzettingen behorend tot de Herveld stroomgordel
Vanaf gemiddeld 170	Grijs gekleurd, zwak siltig, matig fijn tot matig grof zand, kalkrijk	Cr-horizont, beddingafzettingen van de Herveld stroomgordel

Tabel XII. Bodemopbouw oostelijke en zuidelijke deel plangebied (boringen 4 t/m 6)

Diepte (cm -mv)	Samenstelling	Interpretatie
Vanaf maaiveld tot gemiddeld 70, maximaal 85	Donkerbruin tot grijsbruin gekleurde, zwak humeuze, matig zandige klei tot kleilig zand, kalkarm tot kalkrijk, antropogene bijmenging van baksteen en betonpuin	Geroerde/verstoorde lagen door moderne bodemingrepen, deels bouw-/cunetzand
Tussen gemiddeld 70 en 170	Lichtgrijsbruin tot bruingrijs en onder grondwatervniveau grijs gekleurd, matig tot sterk zandige klei en onderin kleilig zand, kalkrijk	Cg-/Cr-horizont, oeverwal op kronkelwaard-afzettingen behorend tot de Herveld stroomgordel
Vanaf gemiddeld 170	Grijs gekleurd, zwak siltig, matig fijn tot matig grof zand, kalkrijk	Cr-horizont, beddingafzettingen van de Herveld stroomgordel

De minst verstoorde/onverstoorde bodemopbouw is aangetroffen in het westelijke en noordelijke deel van het plangebied. Hier is sprake van een gemiddeld 30 cm dikke bouwvoor in de vorm van donkerbruin gekleurde, zwak humeuze, kalkarme, matig zandige klei (Ap-horizont). Tussen gemiddeld 30 en 70 cm komt een laag bruin gekleurde, kalkarme, matig zandige klei voor. Dit betreft een (zeer) zwak ontwikkelde verbruinings-Bw-horizont (enige inspoeling van secundaire kleimineralen). Vervolgens neemt tussen gemiddeld 70 en 170 cm -mv het aandeel zand steeds sterker toe, van lichtgrijsbruin tot bruingrijs gekleurde sterk zandige klei naar over het algemeen grijs gekleurd kleilig zand. Dit kalkrijke pakket laat een fining upward trend zien, wat betekent dat het sediment qua textuur gemiddeld steeds fijner wordt naar boven toe. Dit is kenmerkend voor kronkelwaard- en oeverwalafzettingen. Het onderste opgeboorde materiaal, vanaf gemiddeld 170 cm -mv, bestaat uit grijs gekleurd, zwak siltig, matig fijn tot matig grof kalkrijk zand en betreft beddingzand. Alle opgeboorde afzettingen zijn gekoppeld aan de actieve fase van de Herveld stroomgordel.

In het oostelijke en zuidelijke deel van het plangebied bestaat de bodemopbouw vanaf het maaiveld tot gemiddeld 70 cm -mv, maximaal tot 85 cm -mv, uit donkerbruin tot grijsbruin gekleurde, zwak humeuze, kalkarme tot kalkrijke, matig zandige klei tot kleiig zand en is vermengd met resten baksteen en betonpuin van (sub)recente ouderdom. De verstoringen zullen vooral zijn verzaakt door de bouw van de voormalige kleuterschool, het gebruik van de onbebouwde terreindelen als siertuin en voor de aanleg van verhardingen (tegels/klinkers), en mogelijk ook nog door het gebruik van het plangebied als kinderboerderij. De maximale verstoringdiepte reikt tot het niveau waarop in het verleden strook-/sleuffunderingen zijn aangelegd. Onder het verstoringniveau is de bodemopbouw vergelijkbaar als zojuist besproken voor het westelijke en noordelijke deel van het plangebied.

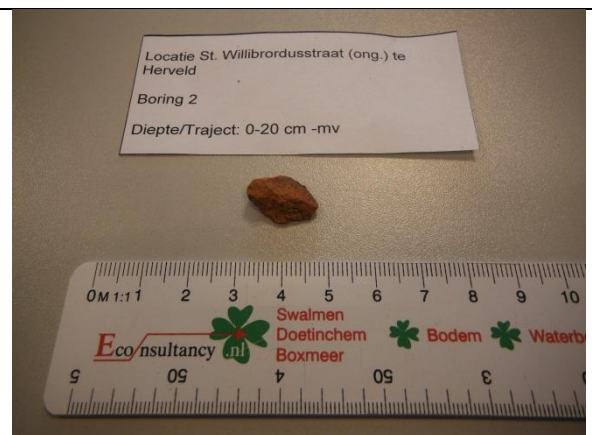
Het aanwezige bodemprofiel dient geclassificeerd te worden als een kalkhoudende dan wel een kalkrijke ooivaaggrond en komt overeen met de Bodemkaart van Nederland (zie § 3.6). Het opgeboorde materiaal betreffen allen rivierafzettingen, behorend tot de Formatie van Echteld.

Archeologie (geen archeologische vindplaats aangetroffen)

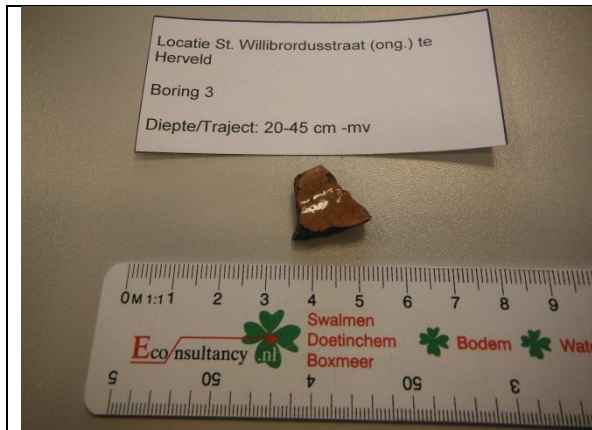
Alleen in de huidige bouwvoor en in het geroerde/verstoorde deel van de bodemopbouw is antropogeen ("bodemvreemd") materiaal aangetroffen. Het materiaal is ter determinatie voorgelegd aan de heer P. Wemerman (materiaalspecialist) en wordt op onderstaande foto's afgebeeld. Uit de determinatie blijkt dat het merendeels gaat om resten van (sub)recente ouderdom (19^e/20^e eeuw, NTC) en betreffen resten baksteen, puin/bouwmateriaal en een stuk glas (bruin glas, mogelijk van een bierfles). Meest waarschijnlijk zijn deze resten in de grond terecht gekomen tijdens de sloop van kleuterschool. Daarnaast zijn drie fragmenten geglazuurd roodbakkerd aardewerk aangetroffen, maar ook deze zijn niet ouder dan uit de 18^e/19^e eeuw (NTC) en waarschijnlijk van elders aangevoerd, gezien de ligging in de geroerde/verstoorde laag van het aangetroffen bodemprofiel. In het onverstoorde deel van het opgeboorde materiaal/de intacte bodemopbouw in het westelijke en noordelijke deel van het plangebied zijn geen archeologische indicatoren aangetroffen. Er is dan ook geen aanleiding meer een archeologische vindplaats binnen het plangebied te verwachten.

Boring 1 (0-30 cm): fragment baksteen, (sub)recent (19^e/20^e eeuw)

Boring 2 (0-20 cm): fragment baksteen, (sub)recent (19^e/20^e eeuw)

Boring 3 (20-45): fragment geglazuurd roodbak-kend aardewerk, 18^e/19^e eeuw (NTC)

Boring 4 (0-85): fragmenten baksteen, puin, dakpan, glas (waarschijnlijk van bierfles) en een fragment industrieel aardewerk, (sub)recent (19^e/20^e eeuw)

Boring 5 (0-70): fragmenten puin en baksteen, (sub)recent (19^e/20^e eeuw), en twee fragmen-ten geglazuurd roodbak-kend aardewerk, 18^e/19^e eeuw (NTC)

Boring 6 (0-60): fragmenten baksteen, puin en dakpan, (sub)recent (19^e/20^e eeuw) dakpan

4.3 Beantwoording onderzoeksvragen veldonderzoek

Voor het veldonderzoek is een aantal onderzoeksvragen opgesteld. Hieronder worden deze vragen beantwoord voor zover het veldonderzoek de daarvoor benodigde gegevens heeft opgeleverd;

- Wat is de bodemopbouw binnen het plangebied?
De minst verstoorde/onverstoorde bodemopbouw is aangetroffen in het westelijke en noorde-lijke deel van het plangebied. Onder een gemiddeld 30 cm dikke huidige bouwvoor is een zwakke verbruinings-Bw-horizont aanwezig, gevolgd door de Cg-/Cr-horizont. Naar onder toe worden de afzettingen steeds zandiger, van matig zandige klei naar kleilig zand en betreffen oeverwal- op kronkelwaardafzettingen die zijn afgezet tijdens de actieve fase van de Herveld stroomgordel. De onderste opgeboorde laag zwak siltige, matig fijne tot matig grove zanden betreffen beddingafzettingen van de Herveld stroomgordel.

In het oostelijke en zuidelijke deel van het plangebied komt vanaf het maaiveld eerst een groerde/verstoorde laag voor, waarin een vermenging met resten baksteen en betonpuin is waargenomen. Onder het verstoringniveau is de intacte bodemopbouw vergelijkbaar met de bodemopbouw aangetroffen in het westelijke en noordelijke deel van het plangebied.

Het aanwezige bodemprofiel betreft een kalkrijke/kalkhoudende ooivaaggrond.

- Is het bodemprofiel binnen het plangebied intact of (geheel of gedeeltelijk) verstoord en indien verstoord, tot welke diepte gaat deze verstoring?
In het westelijke en noordelijke deel van het plangebied is de bodemopbouw afgezien van de huidige bouwvoor intact.

In het oostelijke en zuidelijke deel van het plangebied is het oorspronkelijke bodemprofiel verstoord tot gemiddeld 70 cm -mv, maximaal tot 85 cm -mv. De verstoorde/geroerde laag bestaat uit donkerbruin tot grijsbruin gekleurde, zwak humeuze, kalkarme tot kalkrijke, matig zandige klei tot kleiig zand en is vermengd met resten baksteen en betonpuin van (sub)recente ouderdom. De verstoringen zullen vooral zijn verzaakt door de bouw van de kleuterschool, het gebruik van de onbebouwde terreindelen als siertuin en voor de aanleg van verhardingen (tegels/klinkers), en mogelijk ook nog door het gebruik van het plangebied als kinderboerderij. De maximale verstoringdiepte reikt tot het niveau waarop in het verleden strook-/sleuffunderingen zijn aangelegd.

- Zijn, daar waar het bodemprofiel intact is, archeologische indicatoren aangetroffen die kunnen wijzen op de aanwezigheid van een vindplaats? Zo ja, wat is de aard en diepteligging ervan?
Alleen in de huidige bouwvoor en in het geroerde/verstoorde deel van de bodemopbouw is antropogeen ("bodemvreemd") materiaal aangetroffen. Het materiaal is ter determinatie voorgelegd aan de heer P. Wemerman (materiaalspecialist) en wordt op onderstaande foto's afgebeeld. Uit de determinatie blijkt dat het merendeels gaat om resten van (sub)recente ouderdom (19^e/20^e eeuw, NTC) en betreffen resten baksteen, puin/bouwmateriaal en een stuk glas (bruin glas, mogelijk van een bierfles). Meest waarschijnlijk zijn deze resten in de grond terecht gekomen tijdens de sloop van de rijtjeswoningen die binnen het plangebied hebben gestaan. Daarnaast zijn drie fragmenten geglaazuurd roodbakkerd aardewerk aangetroffen, maar ook deze zijn niet ouder dan uit de 18^e/19^e eeuw (NTC) en waarschijnlijk van elders aangevoerd, gezien de ligging in de geroerde/verstoorde laag van het aangetroffen bodemprofiel. In het onverstoorde deel van het opgeboorde materiaal/de intacte bodemopbouw in het westelijke en noordelijke deel van het plangebied zijn geen archeologische indicatoren aangetroffen. Er is dan ook geen aanleiding meer een archeologische vindplaats binnen het plangebied te verwachten.
- Zijn er archeologische lagen aangetroffen (cultuur- en afvallagen c.q. ophogingslagen)? Zo ja, wat is de aard, diepteligging en minimale en maximale dikte ervan?
Er zijn geen archeologische lagen aangetroffen.

- In welke mate stemmen de resultaten overeen met de verwachtingen?
- Vanuit het bureauonderzoek was de verwachting hoog op het aantreffen van archeologische resten uit de perioden vanaf de Midden-IJzertijd. Het plangebied ligt namelijk een landschap-pelijke positie binnen de Herveld stroomgordel. De Herveld stroomgordel was actief tussen circa 3560 tot 270 voor Chr. De ligging op een oeverwal dan wel een kronkelwaardrug gaf de beschikking van voldoende areaal bouwland (akkergronden) en het houden van vee, en daarmee de ontwikkeling van een nederzetting((s)complex). Tot op heden zijn AMK-terrein vooral aangewezen langs de buitenrand van de Herveld stroomgordel. Mogelijk werden be-woningslocaties bewust gekozen buiten het centrale, voorheen meest actieve deel van de stroomgordel, op de buitenste delen/flanken van de naastgelegen oeverwallen.*
- De resultaten van het booronderzoek (combinatie van verkennende en karterende fase) be-vestigd de ligging van het plangebied binnen de Herveld stroomgordel. De bodemopbouw be-staat uit oeverwal-/kronkelwaardafzettingen op beddingafzettingen, waarin zich een kalkrij-ke/kalkhoudende ooivaaggrond heeft gevormd. In het westelijke en noordelijke deel van het plangebied is de bodemopbouw afgezien van de huidige bouwvoor intact. In het oostelijke en zuidelijke deel van het plangebied is het oorspronkelijke bodemprofiel verstoord tot gemiddeld 70 cm -mv, maximaal tot 85 cm -mv.*
- Alleen in de huidige bouwvoor en in het geroerde/verstoorde deel van de bodemopbouw is antropogeen ("bodemvreemd") materiaal aangetroffen. Uit de determinatie blijkt dat het alle-maal gaat om resten van (sub)recente ouderdom (19^e/20^e eeuw, NTC) en betreffen resten baksteen, puin/bouwmateriaal en een stuk glas (bruin glas, mogelijk van een bierfles). Meest waarschijnlijk zijn deze resten in de grond terecht gekomen tijdens de sloop van de kleuter-school. Daarnaast zijn drie fragmenten geglazuurd roodbakkend aardewerk aangetroffen, maar ook deze zijn niet ouder dan uit de 18^e/19^e eeuw (NTC) en waarschijnlijk van elders aangevoerd, gezien de ligging in de geroerde/verstoorde laag van het aangetroffen bodem-profiel. In het onverstoorde deel van het opgeboorde materiaal/de intacte bodemopbouw in het westelijke en noordelijke deel van het plangebied zijn geen archeologische indicatoren aangetroffen. De hoge verwachting voor resten daterend vanaf de Midden-IJzertijd wordt daarmee niet bevestigd.*
- Indien er binnen het plangebied een vindplaats aanwezig is, wat zijn dan de gevolgen van de voorgenomen bodemingrepen voor de vindplaats?
- Vanwege het breken van archeologisch relevante indicatoren, is er geen aanleiding om de aanwezigheid van een archeologische vindplaats in het plangebied te vermoeden. Er zijn dus geen gevolgen voor de voorgenomen bodemingrepen.*

5 CONCLUSIE EN SELECTIEADVIES

5.1 Conclusie

Het bureauonderzoek toonde aan dat er zich mogelijk archeologische waarden in het plangebied zouden kunnen bevinden. Daarom is aansluitend een inventariserend veldonderzoek uitgevoerd, in de vorm van een gecombineerd verkennend en karterend booronderzoek.

De aangetroffen bodemopbouw bestaat uit oeverwal-/kronkelwaardafzettingen op beddingafzettingen die zijn afgezet tijdens de actieve fase van de Herveld stroomgordel. Hierin heeft zich een kalkrijke/kalkhoudende ooivaaggrond gevormd. De minst verstoorde/onverstoorte bodemopbouw is aangetroffen in het westelijke en noordelijke deel van het plangebied. Onder een gemiddeld 30 cm dikke huidige bouwvoor is een zwakke verbruinings-Bw-horizont aanwezig, gevolgd door de Cg-/Cr-horizont. In het oostelijke en zuidelijke deel van het plangebied komt vanaf het maaiveld eerst een groerde/verstoorte laag voor, waarin een vermenging met resten baksteen en betonpuin is waargenomen. Onder het verstoringsniveau is de intacte bodemopbouw vergelijkbaar met de bodemopbouw aangetroffen in het westelijke en noordelijke deel van het plangebied.

Alleen in de huidige bouwvoor en in het geroerde/verstoorte deel van de bodemopbouw in het oostelijke en zuidelijke deel van het plangebied is antropogeen ("bodemvreemd") materiaal aangetroffen. Uit de determinatie blijkt dat het allemaal gaat om resten van (sub)recente ouderdom (19^e/20^e eeuw, NTC) en betreffen resten baksteen, puin/bouwmateriaal en een stuk glas (bruin glas, mogelijk van een bierfles). Meest waarschijnlijk zijn deze resten in de grond terecht gekomen tijdens de sloop van de kleuterschool. Daarnaast zijn drie fragmenten geglazuurd roodbakkerd aardewerk aangetroffen, maar ook deze zijn niet ouder dan uit de 18^e/19^e eeuw (NTC) en waarschijnlijk van elders aangevoerd, gezien de ligging in de geroerde/verstoorte laag van het aangetroffen bodemprofiel. In het onverstoorte deel van het opgeboorde materiaal/de intacte bodemopbouw in het westelijke en noordelijke deel van het plangebied zijn geen archeologische indicatoren aangetroffen. Er is dan ook geen aanleiding meer een archeologische vindplaats binnen het plangebied te verwachten.

Op basis van het ontbreken van archeologische relevante indicatoren kan worden geconcludeerd dat archeologische waarden niet aanwezig zullen zijn. Er zijn dus geen gevolgen voor de voorgenomen bodemingrepen.

De gespecificeerde archeologische verwachting, zoals die is weergegeven tijdens het bureauonderzoek, wordt door het booronderzoek bevestigd voor wat betreft de landschappelijke ligging en bodemkundige opbouw, echter niet voor wat betreft de hoge verwachting op het aantreffen van archeologische indicatoren daterend vanaf de Midden-IJzertijd.

5.2 Selectieadvies

Op grond van het ontbreken van archeologisch relevante indicatoren, adviseert Econsultancy om, ten aanzien van de geplande bodemingrepen, in het kader van de Archeologische Monumentenzorg (AMZ) geen vervolgonderzoek te laten plaatsvinden.

Bovenstaand advies vormt een selectieadvies. Econsultancy wil de opdrachtgever erop wijzen dat dit selectieadvies nog niet betekent dat de bodemverstorende activiteiten of daarop voorbereidende activiteiten kunnen worden ondernomen. De resultaten van dit onderzoek zullen eerst moeten worden beoordeeld door het bevoegd gezag (gemeente Overbetuwe), die vervolgens een selectiebesluit neemt.

Wel dient te allen tijde bij het afgeven van een omgevingsvergunning de wettelijke meldingsplicht (ex artikel 53 Monumentenwet 1988) kenbaar te worden gemaakt om het documenteren van toevalsvondsten te garanderen: *Degene die anders dan bij het doen van opgravingen een zaak vindt waarvan hij weet dan wel redelijkerwijs moet vermoeden dat het een monument is (in roerende of onroerende zin), meldt die zaak zo spoedig mogelijk bij Onze minister. Deze aangifte dient te gebeuren bij de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed in Amersfoort.* Het verdient aanbeveling ook de verantwoordelijk ambtenaar van de gemeente Overbetuwe en diens adviseur (de heer drs. P.F.J. Franzen, regioarcheoloog Nijmegen e.o.) hiervan per direct in kennis te stellen.

LITERATUUR

- Alterra, 2003: *Digitale Geomorfologische kaart van Nederland*, schaal 1:25.000.
- Berendsen, H.J.A. 2008: *Fysische Geografie van Nederland, deel 1: De vorming van het land. Inleiding in de geologie en de geomorfologie*. Van Gorcum, Assen.
- Berendsen, H.J.A., Stouthamer, E., 2001: *Palaeogeographic development of the Rhine-Meuse delta, The Netherlands*. Van Gorcum, Assen.
- Bosch, J.H.A., 2005: *Archeologische Standaard Boorbeschrijvingsmethode, Versie 5.2*. Utrecht (TNO-rapport, NITG 05-043-A).
- Cohen, K.M., Stouthamer, E., Hoek, W.Z., Berendsen†, H.J.A. & Kempen, H.F.J., 2009: *Zand in banen. Zanddiepte kaarten van het Rivierengebied en het IJsseldal in de provincies Gelderland en Overijssel*. Provincie Gelderland.
- Locher, W.P. & Bakker, H. de, 1990: *Bodemkunde van Nederland. Deel 1: Algemene bodemkunde*. Malmberg Den Bosch, 2^e druk.
- Lodiers, S., 2008: *De Oorsprong van de Waalsprong. Een paleo-geografische studie naar de genese van de Waalsprong vanaf het Laat Pleistoceen tot heden*. Eindrapportage stage-onderzoek Bureau Archeologie en Monumenten, Gemeente Nijmegen.
- Mulder, E.F.J. de, Geluk, M.C., Ritsema, I.L., Westerhoff, W.E., Wong, T.E. 2003: *De ondergrond van Nederland*. Wolters-Noordhoff, Groningen.
- Stichting voor Bodemkartering, 1974: *Bodemkaart van Nederland*, schaal 1:50.000, blad 39 Oost/Rhenen.
- Willemse, N.W., 2009. *Archeologisch beleid van de gemeente Overbetuwe, deel 1: actualisatie van de archeologische kaarten*. RAAP-rapport 2003.

BRONNEN

AHN; internetsite, december 2013.
<http://www.ahn.nl>

Archeologisch informatiesysteem Archis2, Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE), Amersfoort, december 2013.
<http://archis2.archis.nl/archisii/html/index.html>

Atlas Gelderland: internetsite, december 2013.
[http://ags.prvgld.nl/GLD.Atlas/\(S\(rspihkqkjzfp3hglz5t45\)\)/Default.aspx?applicatie=AtlasGelderland](http://ags.prvgld.nl/GLD.Atlas/(S(rspihkqkjzfp3hglz5t45))/Default.aspx?applicatie=AtlasGelderland)

Digitaal basisbestand paleogeografie van de Rijn-Maas delta; 2012.
<http://persistent-identifier.nl/?identifier=urn:nbn:nl:ui:13-ngjn-zl>
<https://easy.dans.knaw.nl/ui/datasets/id/easy-dataset:52125>

Dinoloket, internetsite, december 2013.
<http://www.dinoloket.nl/>

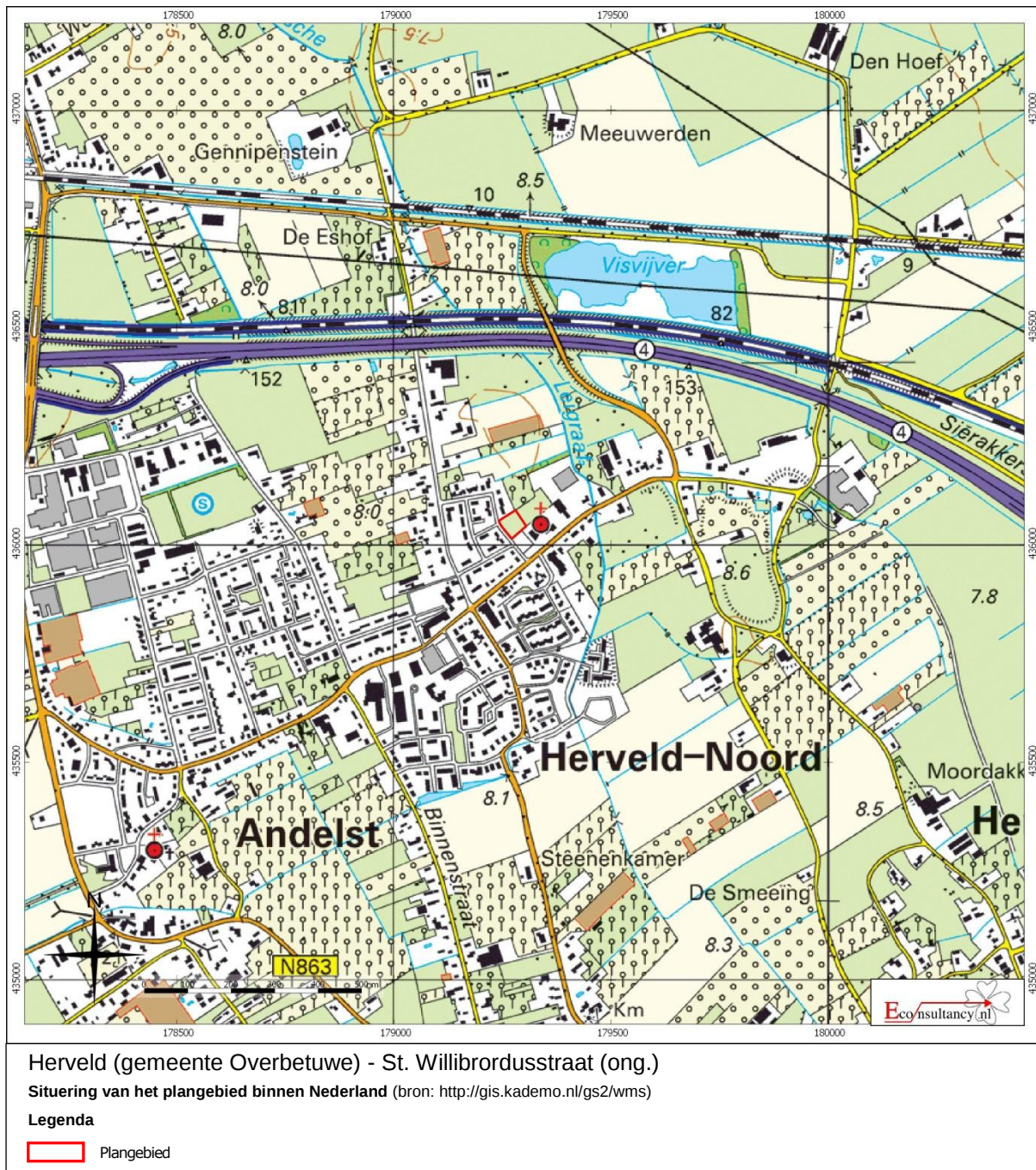
Numis, internetsite, december 2013.
<http://www.geldmuseum.nl/museum/content/zoeken-numis>

SIKB; internetsite, december 2013.
<http://www.sikb.nl>

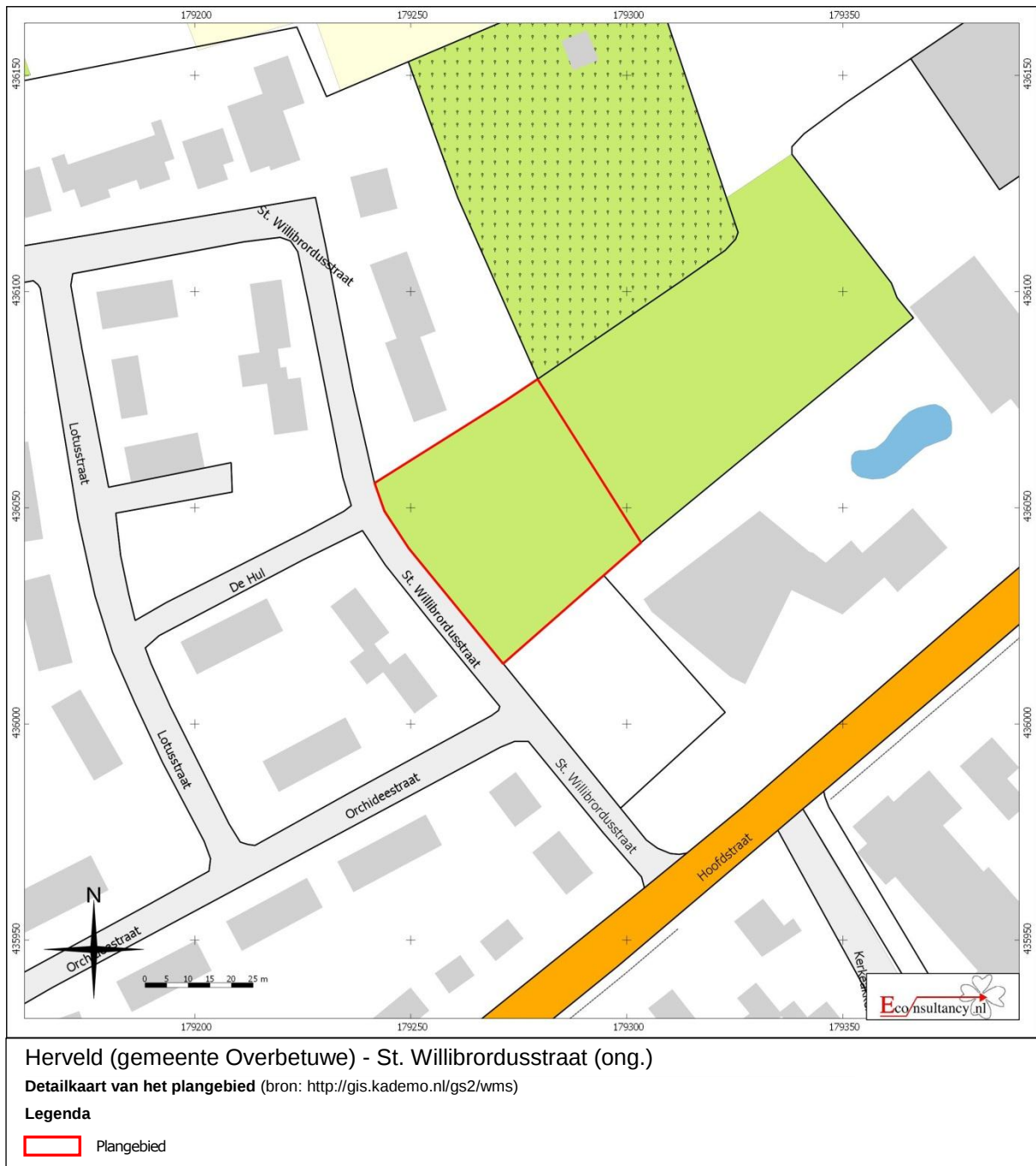
Wat Was Waar; internetsite, december 2013.
<http://www.watwaswaar.nl>

Zandbanenkaart Gelderland, internetsite, 2013.
[http://ags.prvgld.nl/GLD.Atlas/\(S\(mm5yb255uyvffijngszruu45\)\)/default.aspx?applicatie=Zandbanen](http://ags.prvgld.nl/GLD.Atlas/(S(mm5yb255uyvffijngszruu45))/default.aspx?applicatie=Zandbanen)

Figuur 1. *Situering van het plangebied binnen Nederland*

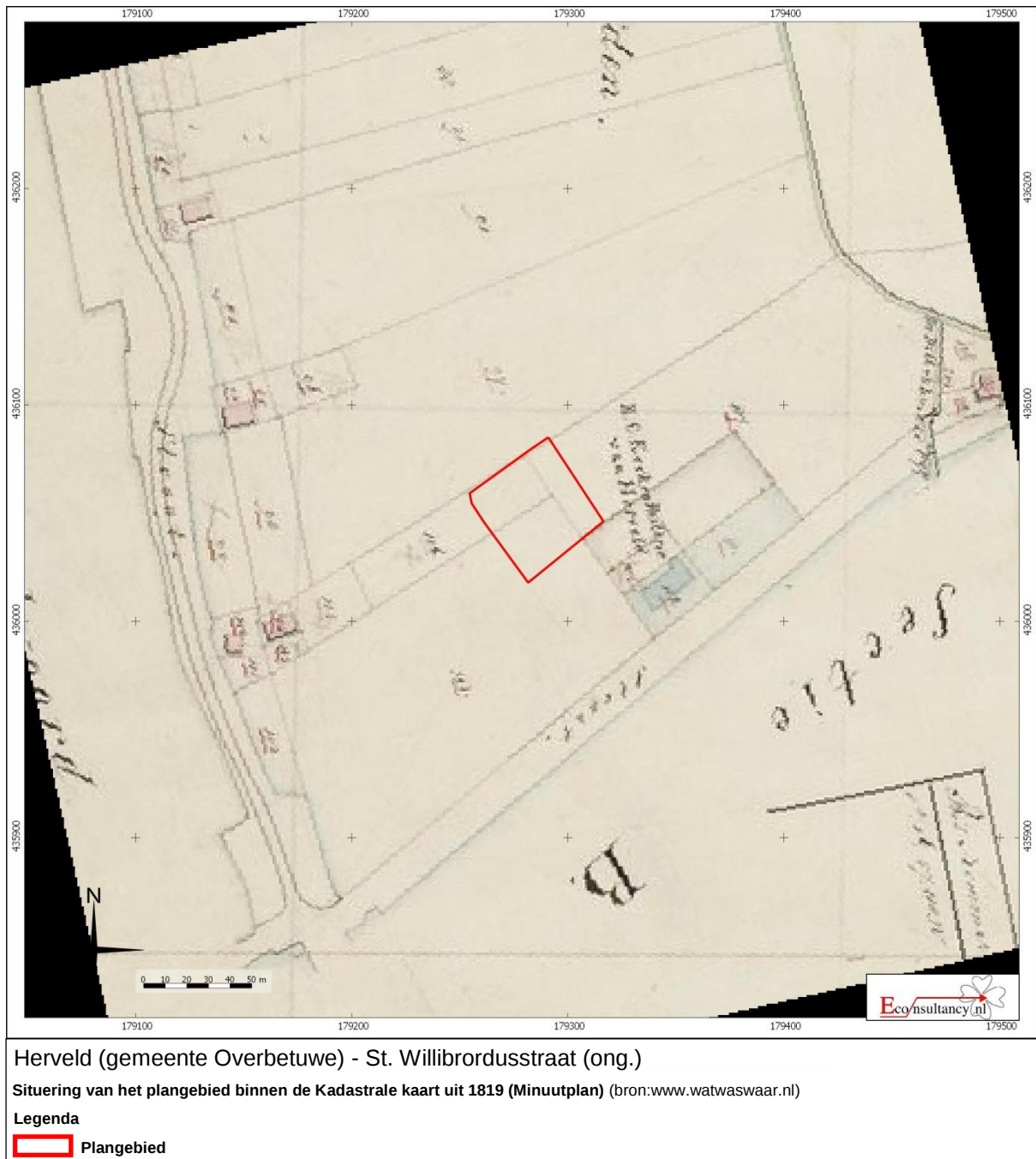
Figuur 2. Detailkaart van het plangebied

Figuur 3. Luchtfoto van het plangebied

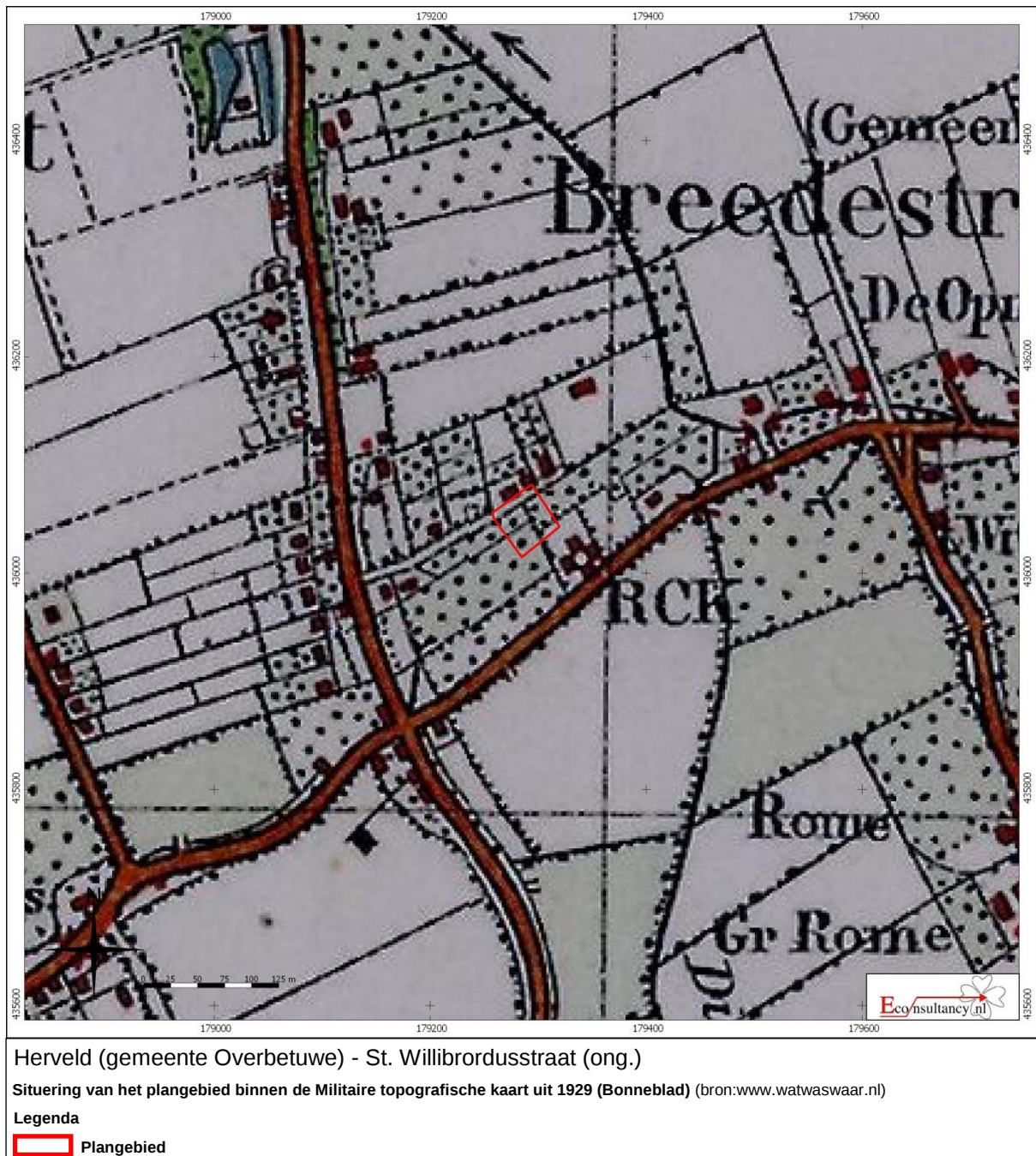
Figuur 4. Situering van het plangebied binnen de Kadastrale kaart uit 1819 (Minuutplan)

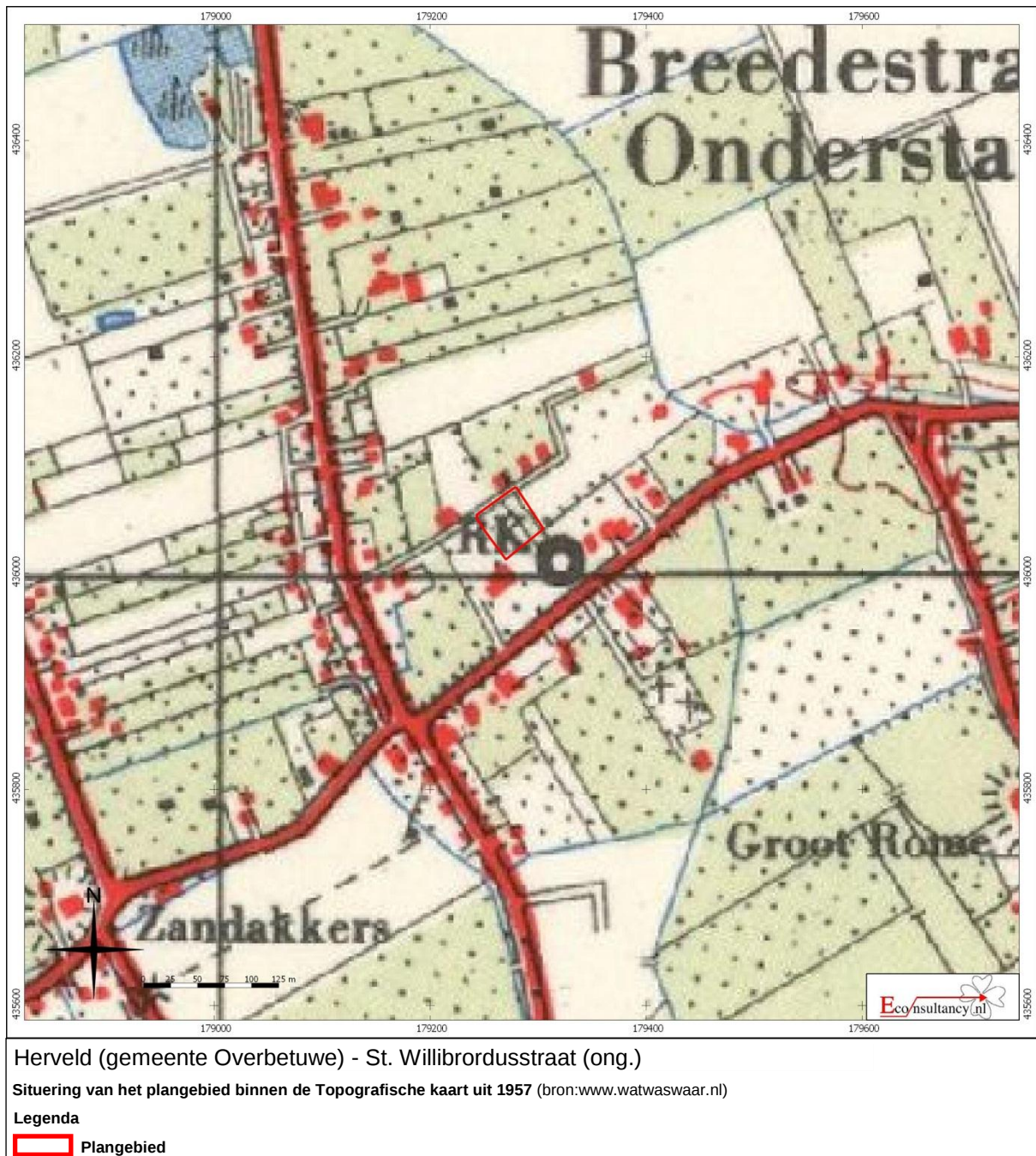
Figuur 5. **Situering van het plangebied binnen de Militaire topografische kaart uit 1871 (Bonneblad)**

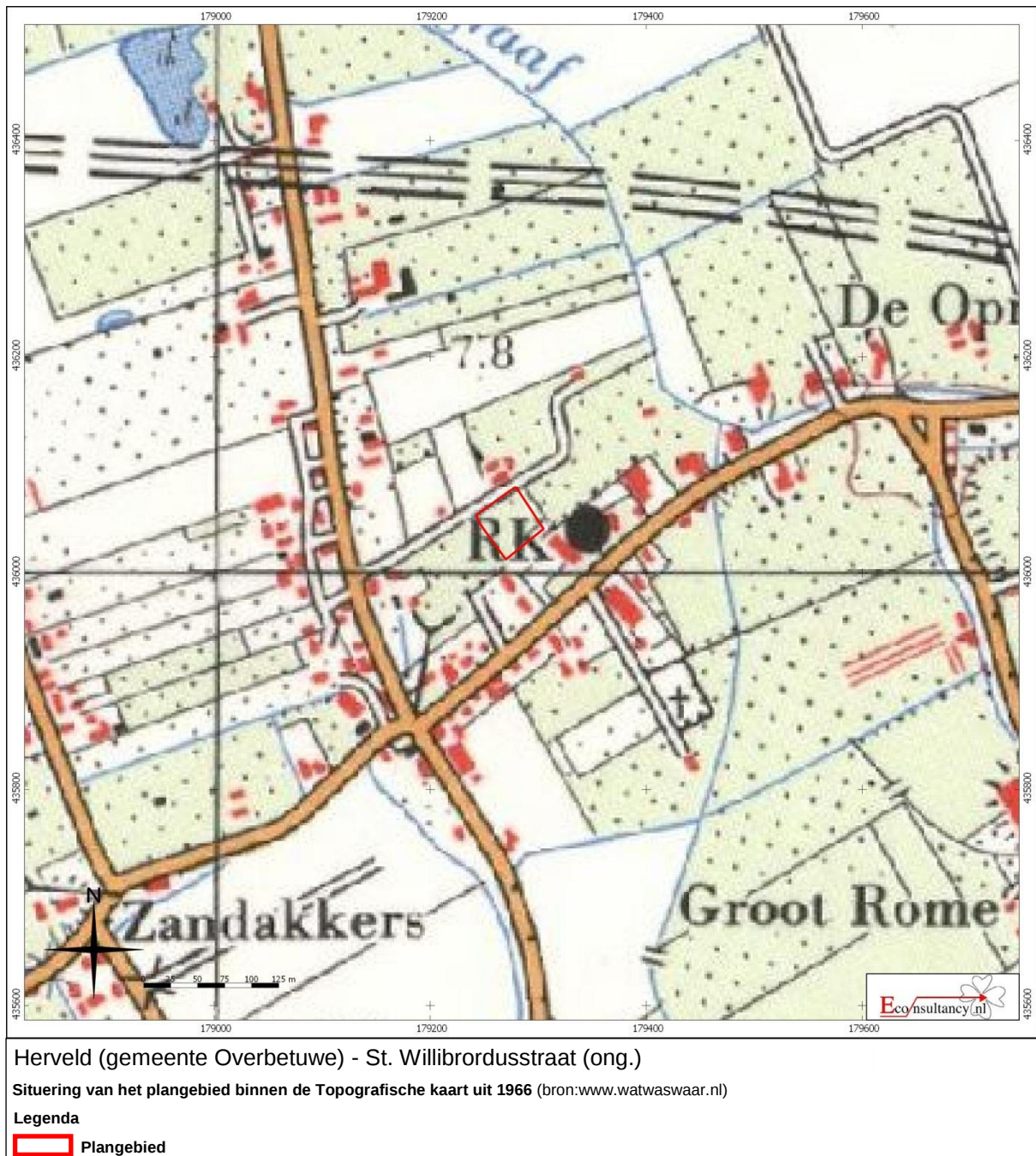
Figuur 6. *Situering van het plangebied binnen de Militaire topografische kaart uit 1929 (Bonneblad)*

Figuur 7. **Situering van het plangebied binnen de Topografische kaart uit 1957**

Figuur 8. **Situering van het plangebied binnen de Topografische kaart uit 1966**

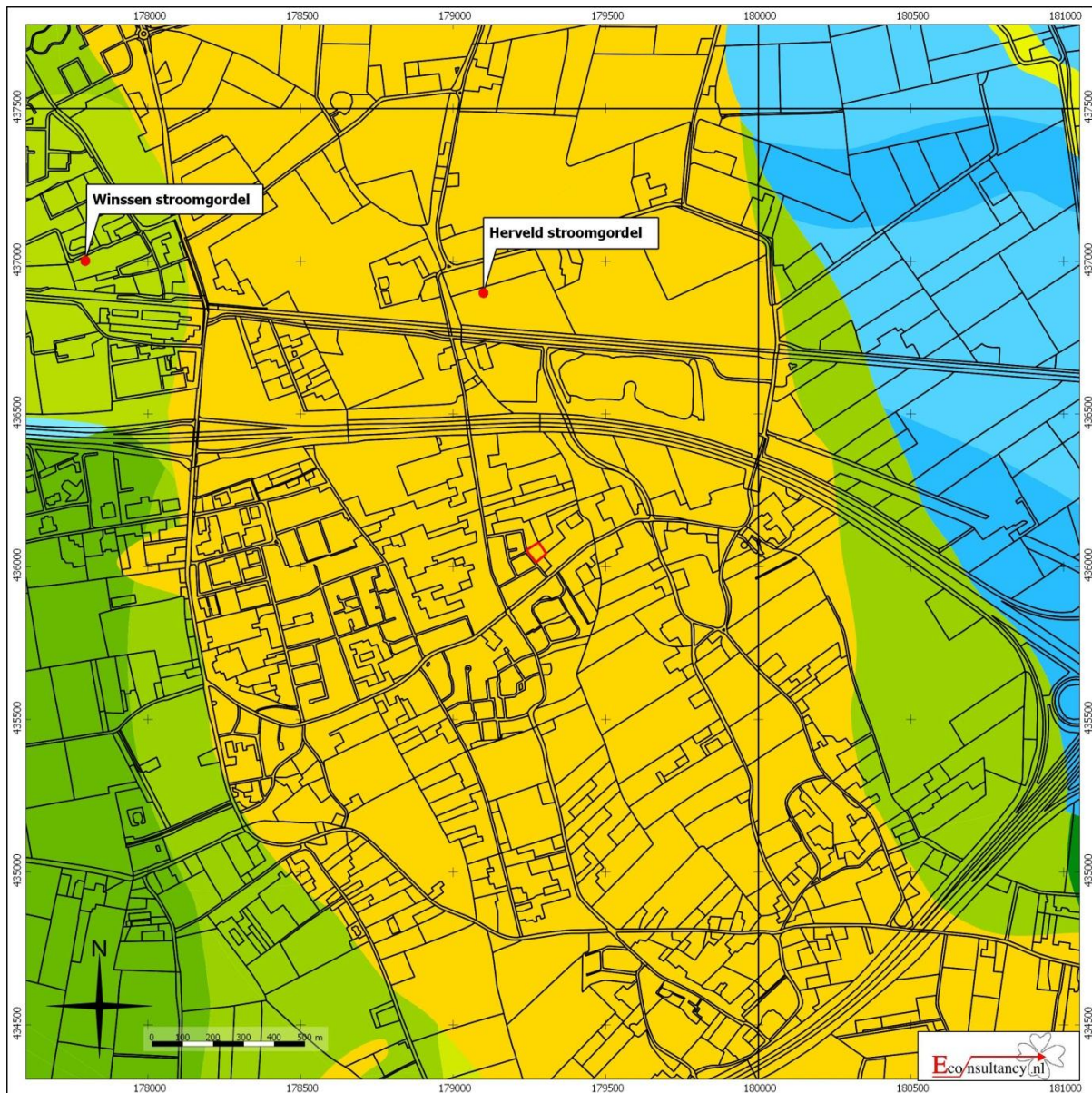
Figuur 9. Situering van het plangebied binnen de Topografische kaart uit 1977

Figuur 10. Situering van het plangebied binnen de Topografische kaart uit 1991

Figuur 11. Holocene stroomgordels en afgedekt Pleistoceen

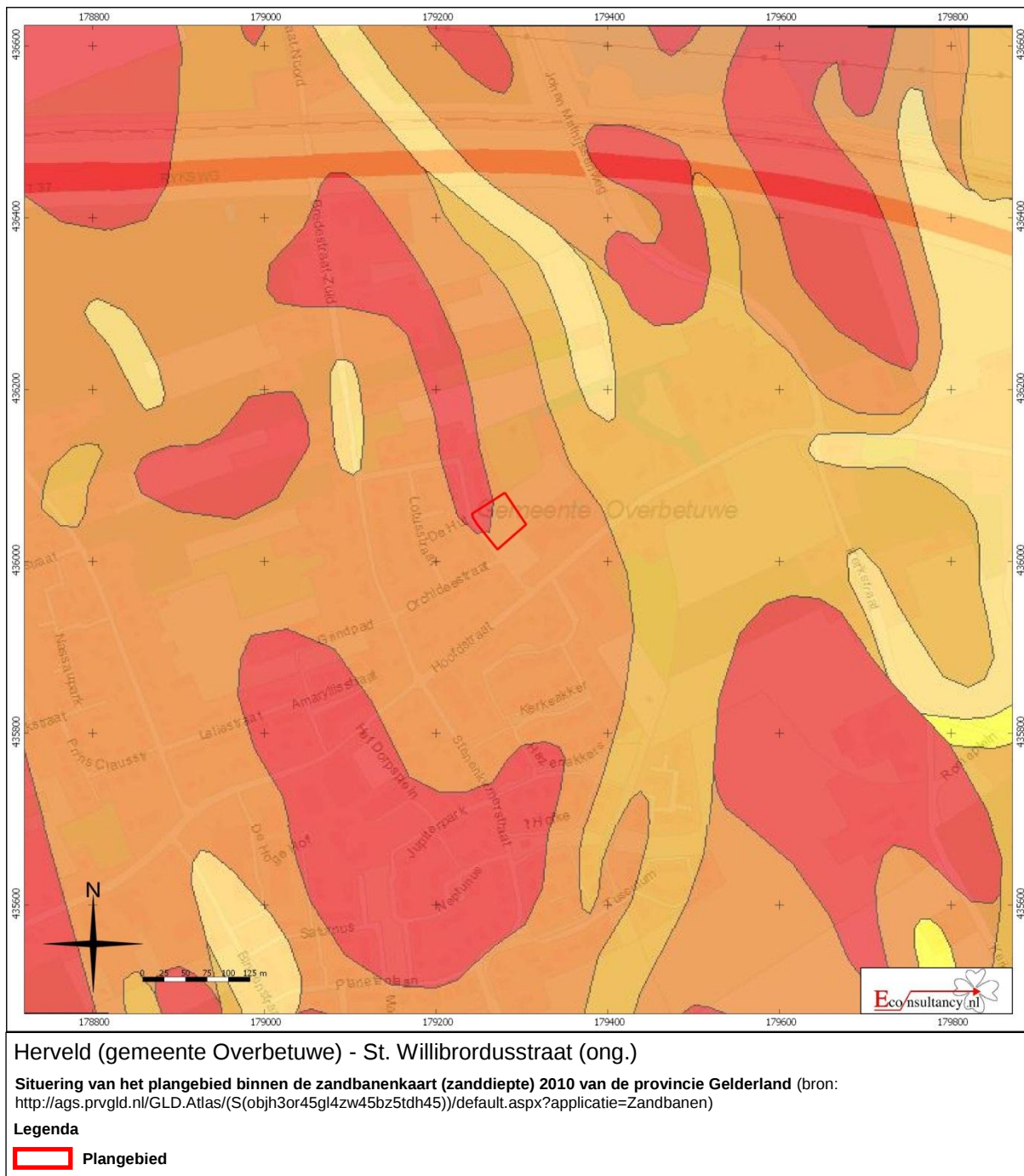
Herveld (gemeente Overbetuwe) - St. Willibrordus-

Situering van het plangebied ten opzichte van de Holocene beddinggordels en het afgedekt Pleistoceen niveau
(Digitaal basisbestand Paleogeografie van de Rijn-Maas Delta)

Legenda

Plangebied

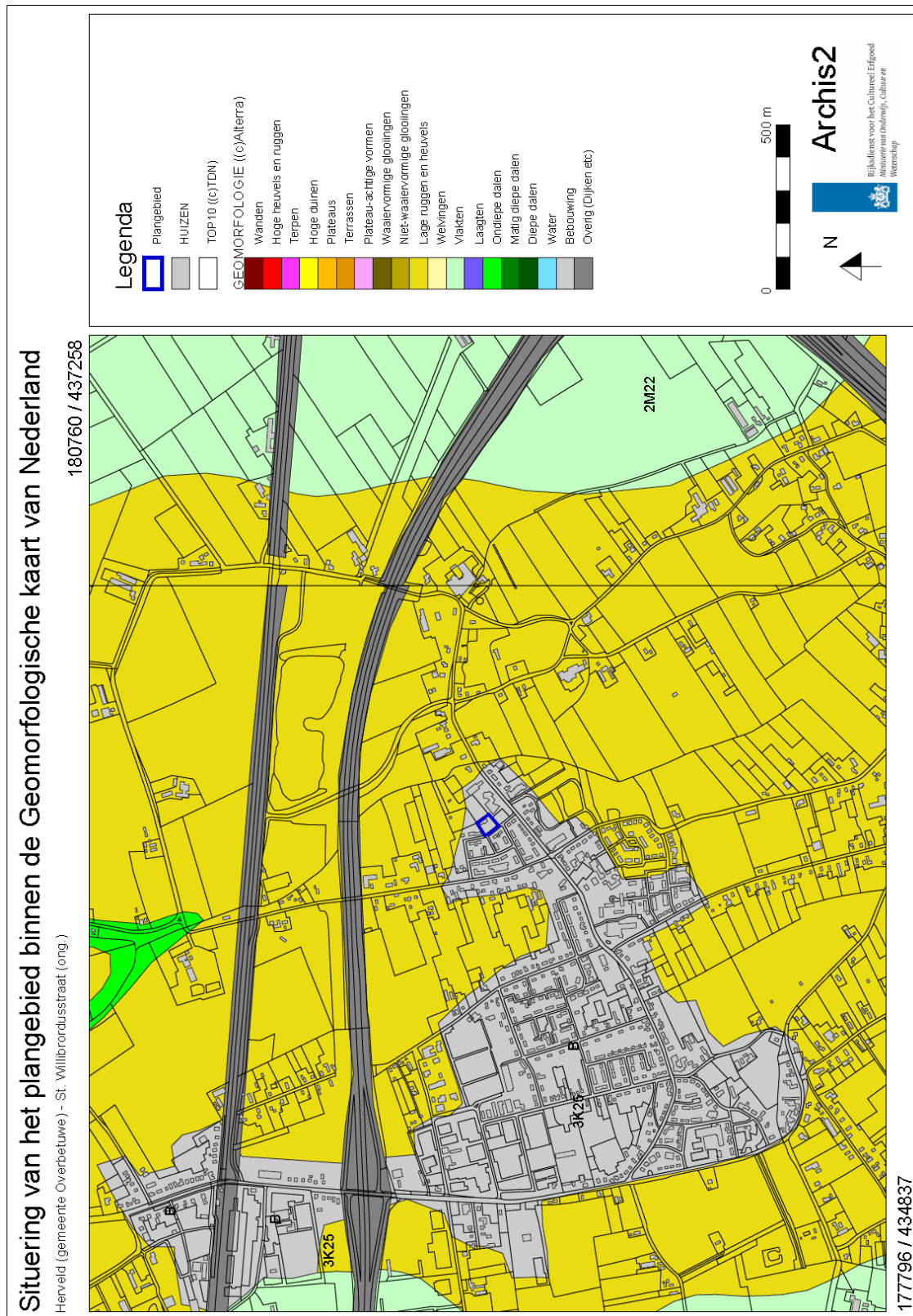
Figuur 12. Situering van het plangebied binnen de Zandbanenkaart (zanddiepte) 2010 van de provincie Gelderland

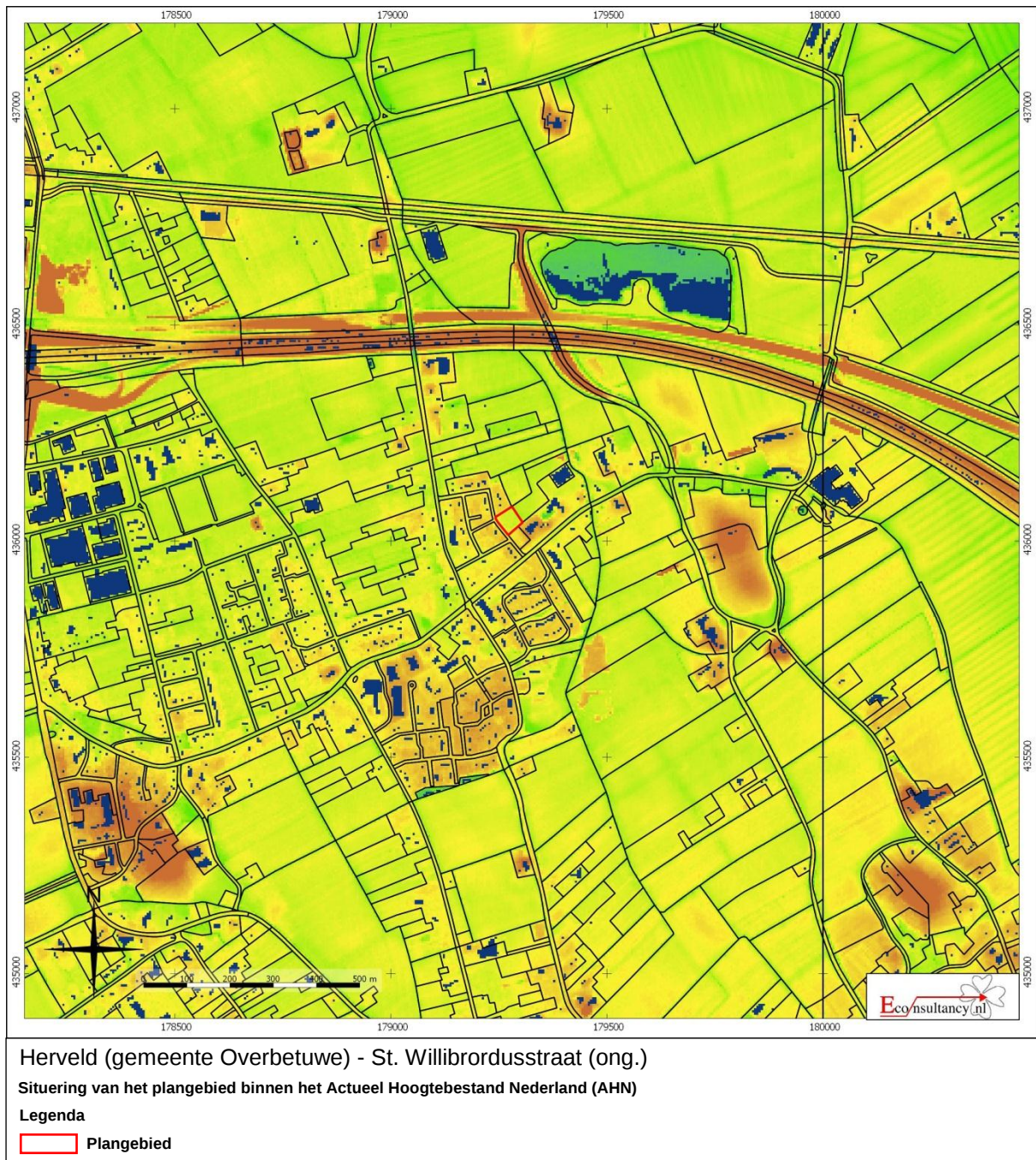
Zandbanenkaart (zanddiepte)
2010

1: Zand van bedijkte rivieren, binnen 1,0 m-mv	24: Pleistoceen zand 4,0 - 5,0 m-mv
2: Zand van bedijkte rivieren, top tussen 1,0 - 2,0 m-mv	25: Pleistoceen zand 5,0 - 6,0 m-mv
3: Zand van bedijkte rivieren, top tussen 2,0 - 3,0 m-mv	26: Pleistoceen zand 6,0 - 7,0 m-mv
4: Zand van bedijkte rivieren, top tussen 3,0 - 4,0 m-mv	27: Pleistoceen zand 7,0 - 8,0 m-mv
5: Zand van bedijkte rivieren, top tussen 4,0 - 5,0 m-mv	28: Pleistoceen zand 8,0 - 9,0 m-mv
6: Zand van bedijkte rivieren, top tussen 5,0 - 6,0 m-mv	29: Pleistoceen zand 9,0 - 10,0 m-mv
7: Zand van bedijkte rivieren, top tussen 6,0-7,0 m-mv	30: Pleistoceen zand 10,0 - 11,0 m-mv
8: Zand van bedijkte rivieren, top tussen 7,0-8,0 m-mv	32: Verstoord (bebouwd, zand-winning, vergraven)
9: Zand van bedijkte rivieren, top tussen 8,0-9,0 m-mv	99: Water
10: Zand van bedijkte rivieren, top tussen 9,0-10,0 m-mv	
13: Beddingzand onbedijkte rivieren, top binnen 1,0 m-mv	
14: Beddingzand onbedijkte rivieren, top tussen 1,0 - 1,5 m-mv	
15: Beddingzand onbedijkte rivieren, top tussen 1,5 - 2,0 m-mv	
16: Beddingzand onbedijkte rivieren, top tussen 2,0 - 3,0 m-mv	
17: Beddingzand onbedijkte rivieren, dieper dan 3,0 m-mv	
20: Pleistoceen zand 0 - 1,0 m-mv	
21: Pleistoceen zand 1,0 - 2,0 m-mv	
22: Pleistoceen zand 2,0 - 3,0 m-mv	
23: Pleistoceen zand 3,0 - 4,0 m-mv	

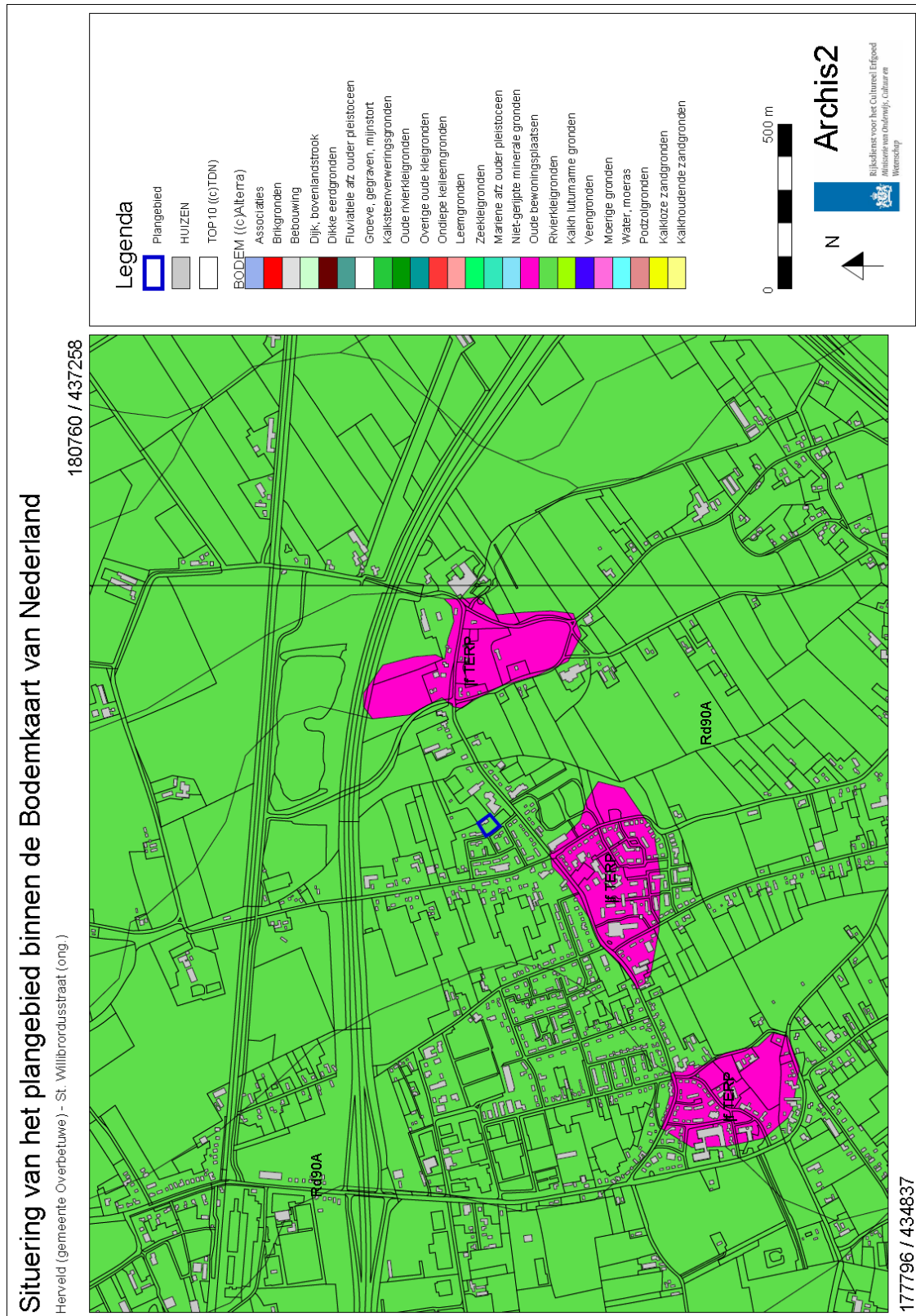
Figuur 13. Situering van het plangebied binnen de Geomorfologische kaart van Nederland

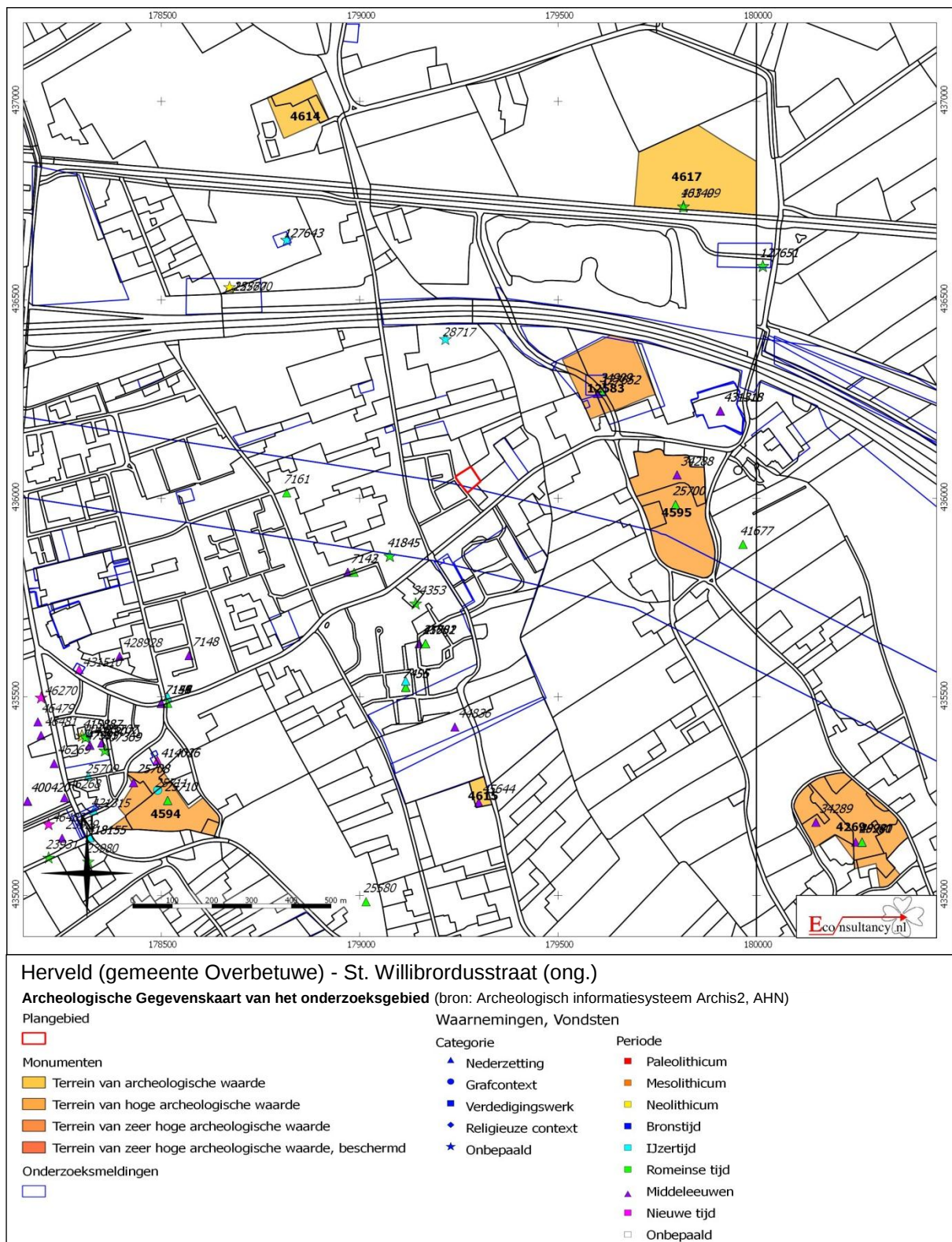
Figuur 14. **Situering van het plangebied binnen het Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN)**

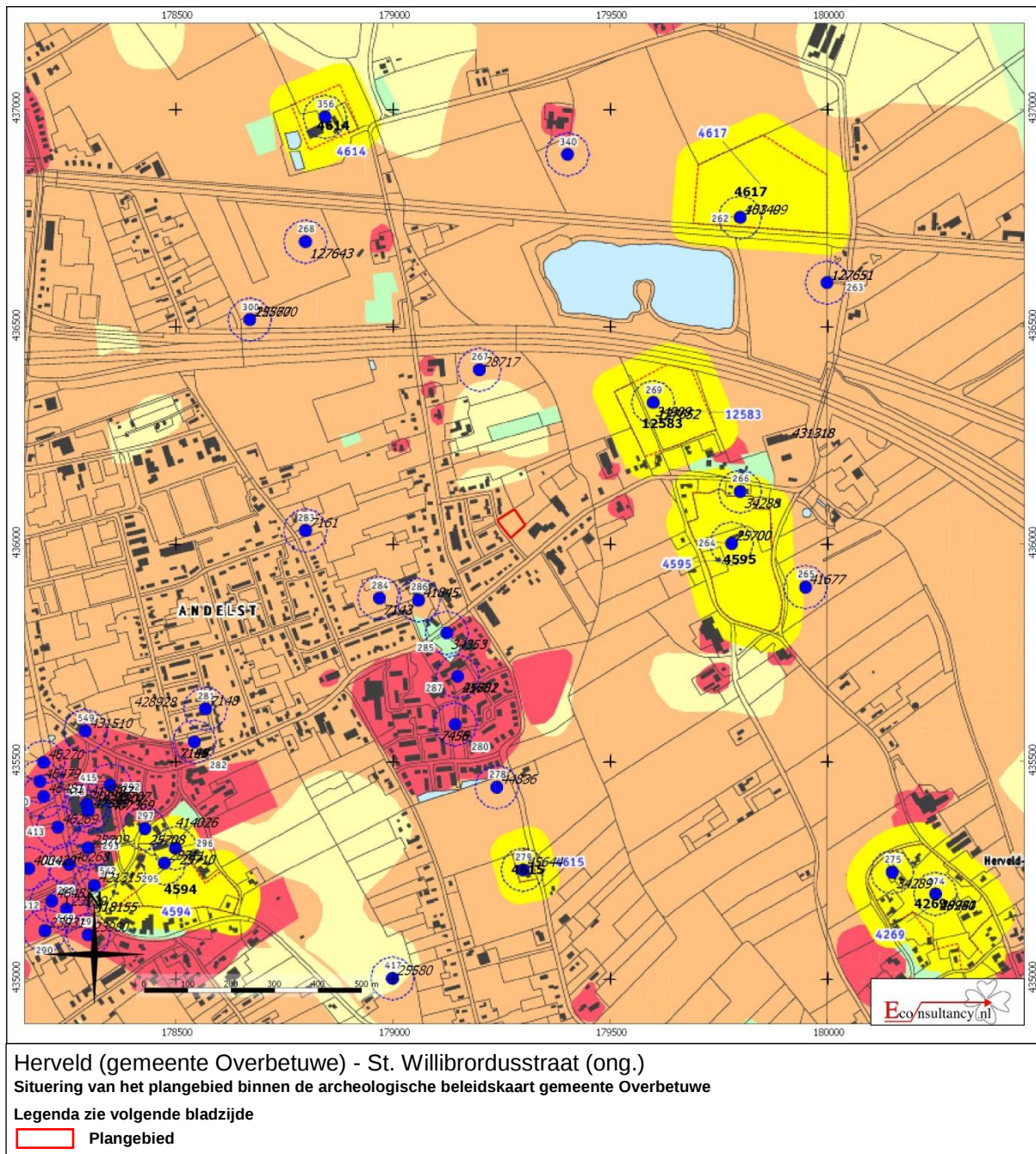
Figuur 15. Situering van het plangebied binnen de Bodemkaart van Nederland

Figuur 16. Archeologische Gegevenskaart van het onderzoeksgebied

Figuur 17. Situering van het plangebied binnen de archeologische beleidskaart gemeente Overbetuwe

Archeologisch beleid van de gemeente Overbetuwe

Archeologische beleidskaart

RAAP-rapport 2003 kaartbijlage 2, schaal 1:15.000

legenda

Archeologisch Waardevolle Gebieden (AWG)

1 AWG categorie 1: terrein van zeer hoge archeologische waarde, wettelijk beschermd met rondom een attentiezone van 50 meter.

2 AWG categorie 2: terrein van (hoge) archeologische waarde met rondom attentiezone van 50 meter.

1234 monumentnummer (Archeologische Monumenten Kaart)

regels i.b.v. het bestemmingsplan

Behoud en bescherming in huidige staat. Bij planvorming is besluitname door bevoegd gezag (Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed) wettelijk verplicht. Geen (bodem)ingrepen zonder vergunning ex art. 11 Monumentenwet 1988 toegestaan. Tevens geldt dat eventuele onderzoeksstrategieën en selectiekeuzes in overleg met de rijksdienst moeten worden vastgelegd.

Streven naar behoud in huidige staat; bij bodemingrepen dieper dan 30 cm –Mv is, ongeacht de oppervlakte van de ingreep, archeologisch onderzoek verplicht (IVO-protocol 2).

Archeologische verwachtingszones (AWV)

3 AWV categorie 3: gebieden met een zeer hoge archeologische verwachting. Historische dorpskern, oude woongrond en/of pol.

Streven naar behoud in huidige staat; inventariserend archeologisch onderzoek verplicht (IVO-protocol 2) als het bruto-oppervlak van de ingreep groter is dan 50 m² en de diepte van de ingreep dieper reikt dan 30 cm –Mv.

4 AWV categorie 4: gebieden met een hoge archeologische verwachting. Meandergordel / oever-op-kom-complex.

Streven naar behoud in huidige staat; inventariserend archeologisch onderzoek verplicht (IVO-protocol 2) als het bruto-oppervlak van de ingreep groter is dan 100 m² en de diepte van de ingreep dieper reikt dan 30 cm –Mv.

5 AWV categorie 5: gebieden met een middelmatige archeologische verwachting. Meandergordel / oever-op-kom-complex.

Streven naar behoud in huidige staat; inventariserend archeologisch onderzoek verplicht (IVO-protocol 1) als het bruto-oppervlak van de ingreep groter is dan 500 m² en de diepte van de ingreep dieper reikt dan 30 cm –Mv.

6 AWV categorie 6: gebieden met een lage archeologische verwachting.

Geen noodzaak tot streven naar behoud in huidige staat; inventariserend archeologisch onderzoek verplicht (IVO-protocol 1) als het bruto-oppervlak van de ingreep groter is dan 2500 m² en de diepte van de ingreep dieper reikt dan 30 cm –Mv.

Overig

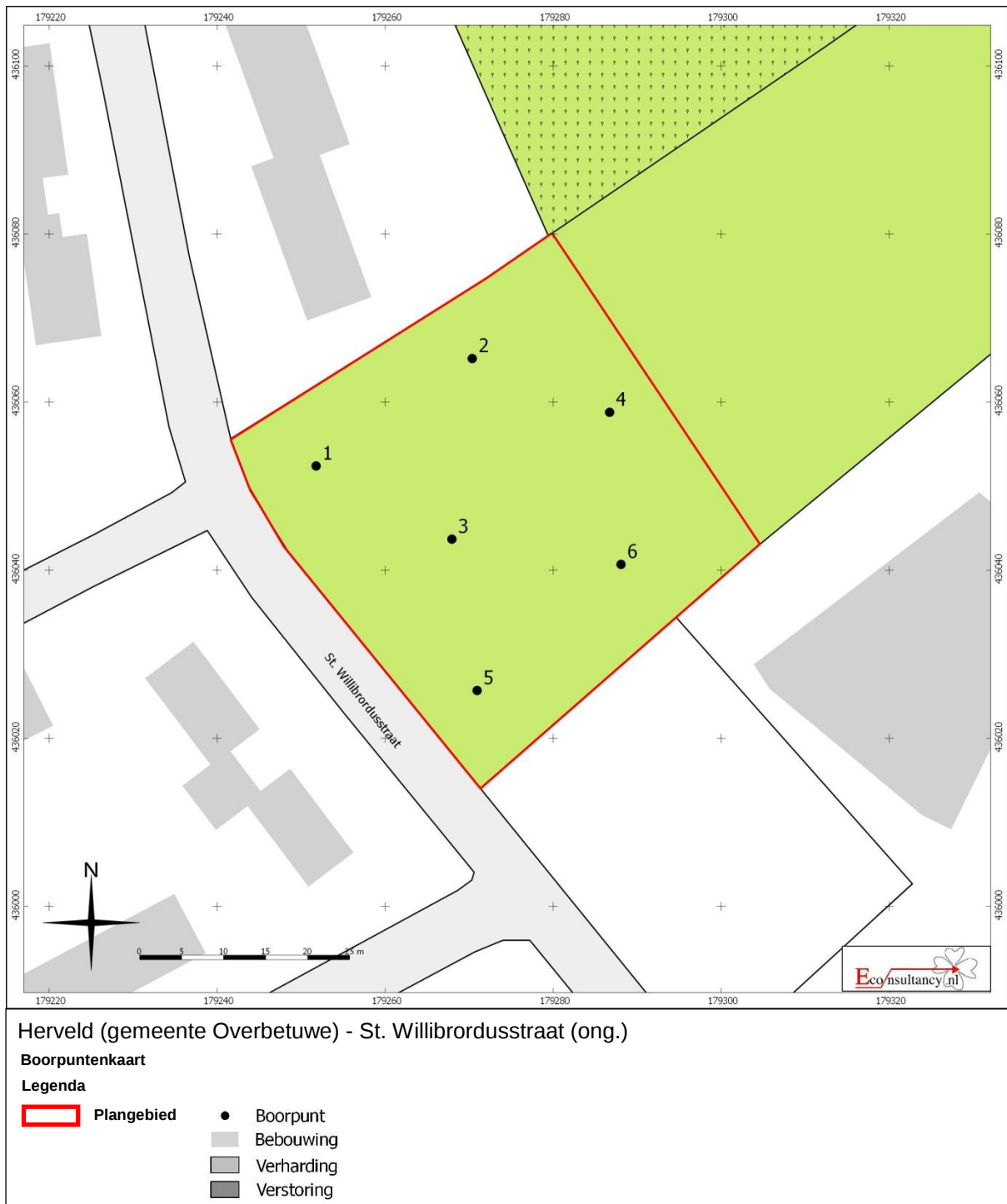
 archeologische vindplaats met attentiezone van 50 meter.

 RAAP-catalogusnummer

 water

 grens gemeente Overbetuwe

Figuur 18. Boorpuntenkaart

Figuur 19. Overzichtsfoto's van het plangebied vanuit zuidelijke en westelijke richting en foto's van de opgeboorde profielen 1 en 6

Bijlage 1 Overzicht geologische en archeologische tijdvakken

Ouderdom in jaren	Chronostratigrafie					MIS	Lithostratigrafie					
	Kwartair	Laat	Holoceen					1	Formaties: Naaldwijk (marien), Nieuwkoop (veen), Echteld (fluviaatiel)		Formatie van Boxtel	Formatie van Beegden
11.755			Laat-Weichselien (Laat-Glaciaal)	Late Dryas (koud)	2	Formatie van Kreftenheye						
12.745				Allerød (warm)								
13.675				Vroege Dryas (koud)								
14.025				Bølling (warm)								
15.700												
29.000			Midden-Weichselien (Pleniglaciaal)	Laat-Pleniglaciaal	3							
50.000				Midden-Pleniglaciaal								
75.000				Vroeg-Pleniglaciaal				4				
			Vroeg-Weichselien (Vroeg-Glaciaal)		5a							
				5b								
				5c								
				5d								
115.000		Eemien (warme periode)					5e		Eem Formatie			
130.000	Midden	Midden	Saalien (ijstijd)		6	Formatie van Urk	Formatie van Drente					
370.000												
410.000												
475.000			Elsterien (ijstijd)		Formatie van Sterksel							
850.000			Cromerien (warme periode)									
2.600.000	Vroeg	Vroeg	Pre-Cromerien									

Cal. jaren v/n Chr.	¹⁴ C jaren	Chronostratigrafie		Pollen zones	Vegetatie	Archeologische perioden				
1950	0	Laat	Subatlanticum koeler vochtiger	Vb2	Loofbos eik en hazelaar overheersen haagbeuk veel cultuurplanten rogge, boekweit, korenbloem	Nieuwe tijd				
-1500				Vb1		Middeleeuwen				
-450						Romeinse tijd				
0				Va		IJzertijd				
-12		Holoceen	Subboreaal koeler droger	IVb	Loofbos eik en hazelaar overheersen beuk>1% invloed landbouw (granen)	Bronstijd				
-800	815			IVa		Neolithicum				
-2000				Mesolithicum						
	2650				Atlanticum warm vochtig	III	Loofbos eik, els en hazelaar overheersen in zuiden speelt linde een grote rol			
	5000			Boreaal warmer				II	den overheerst hazelaar, eik, iep, linde, es	
-4900			Vroeg		Preboreaal warmer	I	eerst berk en later den overheersend			
-5300										
	7020									
	8000									
	8240									
8800	9000									
	10.150	Laat-Pleistoceen	Laat-Weichselien (Laat-Glaciaal)	Late Dryas	LW III	parklandschap	Laat-Paleolithicum			
	12.745			10.800	Allerød			LW II	dennen- en berkenbossen	
	13.675			11.800	Vroege Dryas			LW I		open parklandschap
	14.025			12.000	Bølling					open vegetatie met kruiden en berkenbomen
	15.700		13.000			perioden met een poolwoestijn en perioden met een toendra				
				Midden-Weichselien (Pleniglaciaal)						
				Vroeg-Weichselien (Vroeg-Glaciaal)						

Chronostratigrafie voor Noordwest-Europa volgens Zagwijn (1974), Vandenberghe (1985) en De Mulder *et al.* (2003). Lithostratigrafie volgens De Mulder *et al.* (2003). Mariene isotoop stadium (MIS) volgens Bassinot *et al.* (1994). Atmosferische data volgens Stuiver *et al.* (1998). Zuurstofisotoop calibratie (OxCal) versie 3.9 Bronk Ramsey (2003), toegepast op het Laat-Weichselien en het Holoceen. Archeologische periode-indeling en ouderdom volgens de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek (ROB). Vegetatie bewerkt volgens Berendsen (2000). Pollenzones volgens P. Vos & P. Kiden (2005).

Bijlage 2 Bewoningsgeschiedenis van Nederland

Als aanvullende informatie wordt hieronder een algemene ontwikkeling van de bewoningsgeschiedenis van Nederland weergegeven.

Paleolithicum (tot ca. 8800 voor Chr.)

De vroegste bewoningssporen in Nederland uit deze periode dateren uit de voorlaatste ijstijd, ca. 300.000-130.000 jaar geleden. Waarschijnlijk hebben in de koudste fasen van de ijstijden in Nederland geen mensen geleefd. Daarentegen was bewoning in de warmere perioden wel mogelijk. De mensen die hier toen leefden trokken als jagers/vissers/verzamelaars rond in kleine groepen en maakten gebruik van tijdelijke kampementen. Veranderingen in het klimaat zorgden voor een veranderende flora en fauna. Tijdens de koude perioden bestond het groot wild onder meer uit rendieren, mammoeten, paarden en steppewisenten. Vooral op paarden en rendieren werd in het Laat Paleolithicum intensief jacht gemaakt. Tijdens de warmere perioden werd er onder andere op herten, wilde zwijnen en oerossen gejaagd.

Mesolithicum (ca. 8800-4900 voor Chr.)

Rond de overgang van het Pleistoceen naar het Holoceen (ca. 9000 voor Chr.) verbeterde het klimaat zich voor een langdurige periode. De gemiddelde temperatuur steeg, waardoor de variatie in flora en fauna (o.a. bosontwikkeling) toenam. De mens kreeg nu de mogelijkheid om meer gevarieerd te eten: vruchten en andere eetbare gewassen stonden nu vaker op het menu. Doordat de temperatuur steeg, trok het groot wild (met name rendieren) naar het noorden, dat plaats maakte voor meer territoriumgebonden klein wild, vogels en vissen. Door deze veranderende leefomstandigheden werd de jachttechniek aangepast. De vuursteen bewerkingstechniek hield met deze ontwikkeling gelijke tred. Er werden kleine spitse vuursteenspitsen vervaardigd die als pijl- en harpoenpunt werden gebruikt. Met de stijging van de temperatuur begon het landijs te smelten en de zeespiegel te stijgen. Het tot dan toe droge Noordzee-Bekken kwam onder water te staan. De groepen jagers/vissers/verzamelaars wisselden nog wel van locatie maar exploiteerden kleinere gebieden. In het voorjaar viste men in de rivieren, tijdens de zomer leefde men voornamelijk langs de kust, waar naast vis en schaaldieren ook zeehonden als voedselbron dienden. In de herfst verzamelde men noten en vruchten, terwijl in de winter op onder meer pelsdieren werd gejaagd.

Neolithicum (ca. 5300-2000 voor Chr.)

Aan het begin van deze periode gingen het jagen, vissen en verzamelen een steeds minder belangrijke rol spelen. Men ging nu zelf cultuurgewassen telen en dieren houden bij het kamp. Uit vondsten valt af te leiden dat het om twee groepen mensen gaat, enerzijds kolonisten met een vrijwel agrarische levenswijze, anderzijds om de autochtone mesolitische bevolking die een halfagrarische levensstijl erop na gaat houden. Deze verandering ging gepaard met enkele technologische en sociale vernieuwingen zoals: het wonen op een vaste plek in een huis, het gebruik van vaatwerk van (gebakken) klei en de introductie van geslepen stenen dissels en bijlen. De bevolking groeide nu gestaag, mede door de productie van overschotten. Uit het Neolithicum zijn verschillende nu nog zichtbare grafmonumenten bekend, te weten grafkelders, hunebedden en grafheuvels.

Bronstijd (ca. 2000-800 voor Chr.)

Het begin van dit tijdvak valt samen met het eerste gebruik van bronzen voorwerpen zoals bijlen. Vuurstenen werktuigen bleven, zij het minder, in gebruik. Het aardewerk uit deze periode is over het algemeen tamelijk zeldzaam. Vuursteenmateriaal uit de Bronstijd is meestal niet goed te onderscheiden van dat uit andere perioden. Lange tijd bleven bronzen voorwerpen zeer schaars binnen Nederlands grondgebied. Door het van nature ontbreken van de benodigde grondstoffen moest het brons worden geïmporteerd en ontstonden er handelscontacten over langere afstanden. Eén en ander had wel tot gevolg dat er binnen de bevolking grotere verschillen ontstonden door verschillen op basis van bezit. De grafheuveltraditie, die tijdens het Neolithicum haar intrede deed, werd in eerste voortgezet, maar rond 1200 voor Chr. vervangen door begravingen in urnenvelden. Het gaat hier om ingegraven urnen met crematieresten waar overheen kleine heuveltjes werden opgeworpen, omgeven door een greppel. Een Kopertijd voorafgaand aan de Bronstijd wordt in Noordwest-Europa niet onderscheiden, in tegenstelling tot bijvoorbeeld het Middellandse Zeegebied. Wel zijn uit het Laat-Neolithicum kopen voorwerpen bekend.

IJzertijd (ca. 800-12 voor Chr.)

In deze periode werden voor het eerst ijzeren voorwerpen vervaardigd. Voor de productie van werktuigen en wapens werd brons vervangen door ijzer. Er ontstond een inheemse ijzerproductie. Het gebruik van vuursteen voor het vervaardigen van werktuigen duurde nog in beperkte mate voort. Ten opzichte van de Bronstijd traden er in de aardewerktraditie geen radicale veranderingen op. Evenals in het Neolithicum en de Bronstijd woonden de mensen in verspreid liggende hoeven ('Einzelhöfe') of in nederzettingen bestaande uit maar enkele huizen; deze werden in een beperkt gebied nogal eens verplaatst. Op de hogere zandgronden ontstonden uitgebreide omwalde akkercomplexen ('Celtic fields'). Opvallend zijn de verschillen in materiële welstand (bezit van metalen voorwerpen), die mogelijk op sociale ongelijkheid duiden. In de zogenaamde vorstengraven uit Zuid Nederland, met daarin luxe, geïmporteerde bijgaven, zijn vermoedelijk lokale of regionale autoriteiten begraven. De meeste begravingen vonden nog immer plaats in urnenvelden. Tijdens de IJzertijd werd het Friese kustgebied gekoloniseerd en ontstonden de eerste terpen.

Romeinse tijd (ca. 12 voor Chr. - 450 na Chr.)

Met de komst van de Romeinen eindigt de prehistorie en begint de geschreven geschiedenis. Aangezien de schriftelijke bronnen slechts een zeer fragmentarisch beeld schetsen, is men toch nog in belangrijke mate aangewezen op de archeologie als informatiebron. Een tijd lang diende het Nederlandse rivierengebied als uitvalsbasis voor veldtochten in het noorden van Germanië. In 47 na Chr. werd de Rijn definitief als Romeinse rijksgrens ingesteld. Ter controle en verdediging van deze zogenaamde 'limes' werden langs de Rijn, tot diep in Duitsland, 'castella' (militaire forten) gebouwd.

De inheemse manier van leven handhaafde zich nog lange tijd. Wel werd, vooral na de opstand van de Bataven tegen de Romeinse overheersers in 69-70 na Chr., de Romeinse invloed steeds duidelijker. In veel inheems-Romeinse nederzettingen was bijvoorbeeld, naast het eigen handgevormde aardewerk, Romeins importaardewerk in gebruik, dat op de draaischijf was vervaardigd. Er werden, vooral in Limburg, grootse villa's (Romeinse herenboerderijen) gebouwd, hetzij nieuw gesticht, hetzij ontwikkeld vanuit een bestaande inheemse nederzetting.

De Romeinen legden een voor die tijd al uitgebreide infrastructuur aan, waardoor het gebied steeds beter werd ontsloten. Op verschillende plaatsen ontstonden aanzienlijke nederzettingen, waarvan er enkele met een stedelijk karakter (zoals Nijmegen). De inheemse bevolking, ten noorden van de de Limes, werd niet zo sterk beïnvloed door de Romeinse aanwezigheid. Er was wel sprake van handelscontacten en het uitwisselen van geschenken. In de tweede helft van de 3^e eeuw ontstond, onder meer door invallen van Germaanse stammen, een instabiele situatie die met korte onderbrekingen voortduurde tot in de 5^e eeuw. Uiteindelijk leidde dit in het jaar 406 tot de definitieve ineenstorting van de grensverdediging langs de Rijn.

Middeleeuwen (ca. 450-1500 na Chr.)

Over de Vroege Middeleeuwen, vooral over het tijdvak 450-600 na Chr., is relatief weinig bekend. Zowel historische bronnen als archeologische overblijfselen zijn schaars. De bevolkingsomvang was ten opzichte van de voorafgaande periode sterk afgenomen. De marktgerichte economie verdween en de mensen vielen terug op zelfvoorziening. De politieke macht was na het wegvallen van de Romeinse staatsorganisatie in handen gekomen van regionale en lokale hoofdlieden. Een gezaghebbende status was nu vooral gebaseerd op militair succes en materiële welstand. Deze instabiele periode wordt ook wel aangeduid als de 'tijd van de volksverhuizingen'.

Vanaf de 10^e - 11^e eeuw wordt een overheersende positie van de al dan niet adellijke grootgrondbezitters waargenomen. Dit vertaalt zich in nieuwe nederzettingsvormen als mottes, kastelen en versterkte hoeven. In verband met de aanhoudende bevolkingsgroei, en mede dankzij gunstige klimatologische omstandigheden, werd een begin gemaakt met het ontginnen van woeste gronden als bos, heide en veen. Veel van de huidige dorpen en steden dateren uit deze periode. Door de aanleg van dijken en kaden werden laaggelegen gebieden beschermd tegen wateroverlast. De heersende rivaliteit tussen de vorsten leidde, in combinatie met een zwak centraal gezag, veelvuldig tot lokaal geweld, waarvan de bevolking vaak het slachtoffer werd. Door het aanleggen van burgen, schansen, landweren en wallen trachtte men zich te beveiligen.

Nieuwe tijd (1500-heden)

De Nieuwe tijd kenmerkt zich door een groot aantal veranderingen vooral op het gebied van mens- en wereldbeeld. Er is sprake van een Europese overzeese expansie wat leidt tot handelscontacten, handelskapitalisme en het begin van een wereldeconomie. Er ontstaat een nieuwe wetenschappelijke belangstelling wat zich uit in vele uitvindingen. Deze uitvindingen vormen de motor van de industriële revolutie. Er ontstaat een nationale staat die centraal bestuurd wordt. Als gevolg van deze ontwikkelingen neemt het belang en de omvang van steden toe en neemt de macht van adel af. Het grootste deel van de bevolking is niet meer werkzaam en woonachtig op het platteland maar in de steden. In verband met de aanhoudende bevolkingsgroei worden aan het eind van de 19^e tot het begin van de 20^e eeuw op grote schaal woeste gronden gecultiveerd. Door de industriële revolutie komen steeds meer producten beschikbaar voor steeds meer mensen waardoor de welvaart stijgt. In de Nieuwe tijd vindt er eveneens een hernieuwde oriëntatie op het erfgoed van de klassieke Oudheid plaats, wat zich tot in het begin van de 20^e eeuw uit in de kunsten.

Bijlage 3 AMZ-cyclus

Het AMZ-proces

Archeologisch onderzoek in Nederland wordt in het algemeen uitgevoerd binnen het kader van de Archeologische Monumentenzorg (AMZ). Het gehele traject van de AMZ omvat een aantal stappen die elkaar kunnen opvolgen, afhankelijk van het resultaat van de voorgaande stappen. Om inhoudelijke, prijs- en planningstechnische redenen kan er soms voor gekozen worden om bepaalde stappen gelijktijdig uit te voeren. Bovendien kan, indien reeds voldoende gegevens bekend zijn, een stap worden overgeslagen. Elke stap eindigt met een rapport met daarin een advies voor de vervolgstappen. Na elke stap wordt er een selectiebesluit genomen door de bevoegde overheid, gemeente, provincie of de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, op basis van de resultaten van het archeologisch onderzoek. Indien na een bepaalde stap blijkt dat geen nader vervolgonderzoek nodig is, wordt het archeologisch onderzoek afgesloten. Ook kan het bevoegd gezag besluiten dat een vindplaats van zo groot belang is, dat deze *in situ* behouden moet worden. Dan dienen de archeologische resten in de grond beschermt te worden door planaanpassing of planinpassing.

Het begint met het bepalen van de onderzoeksplicht. Gemeentelijke, provinciale en landelijke archeologische waardenkaarten geven aan of het plangebied in een gebied ligt met een archeologische verwachting. Indien dit het geval is, dan zal er in het kader van de planprocedure onderzoek verricht moeten worden om te bepalen of er archeologische waarden binnen het plangebied aanwezig zijn. Hiermee start de zogenaamde AMZ-cyclus (zie schema).

De eerste fase: Bureauonderzoek

Elk archeologisch onderzoek begint met een bureauonderzoek. Dit heeft tot doel het verwerven van informatie, aan de hand van bestaande bronnen, over bekende of verwachte archeologische waarden, binnen het plangebied om tot een gespecificeerd verwachtingsmodel te komen, op basis waarvan een beslissing genomen kan worden ten aanzien van een eventuele vervolgstap.

De tweede fase: Inventariserend VeldOnderzoek (IVO)

Het doel van een IVO is het aanvullen en toetsen van het gespecificeerde verwachtingsmodel. Het IVO moet informatie geven over de aan- of afwezigheid, de aard, het karakter, de omvang, de datering, de gaafheid, de conservering en de inhoudelijke kwaliteit van de archeologische waarden.

Inventariserend Veldonderzoek; Booronderzoek en Veldkartering

Door een booronderzoek kan er een goede inschatting gemaakt worden van de kans op archeologische waarden (grondsporen en daarmee samenhangende voorwerpen). Bij het booronderzoek is een onderscheid aangebracht in een verkennende, karterende en waarderende fase. De verkennende fase heeft tot doel inzicht te krijgen in de vormeenheden van het landschap, voor zover deze van invloed zijn op de locatiekeuze. Op deze manier worden kansarme zones uitgesloten en kansrijke zones geselecteerd voor de volgende fasen. Tijdens de karterende fase wordt het onderzoeksgebied systematisch onderzocht op de aanwezigheid van archeologische vondsten of sporen. De waarderende fase sluit aan op de karterende fase. Het waarnemingsnet kan verdicht worden om de horizontale begrenzing, ligging en omvang van archeologische vindplaatsen vast te stellen.

Een veldkartering wordt uitgevoerd wanneer vondsten of sporen aan de oppervlakte worden verwacht en zichtbaar zijn op het moment dat het onderzoek uitgevoerd wordt. Dit type onderzoek bestaat uit het belopen van het maaiveld van het plangebied.

Inventariserend Veldonderzoek; Proefsleuven

Als uit vooronderzoek blijkt dat binnen het plangebied archeologische resten aangetroffen kunnen worden kan het bevoegd gezag beslissen tot een proefsleuvenonderzoek. Proefsleuven zijn lange sleuven van twee tot vijf meter breed die worden aangelegd in de zones waar in de voorgaande onderzoeksfase aanwijzingen voor vindplaatsen zijn aangetroffen. De KNA schrijft voor dat bij een dergelijk onderzoek minimaal 5% van het te verstoren gebied onderzocht dient te worden.

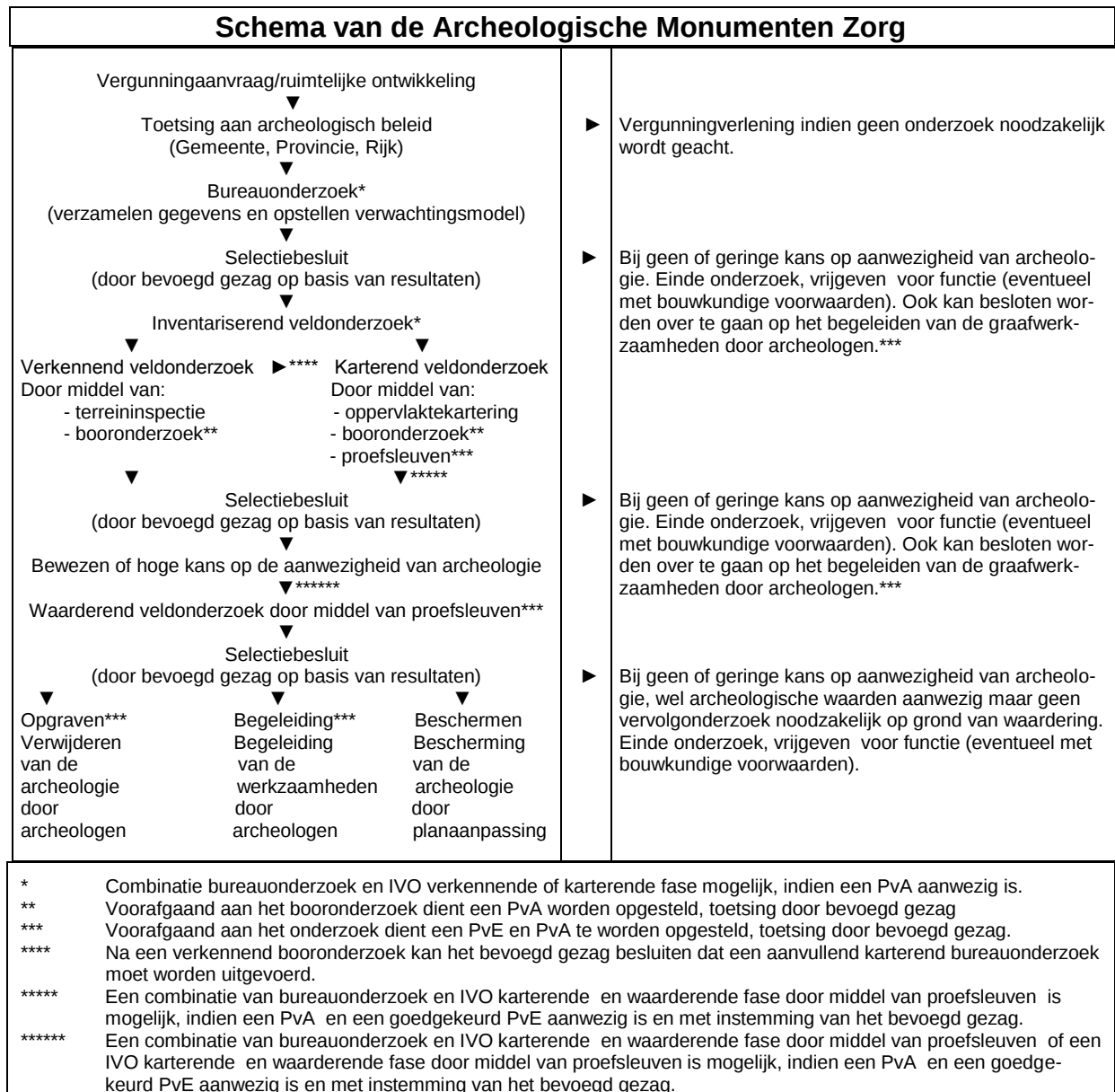
De derde fase: Archeologische Begeleiding (AB) of Opgraven (AAO)

Archeologische Begeleiding

Als het vooronderzoek niet voldoende informatie heeft opgeleverd om de archeologische waarde van de archeologische resten te bepalen, kan besloten worden tot archeologische begeleiding van de sloop- of graafwerkzaamheden. Dit betekent dat archeologen bij het graafwerk aanwezig zijn om het werk te volgen en eventuele resten te documenteren. Wanneer tijdens de werkzaamheden vondsten (van hoge archeologische waarde) naar boven komen, die aanleiding geven tot nader onderzoek, kan alsnog besloten worden om tot een opgraving over te gaan.

Opgraven

Indien de archeologische resten niet *in situ* bewaard kunnen blijven, maar wel van belang zijn voor de wetenschap, kan het bevoegd gezag besluiten over te gaan tot een Algehele Archeologische Opgraving (AAO). Het doel hiervan is volgens de KNA het documenteren van gegevens en het veiligstellen van materiaal van vindplaatsen om daarmee informatie te behouden, die van belang is voor kennisvorming over het verleden.

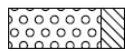
Bijlage 4 Inrichtingsplan

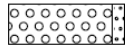
Bijlage 5 Boorprofielen

Legenda

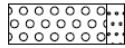
grind

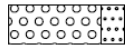
Grind, siltig

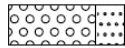
Grind, zwak zandig

Grind, matig zandig

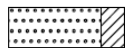

Grind, sterk zandig

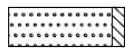

Grind, uiterst zandig

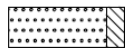
zand

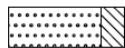
Zand, kleiïg

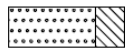
Zand, zwak siltig

Zand, matig siltig

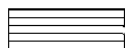

Zand, sterk siltig

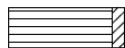

Zand, uiterst siltig

veen

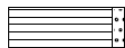
Veen, mineraalarm

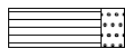
Veen, zwak kleiïg

Veen, sterk kleiïg

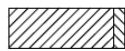

Veen, zwak zandig

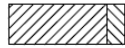

Veen, sterk zandig

klei

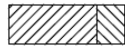
Klei, zwak siltig

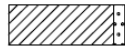
Klei, matig siltig

Klei, sterk siltig

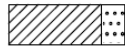
Klei, uiterst siltig

Klei, zwak zandig

Klei, matig zandig

Klei, sterk zandig

leem

Leem, zwak zandig

Leem, sterk zandig

overige toevoegingen

zwak humeus

matig humeus

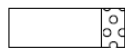
sterk humeus

zwak grindig

matig grindig

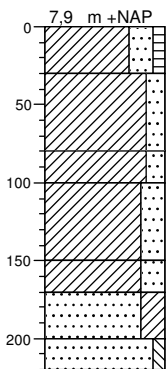

sterk grindig

Bijlage 5 Boorstaten

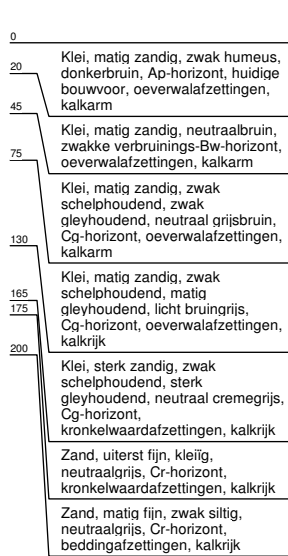
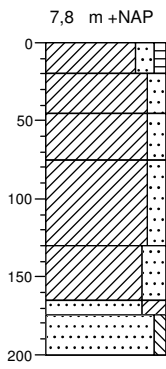
Boring: 1

X: 179252
Y: 436053

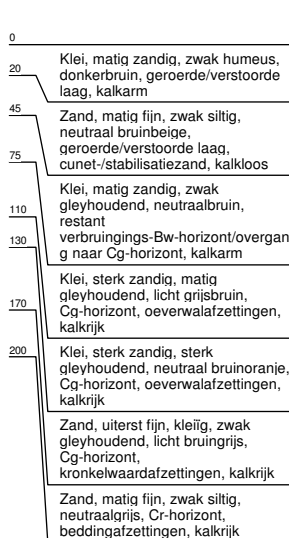
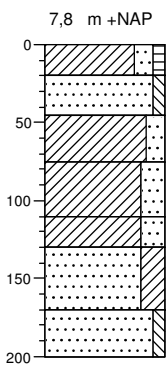
Boring: 2

X: 179270
Y: 436065

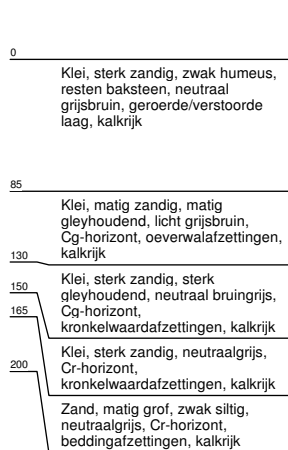
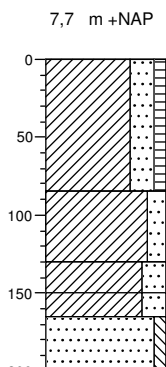
Boring: 3

X: 179268
Y: 436044

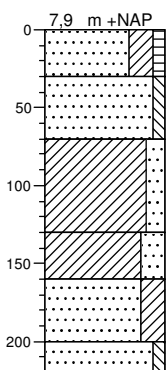
Boring: 4

X: 179289
Y: 436059

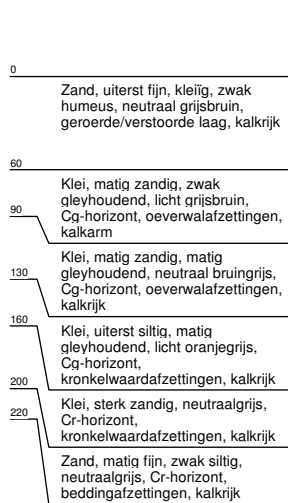
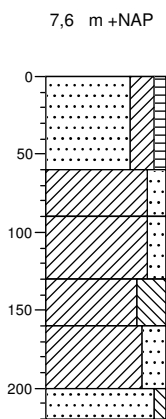
Boring: 5

X: 179271
Y: 436026

Boring: 6

X: 179288
Y: 436041

Econsultancy is een onafhankelijk adviesbureau. Wij bieden realistisch advies en concrete oplossingen voor milieuvraagstukken en willen daarmee een bijdrage leveren aan een duurzaam en verantwoord gebruik van onze leefomgeving.

Diensten

Wij kunnen u van dienst zijn met een uitgebreid scala aan onderzoeken op het gebied van bodem, waterbodem, water, archeologie, ecologie en milieu. Op www.econsultancy.nl vindt u uitgebreide informatie over de verschillende onderzoeken.

Werkwijze

Inzet en professionele betrokkenheid kenmerkt onze diensten. De verantwoordelijke projectleider is het eenduidige aanspreekpunt voor de klant en draagt zorg voor alle aspecten van het project: kwaliteit, tijd, geld, communicatie en organisatie. De kernwaarden deskundig, vertrouwd, betrokken, flexibel, zorgvuldig en vernieuwend zijn een belangrijke leidraad in ons handelen.

Kennis

Het deskundig begeleiden van onze opdrachtgevers vraagt om betrokkenheid bij en kennis van de bedoelingen van de opdrachtgever. Het vereist ook gedegen en actuele vakinhoudelijke kennis. Alle beschikbare kennis wordt snel en effectief ingezet. De medewerkers vormen ons belangrijkste kapitaal. Persoonlijke en inhoudelijke ontwikkeling staat centraal want het werk vraagt steeds om nieuwe kennis en nieuwe verantwoordelijkheden.

Creativiteit

Onze medewerkers zijn in staat om buiten de geijkte kaders een oplossing te zoeken met in achtneming van de geldende wet- en regelgeving. Oplossingen die bedoeld zijn om snel en efficiënt het doel van de opdrachtgever te bereiken.

Kwaliteit

Er wordt continue gestreefd naar het verhogen van de professionaliteit van de dienstverlening. Het leveren van diensten wordt intern op een dusdanige wijze georganiseerd dat het gevraagde resultaat daadwerkelijk op een zo effectief en efficiënt mogelijke wijze wordt voortgebracht. Hierbij staat de klanttevredenheid centraal. Het kwaliteitssysteem van Econsultancy voldoet aan de NEN-EN-ISO 9001: 2008. Tevens is Econsultancy gecertificeerd voor diverse protocollen en beoordelingsrichtlijnen.

Opdrachtgevers

Econsultancy heeft sinds haar oprichting in 1996 al meer dan tienduizend projecten uitgevoerd. Projecten in opdracht van particulier tot de Rijksoverheid, van het bedrijfsleven tot non-profit organisaties. De projecten kennen een grote diversiteit en hebben in sommige gevallen uitsluitend een onderzoekend karakter en zijn in andere gevallen meer adviserend. Steeds vaker wordt onderzoek binnen meerdere disciplines door onze opdrachtgevers verlangd. Onze medewerkers zijn in staat dit voor de opdrachtgever te coördineren en zelf (deel)onderzoeken uit te voeren. Ter illustratie van de veelvoud en veelzijdigheid van de projecten in de werkvelden bodem, waterbodem, ecologie, archeologie, water en milieu kunnen uitgebreide referentielijsten worden verschaft.

Vestiging Limburg

Rijksweg Noord 39
6071 KS Swalmen
Tel. 0475 - 504961
Swalmen@econsultancy.nl

Vestiging Gelderland

Fabriekstraat 19c
7005 AP Doetinchem
Tel. 0314 - 365150
Doetinchem@econsultancy.nl

Vestiging Brabant

Rapenstraat 2
5831 GJ Boxmeer
Tel. 0485 - 581818
Boxmeer@econsultancy.nl

